

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Diplomová práce

Bc. Barbora Hladíková

Současné tendence obouvidových sloves v češtině

Current tendencies of bi-aspectual verbs in Czech

Praha 2018

Vedoucí práce: Mrg. Jan Chromý, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 9. května 2018

.....

Barbora Hladíková

Poděkování:

V první řadě bych velice ráda a poděkovala svému vedoucímu práce Mgr. Janu Chromému, Ph.D. za vstřícnost, ochotu a ohromné množství užitečných rad, které mi poskytnul.

Ve druhé řadě bych chtěla poděkovat všem dobrým lidem, kteří se ochotně účastnili mých experimentů.

A v neposlední řadě patří můj veliký dík Vítkovi a všem mým přátelům a blízkým, kteří se v uplynulém roce dozvěděli o obouvidových slovesech tolik, kolik ani vědět nechtěli, a přesto tu se mnou stále byli. Děkuji.

Klíčová slova:

obouvidová slovesa, vid, přijatelnost, hodnocení přijatelnosti, testy obouvidovosti

Keywords:

bi-aspectual verbs, aspect, acceptability, acceptability judgements, tests of bi-aspectuality

Abstrakt:

Tato práce se zabývá českými obouvidovými slovesy, a to slovesy původně českými, nikoliv častěji diskutovanými slovesy cizího původu. Cílem textu je zhodnotit, nakolik jsou slovesa vnímána českými mluvčími jako obouvidová, a také prověřit fungování testů obouvidovosti. Analýza sloves je realizována prostřednictvím dvou testů hodnocení přijatelnosti. V prvním experimentu jsou slovesa posuzována v kontextech vyžadujících perfektní či imperfektivní interpretaci slovesa. Ve druhém experimentu je prostřednictvím modifikace některých pozic v testovacích větách sledován vliv kontextu a jsou rozšiřovány poznatky o vnímání sémantiky jednotlivých sloves.

Na základě výsledků experimentů přijatelnosti jsou formulována některá omezení testů obouvidovosti, je zpochybněno, zda některá tradičně uváděná obouvidová slovesa skutečně fungují jako obouvidová, a slovesa jsou rozdělena do skupin dle toho, jak fungují. Výsledky experimentů také umožnily popsat několik sémantických rysů, které přispívají k obouvidovosti slovesa.

Abstract:

This thesis is about Czech bi-aspectual verbs, more specifically about the bi-aspectual verbs of Czech origin and not about more often discussed verbs taken from foreign languages. The goal of this work is to evaluate if these verbs are perceived as bi-aspectual by the Czech speakers and also to check how the tests of the aspect work with bi-aspectual verbs. The analysis is realized by two acceptability judgements experiments. In the first experiment the verbs are being evaluated in the contexts requiring perfective or imperfective interpretation of the verb. In the second experiment the effect of context changes to the acceptability is examined and the knowledge about the semantics of the individual verbs is extended.

Based on the results are formulated some limits of the tests of bi-aspectuality, categorization of the few verbs traditionally called as bi-aspectual is challenged and few semantics features enabling the bi-aspectuality are identified.

Obsah

Úvod.....	9
A. Teoretická část	10
1. Slovesný vid	10
1.1 Co je to slovesný vid	10
1.2 Vidové dvojice a slovesa nepárová.....	12
1.2.1 Vidové dvojice.....	12
1.2.2 Vidové trojice	13
1.2.3 Slovesa nepárová.....	13
1.3 Obouvidová slovesa.....	13
1.3.1 Co jsou obouvidová slovesa.....	13
1.3.2 Obouvidová slovesa v češtině	14
1.3.3 Obouvidová slovesa v dalších slovanských jazycích (se zaměřením na analýzy ruských obouvidových sloves).....	15
2. Vztah slovesného vidu a způsobu slovesného děje	16
3. Lexikálně-sémantické kategorie používané k popisu slovesa	17
3.1 Vendlerovy třídy sloves	17
3.2 Binární kategorie dle Mourelata	17
3.3 Lexikálně-sémantické kategorie dle Comrieho	18
4. Další kategorie používané k popisu fungování obouvidových sloves	18
4.1 Aktuálnost a neaktuálnost.....	18
5. Testy vidového paradigmatu.....	19
B. Praktická část	21
6. První experiment přijatelnosti	21
6.1 Výběr materiálu.....	21
6.2 Použitá metoda	21
6.2.1 Testovací věty.....	21
6.3 Struktura experimentu	22
6.4 Výsledky prvního experimentu hodnocení přijatelnosti	23
6.4.1 Účastníci experimentu.....	23
6.4.2 Celkové výsledky experimentu	23
6.4.2.1 Neakceptování vět s konstrukcí s než	25
6.4.2.2 Horší přijatelnost vět s opisným futurem	26
6.4.2.3 Problémy s užitím testů obouvidovosti pro testování stavových sloves	27
7. Výsledky prvního experimentu pro jednotlivá slovesa	27
7.1 Slovesa, která dle výsledků nefungují jako slovesa obouvidová	28

7.1.1	Bodovat	28
7.1.2	Stačit.....	29
7.1.3	Vštěpovat.....	30
7.1.4	Vyznat se.....	31
7.1.5	Stanovit.....	33
7.2	Slovesa obouvidová či slovesa s tendencí k obouvidovosti.....	33
7.2.1	Darovat	33
7.2.2	Jmenovat (pověřit).....	35
7.2.3	Jmenovat (uvádět)	36
7.2.4	Korunovat.....	37
7.2.5	Obětovat	38
7.2.6	Obětovat se.....	39
7.2.7	Padělat	40
7.2.8	Padnout.....	41
7.2.9	Pasovat (pověřit)	43
7.2.10	Pasovat (padnout).....	44
7.2.11	Pokutovat.....	45
7.2.12	Přezimovat.....	45
7.2.13	Soustředit.....	47
7.2.14	Soustředit se	48
7.2.15	Varovat.....	49
7.2.16	Věnovat	50
7.2.17	Zálohovat.....	51
7.2.18	Zásobit.....	53
7.2.19	Zprostředkovat	54
8.	Druhý experiment přijatelnosti.....	54
8.1	Výběr dat.....	55
8.2	Struktura experimentu a testované hypotézy.....	55
8.2.1	Rozdíl v intepretaci durativního děje a opakovaného děje v imperfektivních kontextech.....	55
8.2.2	Porovnání přijatelnosti sloves, která by mohla přináležet do vidové dvojice (trojice)	57
8.2.3	Porovnání reflexiv a nereflexivních sloves s abstraktním předmětem.....	58
8.2.3	Účastníci druhého experimentu přijatelnosti.....	59
9.	Výsledky druhého experimentu přijatelnosti	59
9.1	Rozdíl v interpretaci opakovaného děje a durativního děje v imperfektivních kontextech.....	60
9.1.1	Darovat.....	60

9.1.2 Jmenovat (pověřit).....	61
9.1.3 Jmenovat (uvádět)	62
9.1.4 Korunovat.....	62
9.1.5 Obětovat	63
9.1.6 Padělat	64
9.1.7 Pasovat (pověřit)	65
9.1.8 Pokutovat.....	65
9.1.9 Varovat.....	66
9.1.10 Věnovat	67
9.1.11 Zálohovat.....	67
9.1.12 Zásobit.....	68
9.1.13 Přezimovat.....	69
9.2 Porovnání přijatelnosti sloves, která by mohla náležet do jedné vidové dvojice/trojice	70
9.2.1 Soustředit a soustřeďovat	70
9.2.2 Soustředit se a soustřeďovat se	71
9.2.3 Zálohovat a zazálohovat v perfektních kontextech.....	72
9.2.4 Zásobit, zásobovat a zazásobit	73
9.2.5 Zprostředkovat a zprostředkovávat	75
9.3 Porovnání reflexiv a nereflexivních variant s abstraktním předmětem.....	76
9.3.1 Obětovat se a konstrukce obětovat čas/život.....	76
9.3.2 Soustředit se a konstrukce soustředit pozornost.....	77
9.3.3 Věnovat se a konstrukce věnovat pozornost	78
10. Shrnutí poznatků o jednotlivých slovesech	79
11. Závěr.....	80
Zkratky	82
Seznam použité literatury	82
Přílohy	85
Příloha 1: Rozdíl průměrů pro slovesa z prvního experimentu v dokonavých a nedokonavých kontextech.....	85
Příloha 2: Frekvence slovesa soustřeďovat v korpusu	85
Příloha 3: Testovací věty pro první experiment	86
Příloha 4: Testovací věty pro druhý experiment	94

Úvod

Předmětem této práce bude analýza vybraných obouvidových sloves v češtině. Kromě sloves cizího původu, která jsou zkoumána především z hlediska tvorby dokonavých korelátů a dynamiky původních neprefingovaných variant (např. Lebed'ová (1980, 1984), Jindra (2008)), patří mezi obouvidová slovesa i skupina sloves českých, které není v literatuře věnována tak velká pozornost. A právě těmto českým slovesům bude věnována tato práce.

V první části se budeme věnovat charakterizaci kategorie slovesného vidu, obouvidovým slovesům v literatuře a zaměříme se také na popsání pojmového aparátu pro popis sémantiky slovesa.

V experimentální části práce budou sledována vybraná česká slovesa prostřednictvím testů přijatelnosti v kontextech, které budou vyžadovat buď perfektní či imperfektní interpretaci.

Při hodnocení přijatelnosti budou užity testovací věty, které budou i přes veškerou snahu o vyrovnané testovací podmínky zahrnovat různé mimo-vidové faktory, které budou na respondenty působit. Identifikace těchto faktorů bude důležitá pro interpretaci výsledků. Zhodnotíme také, jak moc si odpovídají jednotlivé testovací scénáře, které by měly vést k podobnému výsledku. Tyto poznatky a kritické poznámky k použité metodě by mohly být užitečné i pro další práci s testy vidového paradigmatu.

V další části práce se pokusíme na základě výsledků testů přijatelnosti pojmenovat některé vlastnosti obouvidových sloves, které umožňují jejich specifické vidové chování, a popíšeme některé tendence a pravidelnosti v menších skupinách českých obouvidových sloves. Pozornost bude věnována také interindividuální odlišnosti ve vnímání vidu obouvidových sloves.

A. Teoretická část

1. Slovesný vid

1.1 Co je to slovesný vid

Vid je slovesná kategorie, která je na pomezí mezi gramatikou a slovníkem, obvykle se tedy charakterizuje jako kategorie lexikálně-gramatická či gramaticko-lexikální, jak uvádí Komárek (1986). Vid se dle Komárka podílí na naplnění odrazové funkce slovesa, jinými slovy přispívá k reprezentaci popisu skutečnosti, v případě slovesa k vystihnutí děje.

Konkrétněji se vid podílí na tvorbě významu slovesa ve vztahu k času. Tradičně mluvíme o vidové dichotomii dokonavých (perfektivních) a nedokonavých (imperfektivních) sloves.

Kopečný (1962) považuje za nejspolehlivější kritérium vidu v češtině schopnost nedokonavých sloves stát po slovesech fázových a po slovese být (v opisném futuru). Nübler (2017) uvádí jako další typicky uváděná kritéria schopnost dokonavých sloves kombinovat se s příslovečnými určeními času odpovídajícími na otázku *za jak dlouho?* a vlastnost nedokonavých sloves stát ve větách ve vazbě s příslovečnými určeními času odpovídajícími na otázku *jak dlouho?* Nübler (2017) dále uvádí také možnost tvořit adjektivní deriváty od slovesa s formantem -ící, která je specifická pro nedokonavá slovesa.

Tato formální kritéria vychází ze specifického vztahu vidu a času. Dokonavá slovesa totiž na rozdíl od nedokonavých nevyjadřují aktuální přítomnost, což vede k výše zmíněným rozdílům.

Formální kritéria nám pomohou rozlišit tyto dvě vidové třídy sloves, ale stále nám chybí formulace sémantického rozdílu perfektiv a imperfektiv.

Veselý (2010) si vybírá pro definování sémantického rozdílu mezi dokonavými a nedokonavými slovesy prototypické vidové dvojice, kde je pár tvořen dějovými slovesy ukazujícími na přechod z výchozí situace do situace závěrové (např. psát – napsat). Dokonavá slovesa vyjadřují dosažení závěrové situace a slovesa nedokonavá popisují probíhající směřování k závěru děje. V obou případech slovesa popisují totožnou situaci s tím rozdílem, že perfektiva označují situaci uzavřenou a imperfektiva situaci označují jako zatím nedosaženou. Tato distinkce

skutečně velice dobře reprezentuje fungování prototypických vidových dvojic, ale protože je vystavěná na typických příkladech, může být problematická při práci se slovesy na periférii.

Směřování k závěrové situaci vede některé autory, jak uvádí Nübler (2017), k formulacím o korelaci mezi teličností a perfektivností a mezi ateličností a imperfektivností. Proti tomuto se vymezují mnozí autoři. Například Filip (1999) upozorňuje, že dokonavost a nedokonavost, pro kterou používá mimo jiné distinkci prostřednictvím označování celého děje či jeho části, jsou odlišné jevy, které se v jazyce nějakým způsobem ovlivňují a podílejí se na formování významu, ale je třeba mezi nimi rozlišovat. Velice podobně jako Filip (1999) přistupuje ke kategorii vidu i Comrie (1976), který ve své definici vidu jako odlišného způsobu, jak nahlížet vnitřní časové uspořádání popisované situace, uvádí, že při užití perfektiv je situace prezentována jako jeden neanalyzovatelný a nerozdělitelný celek, kdežto imperfektivní slovesa umožňují nahlížet vnitřní uspořádání děje. Kategorie vidu dle něj umožňuje popisovat vnitřní uspořádání slovesa ve vztahu k času.

K odlišné sémantice dokonavých a nedokonavých sloves jsme zatím uvedli směřování/nesměřování k závěrové situaci a pojmenovávání celku či části děje. Na základě skutečnosti, že směřování k závěrové situaci by se dalo považovat za sémanticky distinktivní rys, který přísluší pouze perfektivům, bývá vid dokonavý označován jako příznakový a vid nedokonavý pak jako nepříznakový, jak uvádí například Komárek (1986). K opozici příznakovosti a nepříznakovosti se kriticky vyjádřil Dokulil (1958) a problematiku s ohledem k vidu rozvedl ve svém článku Veselý (2010). Kategorie nepříznakovosti u imperfektiv by byla dle jejich názoru oprávněná, kdyby imperfektiva mohla vyjadřovat jak vid dokonavý, tak nedokonavý, dle kritéria terminativnosti by tedy sloveso nedokonavé mělo být schopné svým významem dosáhnout i k závěrové situaci. Veselý (2010) takový příklad nachází (otázku číšníka: „*Vy už jste mi to platil?*“ kde číšníka ve skutečnosti zajímá, zda došlo k závěrové situaci, tedy bylo zapláceno, a ne zda proběhl děj placení). Je ovšem k diskuzi, zda by toto mohlo fungovat u většiny nedokonavých sloves a zda není uvedený příklad ustáleným, a tudíž akceptovatelným, nepřesným vyjádřením.

Ačkoliv se o vidu mluví především ve spojitosti se slovanskými jazyky, kde je definován právě výše zmíněnou dokonavostí a nedokonavostí, je vid přítomen

i v jiných jazycích, kde se ale častěji zaměřuje s kategorií času. Comrie (1976) uvádí příklady vidové odlišnosti v několika indoevropských jazycích. V angličtině je příkladem vidové opozice *he read/he was reading*, obdobně v románských jazycích, například ve francouzštině existuje opozice *il lut/il lisait*. Vid tedy není unikátní lexikálně-gramatickou kategorií slovanských jazyků, je přítomen i v dalších indoevropských jazycích. Ve slovanských jazycích, a tudíž i v češtině, je ale více diskutován a také v rámci gramatiky těchto jazyků rozlišován na dokonavý a nedokonavý.

1.2 Vidové dvojice a slovesa nepárová

1.2.1 Vidové dvojice

Jak už jsme uvedli výše, o slovesech se z hlediska vidu mluví obvykle jako o vidových dvojicích. Typická vidová dvojice dle Veselého (2010) je tvořena slovesem, které zahrnuje dosažení koncové situace, a slovesem, které ve vyjadřovaném ději koncovou situaci nezahrnuje.

Komárek (1986) rozlišuje z hlediska formálního vidové dvojice vzniklé sufixací (*dát – dávat*), které Veselý (2010) označuje jako pravou vidovou dvojici. Členy této dvojice bývají tradičně považovány za součást jednoho lexému. Sufixací zpravidla vzniká nedokonavé sloveso. Druhý typ vidové dvojice, tzv. nepravá vidová dvojice (Veselý, 2010), vzniká prefixací (*vařit – uvařit*) a slovesa z vidové dvojice jsou považována za samostatné lexémy.

Mírně odlišný přístup k vidovým párům zaujímá Kopečný (1962), který kromě dokonavosti a nedokonavosti vymezuje ještě specifickou třídu imperfektiv pro slovesa typu *dělávat, nosívat*. Jedním z rysů těchto sloves je gramatická neaktuálnost a druhým slovníková násobenost. Aktuálností je u Kopečného míněn průběh činnosti v okamžiku výpovědi, neaktuálností je tedy míněna, jak Kopečný (1965) upřesňuje, neschopnost těchto sloves vyjádřit aktuální přezens v podobném smyslu, jako dokonavý přezens nemůže vyjádřit pravou přítomnost. Tento přístup byl kritizován mimo jiné Poldaufem (1964), který Kopečného neaktuálnost považuje pouze za průvodní významový rys určitých významových typů českého slovesa.

1.2.2 Vidové trojice

Kromě vidových dvojic můžeme v jazyce sledovat také vidové trojice typu *hradit – nahradit – nahrazovat*, jak je prezentuje např. Nübler *et al.* (2017). V rámci těchto trojic existují dvojice nedokonavých sloves, které mohou být až synonymní. Tato redundance je důsledkem koexistence dvou prostředků tvorby vidových dvojic, prefixace (*hradit -> nahradit*) a také sufixace (*nahradit -> nahrazovat*).

1.2.3 Slovesa nepárová

Vedle sloves párových existují i slovesa nepárová, a to obojího typu – jak *imperfektiva tantum* (např. *spát, sedět, nudit se*), tak *perfektiva tantum* (např. *zakřičet, nakecat*) (Nübler, 2017). Mezi *imperfektiva tantum* řadí Komárek (1986) také Kopečného (1962) třídu násobených neaktuálních sloves typu *dělat* a *chodit*.

Komárek (1986) uvádí, že mezi slovesa nepárová patří různá slovesa vyjadřující stav nebo prostý proces a slovesa vyjadřující různé způsoby slovesného děje. Kopečný (1962) za příčinu nepárovosti považuje specifický význam slovesa, případně jeho afektivní či metaforický ráz. Uvádí celé sémantické typy sloves, které fungují jako *perfektiva tantum*, například neaktuální perfektiva (např. *unést 100 kg, vydržet něco, dokázat něco*) nebo výsledkový typ sloves (např. *nakopat brambor, nasekat dříví*). Mezi *imperfektiva tantum* řadí mimo jiné slovesa modální a některá slovesa stavová. Z akčních sloves pak jmenuje slovesa metaforická (např. *hledět si něčeho*) a nedeterminovaná slovesa pohybu (např. *běhat, brodit se*).

1.3 Obouvidová slovesa

1.3.1 Co jsou obouvidová slovesa

Obouvidová slovesa jsou obvykle vnímána jako homonymní pár dokonavého a nedokonavého slovesa. V každém konkrétním kontextu tedy sloveso funguje jako dokonavé či nedokonavé. Kopečný (1962) situaci přirovnává k pádové homonymii.

Komárek (1986) uvádí, že základním videm obouvidových sloves je vid nedokonavý a obouvidová slovesa českého původu se obvykle nedají perfektivizovat za pomoci prefixace.

Veselý (2010) definuje obouvidová slovesa dokonce jako homonymní vidové dvojice (sloveso jmenovat se tedy sestává z dvojice jmenovat (dok.) a jmenovat (nedok.)), které se liší od běžných vidových dvojic například tím, že jeden člen

dvojice není odvozen od druhého, ale na druhou stranu sdílí s pravými vidovými dvojicemi přináležitost jednotlivých členů dvojice k jednomu lexému. I přesto, že dle Veselého (2010) obouvidová slovesa tvoří vidové dvojice, zařazuje je na periferii vidového systému, protože kvůli své homonymii neplní funkci signalizace vidu.

Obdobný přístup představuje i Gladney (1982), který na počátku svého výkladu upozorňuje na rozdíl mezi slovesem jakožto lexémem a slovními tvary slovesa (např. sloveso psát a jeho slovní tvary píšu, psal jsi, psali atd.). Slovesa totiž v jazyce fungují jako soubor svých slovních tvarů. A právě odlišná distribuce slovních tvarů je ustavujícím rozdílem mezi dokonavými a nedokonavými slovesy. Obouvidová slovesa jsou pak v tomto pojetí dvojicí paradigmat, jejichž jednotlivé slovní tvary se překrývají.

Jako druhou variantu, kterou i sám preferuje, Gladney (1982) uvádí přístup, kdy je sloveso pojímáno primárně jako základní forma, která je modifikována koncovkami a dalšími prostředky do jednotlivých tvarů. Sufixace na základě tohoto přístupu slouží k imperfektivizaci a prefixace k perfektivizaci slovesa.

1.3.2 Obouvidová slovesa v češtině

Prototypem obouvidového slovesa v češtině jsou slovesa cizího původu s příponou -ovat, např. *aktualizovat*. Jelikož je tvarová homonymie komunikačně nevýhodná, dochází k perfektivizaci u těch sloves, u kterých je to možné (Lebed'ová (1980)). Perfektivizace se realizuje prostřednictvím prefixace. Pro výše zmíněné *aktualizovat* vzniká sloveso *zaktualizovat* a dochází k postupné ztrátě obouvidovosti u původního slovesa. Lebed'ová (1980) uvádí jako příklad sloves cizího původu, u kterých došlo ke ztrátě obouvidovosti, slovesa *organizovat* (ve vidovém páru se *zorganizovat*) nebo *likvidovat* (ve vidovém páru se *zlikvidovat*). Je pravděpodobné, že ztráta obouvidovosti je stále probíhající proces, Jindra (2008) se to pokusil prokázat na korpusových datech z ČNK na základě hypotézy, že při gramatikalizaci prefingovaného perfektivního slovesa dochází ke snížení frekvence původního obouvidového slovesa. Subkorpus, se kterým Jindra (2008) pracoval, zahrnoval pouze krátký časový úsek (období mezi roky 2000–2004), tudíž se hypotézu na korpusových datech nepovedlo potvrdit. Podobnou korpusovou analýzu by bylo vhodné udělat pro delší časové období a s využitím většího množství dat.

Kromě poměrně početné skupiny obouvidových sloves cizího původu existuje v češtině i menší skupina sloves domácích, pro která se uvádí, že fungují jako obouvidová. Neexistuje jejich jednoznačný seznam, nicméně se s příklady českých obouvidových sloves setkáme ve slovnících, mluvnících a publikacích o slovesném vidu. Jak uvádí Kopečný (1962), jde obvykle o denominativní slovesa zakončená na -ovat. Také upozorňuje na skutečnost, že sloveso je možné považovat za obouvidové pouze v případě, kdy mluvíme v jeho dokonavé i nedokonavé formě o slovese stejného významu. Například u slovesa jmenovat je třeba rozlišovat mezi významy *jmenovat někoho něčím*, *jmenovat někoho (např. viníky)* a *jmenovat někoho nějak*. Kopečný (1962) také uvádí, že nejde o homogenní skupinu sloves, ve které by všechna slovesa fungovala obdobně (a jejich obouvidovost by tudíž byla dána zcela stejnými vlastnostmi), a veliký podíl na obouvidovosti přisuzuje významu slovesa.

1.3.3 Obouvidová slovesa v dalších slovanských jazycích (se zaměřením na analýzy ruských obouvidových sloves)

Obouvidovost, tak jako slovesný vid, není pouze českou záležitostí. Jak uvádí Kopečný (1962), vyskytuje se v mnoha slovanských jazycích, přičemž v ruštině je obouvidových sloves poměrně hodně, ale v jazycích západoslovanských (v češtině, polštině a slovenštině) je jich mnohem méně. Poměrně veliký prostor byl věnován studiu obouvidových sloves v ruštině.

Piperski (2016) píše o podobném jevu ztráty obouvidovosti, který jsme si popsali výše na češtině. Ztrátu obouvidovosti se pokouší kvantifikovat na korpusových datech. V první části výzkumu Piperski (2016) porovnává počty perfektivních a imperfektivních verbálních gerundií v čase. Na základě proměny počtů těchto gerundií uvádí, že u většiny obouvidových sloves je tendence k nárůstu počtů imperfektivních gerundií v čase. Oproti běžným vidovým dvojicím je mají obouvidová slovesa obecně vyšší podíl imperfektivních gerundií v korpusu. Dále Piperski (2016) porovnával gramatické profily obouvidových sloves s gramatickými profily sloves dokonavých a nedokonavých prostřednictvím frekvence jednotlivých slovních tvarů. Na základě této analýzy se ukázalo, že obouvidová slovesa mají zřejmě jiný gramatický profil, než slovesa dokonavá a nedokonavá. V neposlední řadě Piperski (2016) testoval hypotézu, že mluvčí vnímají obouvidové sloveso jako obouvidové, pokud není blíže určeno kontextem.

Experiment byl koncipován tak, že byli respondenti přímo dotazováni na vid představovaného slovesa s tím, že jim byly nabídnuty varianty perfektivum, imperfektivum a nevím. Svým experimentem Piperski (2016) výše zmíněnou hypotézu rozporuje, protože u většiny sloves se respondenti víceméně shodovali na jednom ze slovesných vidů.

Gladney (1982) ve svém textu o obouvidových slovesech zastává názor, že obouvidová slovesa nejsou párem dokonavého a nedokonavého slovesa se splývajícími tvary, ale že jde o nepravidelné sloveso, které není citlivé k vidu a může fungovat v obou kontextech. Vid je v tomto pojetí determinován syntakticky.

2. Vztah slovesného vidu a způsobu slovesného děje

Komárek (1986) definuje způsob slovesného děje jako čistě lexikální kategorii, která vyjadřuje různé druhy dějového průběhu. V tomto pojetí se způsob slovesného děje považuje za kategorii, která sleduje sémantickou klasifikaci všech sloves. Výsledkem jsou skupiny sloves, které mají společný sémantický příznak, ale nedisponují společnými formanty (Nübler (2017)).

Nübler (2017) také uvádí přístup, který definuje způsob slovesného děje jako kategorii derivační. Například slovesa *dopsat*, *popsat*, *přepsat*, *připsat* a *zapsat* jsou formami způsobu slovesného děje ke slovesu *psát*, přičemž sloveso *psát* není řazeno k formám způsobu slovesného děje, protože není deverbálně derivované. Podle sémantického rysu, kterým se slovesa odlišují od zdrojového slovesa se formulují jednotlivé způsoby slovesného děje.

Způsob slovesného děje je kategorie úzce spjatá s videm, je ovšem třeba tyto kategorie oddělovat. Komárek (2002) uvádí, že způsoby slovesného děje jsou jakousi nadstavbou slovesného vidu, kterému jsou jakožto kategorii vyššího řádu podřízeny. Komárek (2002) se také vyjadřuje k postulátu, že způsob slovesného děje se týká výhradně sloves jednovidových, tudíž sloves, která netvoří vidové dvojice. Nemyslí si, že skutečnost funguje v tomto smyslu absolutně, ale považuje za důležité si tuto tendenci uvědomovat.

Podle mého názoru se postulát o jednovidovosti sloves s atributem způsobu slovesného děje vztahuje na pojetí slovesného děje jako derivační kategorie. Zda je relevantní i k širšímu pojetí způsobu slovesného děje by bylo k další úvaze.

Důležité je uvědomit si blízkost kategorie vidu a kategorie způsobu slovesného děje. Je zřejmé, že jde o odlišnou věc už z toho důvodu, že vid je kategorie lexikálně-gramatická a způsob slovesného děje kategorie čistě lexikální.

3. Lexikálně-sémantické kategorie používané k popisu slovesa

Jak jsme již zmiňovali výše, Kopečný (1962) uvádí, že veliký podíl na obouvidovosti slovesa má jeho význam. V následující kapitole si tedy definujeme pojmy, se kterými budeme pracovat při analýze českých obouvidových sloves.

3.1 Vendlerovy třídy sloves

Většina lexikálně-sémantických popisů slovesa vychází z Vendlerových (1957) tříd. Tento přístup rozděluje děje reprezentované slovesy do 4 skupin:

states (stavová slovesa),

activities (slovesa označující dynamický děj proměňující se v čase, ovšem neomezený časově),

accomplishments (slovesa označující dynamický děj proměňující se v čase, časově omezený)

achievements (slovesa označující momentální děj).

3.2 Binární kategorie dle Mourelata

Mourelatos (1981) definuje tři binární kategorie sloves. První z nich rozlišuje děje statické a dynamické. Dynamické děje zahrnují změnu v čase, zatímco děje statické ne. Druhá kategorie rozlišuje durativní a punktuální děje, které se odlišují tím, zda mají atribut trvání v čase (durativní) nebo nemají (punktuální). Třetí kategorie dělí děje na terminativní a neterminativní, jinak také označované za telické a atelické. Z tohoto hlediska můžeme slovesa rozdělit na ta, která definují určitou hranici/cíl děje (terminativní/telické), a ta, která hranici/cíl děje nemají (neterminativní/atelické).

Croft (2012) propojuje Vendlerovy třídy s těmito binárními kategoriemi následujícím způsobem:

States	statické	durativní	atelické
Activities	dynamické	durativní	atelické
Achievements	dynamické	punktuální	telické

Accomplishments	dynamické	durativní	telické
-----------------	-----------	-----------	---------

Tabulka 1: Přřazení Mourelatových kategorií k Vendlerovým třídám dle Crofta (2012) (upraveno)

3.3 Lexikálně-sémantické kategorie dle Comrieho

S binárními kategoriemi uvedenými v kapitole 3.2 pracuje ve své publikaci o vidu i Comrie (1976). Mimo to se ale zabývá ještě kategoriemi habituálnosti a durativnosti u imperfektiv.

Definici těchto pojmů staví na vystižení habituálnosti. V první řadě se Comrie (1976) vymezuje proti směšování pojmů habituálnost a iterativnost. Iterativností rozumí prosté opakování určité situace např. *Vyučující si stoupnul a pětikrát kýchnul*. Oproti tomu pro ustavení habituálnosti nestačí pouze opakovanost děje, ale je třeba uvážit, zda je možné celý opakovaný děj pojímat jako jeden celek ukotvený v delším časovém úseku. Opakovanost navíc není nutnou podmínkou ke stanovení habituálnosti. Jako příklad si můžeme uvést větu *V Efesu stával Dianin chrám*. Durativnost pak Comrie (1976) ponechává pouze jako opozici k habituálnosti, tedy kontinuální děj, ve kterém není atribut zvyku.

V kontextu dosud zmíněné literatury bychom Comrieho (1976) habituálnost přirovnali ke Kopečného (1986) neaktuálním násobeným slovesům typu *chodívat, nosívat*. V dalším textu bychom se tedy dále drželi termínu habituální v Comrieho (1976) podání, pokud budeme chtít mluvit o slovesech typu *nosívat, chodívat*.

V české literatuře se termín iterativa používá jako synonymum pro habituálnost, jak můžeme vidět například u Nüblera (2017). Abychom předešli nedorozumění, bude v této práci prosté opakování děje (Comrieho (1976) iterativnost) nazýváno opakovaným dějem. V případě potřeby zmínit habituální (zvyková/neaktuální násobená) slovesa bude používána Comrieho (1976) terminologie.

4. Další kategorie používané k popisu fungování obouvidových sloves

4.1 Aktuálnost a neaktuálnost

V některých částech této práce se můžeme setkat s pojmem aktuálnosti a neaktuálnosti slovesného děje. Vey (1958) rozdíl mezi aktuálností a neaktuálností vysvětluje na fungování slovního tvaru *píše*, který může vyjadřovat jak aktuální děj jako odpověď na otázku *co právě teď dělá?* tak neaktuální děj jako odpověď na otázku *co dělá (aby se uživil)?* Některé další jazyky mají tuto kategorii

morfologicky nebo lexikálně odlišenou (např. průběhovitost a neprůběhovitost v angličtině).

Vey (1958) soudí o českých dokonavých slovesech, že ze své podstaty vyjadřují aktuálnost, u sloves nedokonavých jejich aktuálnost záleží na kontextu a také na skutečnosti, zda jsou determinovaná či nedeterminovaná.

Pojmy determinovanost a nedeterminovanost dle Nüblera (2017) vyjadřují přítomnost či nepřítomnost určitého sémantického rysu u sloves pohybu. Tímto distinktivním rysem je záměrný, na cíl orientovaný děj, který je platný pro determinovaná slovesa.

5. Testy vidového paradigmatu

Tradiční testy slovesné kategorie vidu jsou založené na neúplném vidovém paradigmatu dokonavých sloves, která oproti imperfektivům vyjadřují budoucnost svými přítomnými formami. Konstrukce, ve kterých jsou perfektiva užitá v opisném futuru, jsou defektní.

Těto vlastnosti využívají dva nejtypičtější testy vidového paradigmatu, které sledují jednak fungování testovaného slovesa v opisném futuru a jednak jeho spojení s fázovými slovesy (např. Nübler *et al.* (2017)). Užití s fázovými slovesy vede k nefunkčním konstrukcím, protože nerespektuje terminativnost a celistvost dokonavého děje.

Testovací věty pro experimenty přijatelnosti v této práci byly založeny na testech pro zjišťování vidové hodnoty vidového paradigmatu dle Veselého (2008). Veselý (2008) se zaměřoval především na zjištění přítomnosti perfektivního paradigmatu v tvarovém souboru obouvidového slovesa, tudíž jde o metodu odpovídající této problematice. Autor upozorňuje na skutečnost, že obvykle užívané testy – na základě existence opisného futura a spojitelnosti s opisným futurem – nejsou dostačující pro obouvidová slovesa. Veselý (2008) vychází z pojetí obouvidovosti ve smyslu dvou samostatných vidových paradigmat, proto tedy uvádí, že homonymie perfektivních a imperfektivních tvarů komplikuje ověřování dokonavého paradigmatu. Jinými slovy, pokud testujeme perfektivní tvary slovesa a vytvoříme opisné futurum, nejsme schopni ho vyloučit jako nefunkční, protože splývá s funkčními tvary nedokonavého paradigmatu.

Jako indikátor perfektivního fungování slovesa nakonec Veselý (2008) vybírá fungování testovaného slovesa v souvětí s vedlejší větou časovou uvozenou spojkou až či než, s testovaným slovesem na pozici přísudku a s hlavní větou s dokonavým prezentem nebo opisným futurem. Další možností je užití souvětí s vedlejší větou časovou s préteritem se spojkou když a s větou hlavní s dokonavým préteritem. V takové větě pak vyhodnocujeme, zda umožňuje dvojí interpretaci. Pokud ano, jde o sloveso fungující v perfektivních kontextech.

Níže uvádím pro ilustraci Veselého (2008) příkladové věty pro jednotlivé scénáře poukazující na fungování slovesa v perfektivních kontextech.

Až zítra jmenuji novou vládu, dám si panáka.

Než zítra jmenuji novou vládu, dám si panáka.

Když jsem včera jmenoval novou vládu, dal jsem si panáka. (funguje ve dvou interpretacích – aktant si dal panáka v průběhu jmenování/aktant si dal panáka po jmenování vlády)

Veselého (2008) testování probíhá ve dvou krocích. V prvním kroku rozhodujeme, zda sloveso může fungovat jako imperfektivum. Pokud testované sloveso funguje alespoň v jednom z testovaných kontextů, můžeme soudit, že funguje jako imperfektivum. Následně testuje fungování slovesa v perfektivních kontextech. V případě, že sloveso funguje v obou těchto testovacích scénářích, můžeme prohlásit, že se v daných kontextech chová jako obouvidové sloveso.

Testy přijatelnosti byl zvoleny i z toho důvodu, že předpokládáme interindividuální odlišnost ve vnímání vidu obouvidových sloves. Tuto hypotézu stanovujeme na základě rozlišného označování vidu ve slovnících, a také na základě vlastní zkušenosti, kdy se vlastní introspektivní hodnocení odlišuje od hodnocení jiných českých mluvčích.

B. Praktická část

6. První experiment přijatelnosti

6.1 Výběr materiálu

V české literatuře o vidu se operuje s termínem obouvidových sloves. Bohužel neexistuje kompletní seznam takových sloves. Testovaná slovesa byla tedy vybírána z více zdrojů. Obouvidovost se často diskutuje u sloves cizího původu (např. aktualizovat). Objevuje se ale i u několika sloves, která jsou v češtině ustálená. Tato slovesa, která bývají často uváděna jako příklady českých obouvidových sloves (např. Nübler *et al.* (2017), Kopečný (1962) nebo Komárek (1986)), byla vybrána k analýze jejich chování v perfektivních a imperfektivních kontextech. Do souboru byla dále zařazena některá slovesa, která jsou jako obouvidová označena v SSČ a SSJČ, a také slovesa, která byla vyhodnocena jako potenciálně obouvidová na základě introspektivního hodnocení sloves VI. třídy v korpusu ČNK syn2015.

S ohledem k tomu, že se některá slovesa užívají v odlišných významech s odlišnou valencí, byla některá slovesa testována ve více variantách. Konkrétně šlo o dvojice s reflexivní a nereflexivní variantou (obětovat/obětovat se, soustředit/soustředit se) a o slovesa jmenovat (ve významu pověřit a uvádět) a pasovat (ve významu povýšit a padnout).

Bylo vybráno následujících 24 sloves: bodovat, darovat, jmenovat (pověřit), jmenovat (uvádět), korunovat, obětovat, obětovat se, padělat, padnout, pasovat (povýšit), pasovat (padnout), pokutovat, přezimovat, soustředit, soustředit se, stačit, stanovit, varovat, věnovat, vštěpovat, vyznat se, zálohovat, zásobit, zprostředkovat.

6.2 Použitá metoda

6.2.1 Testovací věty

Jak už bylo zmíněno v kapitole o testech vidového paradigmatu, testovací věty byly vytvořeny na základě Veselého (2008) testů vidového paradigmatu. Pro první experiment přijatelnosti v této práci byly zvoleny následující 4 testovací scénáře:

- a) užití testovaného slovesa v opisném futuru
- b) užití infinitivu testovaného slovesa ve spojení s fázovým slovesem

- c) užití testovaného slovesa v souvětí s vedlejší větou časovou uvozenou spojkou než
- d) užití testovaného slovesa v souvětí s vedlejší větou časovou uvozenou spojkou až.

Veselého testovací konstrukce s vedlejší větou uvozenou spojkou když nebyla pro experiment přijatelnosti vhodná, protože pro své vyhodnocení potřebuje posouzení možné dvojí interpretace, což by vyžadovalo oproti výše uvedeným scénářům jiný model experimentu. Bylo by třeba testovat, jakými způsoby respondenti větu interpretují, zatímco pro ostatní testy je dostačující informace o celkové přijatelnosti konstrukce.

Dalším faktorem, který bylo třeba zohlednit při konstrukci testovacích vět, byl výběr významu slovesa. Nejedno testované sloveso lze interpretovat několika způsoby, a tudíž bylo třeba pro jeden testovací soubor vybrat jeden z významů, o kterém usuzujeme, že má obouvidové paradigma.

Neméně důležitou složkou testovacích vět, kterou bylo třeba kontrolovat, byl kontext. Jak bude dále rozvedeno v druhém experimentu, je patrné, že i kontext mimo rámec pravidel pro testovací věty výše hraje svou roli. Konkrétně je třeba kontrolovat objektové doplnění tranzitivních sloves a také užití příslovečných určení času. Obě tyto složky by mohly ovlivňovat vidovou interpretaci slovesa, obzvlášť v případě imperfektivních kontextů. V imperfektivních kontextech byly tedy v prvním experimentu užity přímé předměty v plurálu, který pravděpodobně umožňuje volnější interpretaci slovesa, a užití příslovečných určení času bylo omezeno.

6.3 Struktura experimentu

Cílem experimentu bylo zjistit, jak jsou mluvčími češtiny přijímána vybraná slovesa v kontextech, které vyžadují jejich perfektivní, či imperfektivní interpretaci. Celkem bylo testováno 24 sloves v 24 souborech o 8 testovacích větách. Experiment byl doplněn 40 výplňkovými větami.

Soubor testovacích vět pro každé sloveso sestával ze 4 dvojic s následujícími experimentálními konstrukcemi:

- a) souvětí se spojkou až a s testovaným slovesem v přítomnosti, pro kladné přijetí vyžaduje perfektivní interpretaci testovaného slovesa

- b) souvětí se spojkou než a s testovaným slovesem v přítomnosti, pro kladné přijetí vyžaduje perfektní interpretaci testovaného slovesa
- c) větná konstrukce s testovaným slovesem v opisném budoucím, pro kladné přijetí vyžaduje imperfektní interpretaci testovaného slovesa
- d) větná konstrukce se strukturou fázové sloveso + infinitiv testovaného slovesa, pro kladné přijetí vyžaduje imperfektní interpretaci testovaného slovesa.

Věty byly omezeny na délku 8–10 slov za účelem omezení vlivu délky vět na přijatelnost.

Experiment hodnocení přijatelnosti byl realizován on-line prostřednictvím webového nástroje Ibox Farm (<http://spellout.net/iboxfarm/>). Respondenti hodnotili přijatelnost testovacích vět na pětistupňové Lickertově škále s krajními body 1 (zcela přijatelná) a 5 (zcela nepřijatelná). Každý respondent hodnotil jednu větu z každé dvojice testovacích vět a všechny výplňkové věty. Každý respondent tedy hodnotil 4 testovací věty z každého souboru, přičemž každá věta testovala jeden z experimentálních scénářů. Pořadí vět bylo náhodné.

6.4 Výsledky prvního experimentu hodnocení přijatelnosti

6.4.1 Účastníci experimentu

Experimentu se zúčastnilo 52 osob, z toho 14 mužů a 38 žen. Všichni účastníci měli ukončené přinejmenším středoškolské vzdělání, nejčastěji měli respondenti dokončené vysokoškolské magisterské studium (30 osob). Nejmladšímu respondentovi bylo 22 let, nejstaršímu 86 let, aritmetický průměr věku účastníků je 40,5 let, medián 32,5 let.

S ohledem k počtu respondentů nelze ze sociologických faktorů vyvozovat přesvědčivé závěry. Lze pouze sledovat mírnou korelaci mezi věkem respondenta a průměrnou odpovědí, které s ohledem k počtu respondentů nemůžeme přikládat velkou váhu. Osoby vyššího věku mají mírnou tendenci hůře akceptovat testovací věty. Slabou korelaci potvrzuje i Pearsonův korelační koeficient, který je pro věk a průměrnou odpověď $r = 0,39867$.

6.4.2 Celkové výsledky experimentu

Podíváme-li se na celkové výsledky prvního experimentu, můžeme si testovaná slovesa rozdělit do několika skupin. U několika sloves můžeme konstatovat, že se

v uvedených kontextech nechovají obouvidově, u několika sloves lze v testovaných konstrukcích mluvit o přijatelnosti v kontextech vyžadujících perfektní i imperfektivní interpretaci. U dalších sloves můžeme sledovat jisté tendence k dokonavosti či nedokonavosti. Výsledky pro některá slovesa nejsou jednoznačné, a proto bude třeba identifikovat, zda do hodnocení testovací věty nevstupují jiné než vidové faktory, například zda není sloveso užito v nepřirozeném kontextu.

Podíváme-li se na výsledky experimentu globálně, je třeba okomentovat několik jevů. Máme dva scénáře, které vyžadují perfektní interpretaci (konstrukce s než a konstrukce s až) a dva scénáře, které vyžadují interpretaci imperfektivní (opisné futurum a konstrukce s fázovým slovesem). V ideálním případě by výsledky pro jednotlivé scénáře v těchto dvojicích měly vykazovat podobnou přijatelnost. Když se ale podíváme na aritmetický průměr odpovědí pro jednotlivé scénáře, vidíme, že tomu tak není.

Konstrukce	Průměr
až	2,544
fázová sl.	2,360
futurum	2,532
než	3,257

Tabulka 2: Porovnání průměrů pro kontexty vyžadující perfektní (žlutě) a imperfektivní (zeleně) interpretaci

Fungování odlišných testovacích scénářů můžeme také sledovat prostřednictvím korelační matice průměrných odpovědí (Tabulka 3). Je zřejmé, že výsledky pro kontexty testující imperfektivní a perfektní interpretaci nejsou v naprosté opozici, což je dáno skutečností, že testujeme obouvidová slovesa. Na druhou stranu můžeme vidět, že korelace pro kontexty, které by měly testovat obdobný vid je obzvlášť v případě konstrukcí testujících perfektní kontexty spíše slabá. Ovšem ani pro kontexty s fázovým a opisným futurem nejsou výsledky v příliš silné korelaci.

Podíváme-li se, jak s těmito kontexty pracoval Veselý (2010), vidíme, že jeho algoritmus pro jednotlivé konstrukce testující jednu vidovou situace umožňuje akceptovat sloveso jako nedokonavé/dokonavé, pokud je funkční alespoň v jedné z testovacích konstrukcí. Připouští tedy, že všechny testovací kontexty nemusí fungovat na všechna slovesa absolutně. Explicitně zmiňuje jako výjimku nedokonavá determinovaná slovesa pohybu (*jít, letět*), která by se jevila jako dokonavá, pokud bychom je testovali prostřednictvím testů tvorby futura, a také

sloveso být, které je nedokonavé, i když vyjadřuje budoucnost syntetickými tvary *budu, budeš*.

Veselého pojetí kritérií tedy není absolutní, korelace je spíše slabší, a to i přesto, že v testovaném souboru sloves nemáme ani výše zmíněná slovesa determinovaná, ani sloveso být.

V několika bodech se nyní pokusíme pojmenovat obecné vlivy, které pravděpodobně způsobovaly rozdíly mezi kontexty testujícími stejnou vidovou situací.

	až	fázová	futurum	než
až	1	-0,17	-0,23	0,41
fázová	-0,17	1	0,6	-0,06
futurum	-0,23	0,6	1	-0,11
než	0,41	-0,06	-0,11	1

Tabulka 3: Korelační matice pro jednotlivé testovací scénáře umožňující sledovat, jak moc si odpovídají jednotlivé scénáře, které by měly testovat jednotlivé vidové interpretace

6.4.2.1 Neakceptování vět s konstrukcí s než

Vidíme, že věty s konstrukcí s než jsou účastníky experimentu hůře přijímány. Nabízelo by se přisoudit tento jev užití souvětí namísto vět jednoduchých. Pro udržení přibližně stejné délky testovacích vět byly všechny věty omezeny na rozsah 8–10 slov. Tato délka byla dodržována i u souvětí s až a než. V této omezené délce se tudíž musely realizovat dvě věty a docházelo k vyšší koncentraci významu. Je třeba si uvědomit, že na rozsahu 8–10 slov se často proměňoval agens v jednotlivých větách, což mohlo také činit potíže při interpretaci.

Délka souvětí zřejmě nebude jediným faktorem ovlivňujícím přijatelnost, protože věty s až byly respondenty akceptovány na úrovni testovacích vět jednoduchých. Potíže při interpretaci mohla působit negace, která byla v těchto větách často užívána. Opět ale nepůjde o jediný faktor komplikující interpretaci těchto vět. Pokud vyřadíme ze vzorku věty, ve kterých je užita verbální negace, zůstane průměrná odpověď pro konstrukce s než horší než pro zbylé scénáře. Průměrná hodnota odpovědí v tom případě činí 3,101.

Další odlišností vět se spojkou než je obvyklé časově směřování před děj, který nemusí být natolik přirozený, případně může být toto užití spojky než ve výraznějším kontrastu s typickým užitím než ve větách vyjadřujících komparaci.

Na základě dosažených výsledků nelze přisoudit horší přijatelnost těchto vět jedné z výše zmíněných vlastností. Je tedy pravděpodobné, že nahromadění těchto efektů v jednom krátkém souvětí činí věty příliš komplexními a tudíž nepřirozenými, což vede k jejich horší přijatelnosti. Pro další práci s výsledky experimentu je třeba mít tuto horší přijatelnost na paměti.

6.4.2.2 Horší přijatelnost vět s opisným futurem

I v případě vět vyžadujících imperfektivní interpretaci vidíme rozdíly v přijatelnosti. Lze předpokládat, že zde svou roli hraje frekvence konstrukcí pro vyjádření budoucnosti v komunikaci. Mluvníci mohou mít v mysli uložené prototypické vyjádření budoucnosti pro určité sloveso na základě vyšší frekvence takových konstrukcí v komunikaci. Užití opisného futura je pro ně v takovém případě rušivé. Konstrukce s fázovým slovesem může být lépe akceptována, protože si nekonkuruje s jinou typičtější. Toto vysvětlení by odpovídalo pojetí vlivu frekvence na ukládání konstrukcí do paměti tak, jak ho pod pojmem entrenchment popsaly Divjak a Caldwell-Harris (2015).

Jako příklad, na kterém si popíšeme odlišnost fungování vět s opisným futurem, může sloužit porovnání vět se slovesem jmenovat (ve smyslu uvádět). Věta s fázovým slovesem zní: *Kolega začal jmenovat problémy, které bychom měli odstranit.* Věta s opisným futurem je následující: *Adéla bude v závěru představení jmenovat autory, kteří ji inspirovali.*

Prvním rozdílem je určitá příznakovost fázového slovesa oproti opisnému futuru. Zatímco ve větě s opisným futurem sloveso *být* funguje jako auxiliár a koriguje především kategorii času, v případě věty s fázovým slovesem nese fázové sloveso mimo jiné i sémantický příznak a pozměňuje interpretaci popisovaného děje, když nás orientuje na jeho počátek.

Druhým rozdílem, který můžeme sledovat, je skutečnost, že užití opisného futura konkuruje užití přezentu k vyjádření budoucího času (*Adéla v závěru představení jmenuje autory, kteří ji inspirovali.*). Ačkoliv se tyto dvě věty (s opisným futurem a přezentem vyjadřujícím budoucnost) liší v kategorii vidu, vyjadřují velice podobnou situaci. Usuzujeme, že vyjádření budoucího času přezentem pro sloveso jmenovat je typičtější, a tudíž lépe uložené v mysli mluvčích. Zpracování méně typického vyjádření budoucího času tedy činí mluvčím větší potíže a může působit rušivěji než srovnatelné spojení s fázovým slovesem.

Pokud máme interpretovat větu s užitím fázového slovesa, můžeme fázové sloveso chápat jako funkční díky tomu, že ději dává příznak orientace na počátek. Takovou možnost ale nemáme v případě opisného futura, a tak může být kontrast s typičtějším vyjádřením budoucnosti přítomem výraznější a projevit se ve slabší přijatelnosti takových konstrukcí.

6.4.2.3 Problémy s užitím testů obouvidovosti pro testování stavových sloves

V testovaném souboru se objevila tři slovesa stavová (statická): pasovat (ve významu padnout, dobře sedět), padnout (též ve významu dobře sedět) a vyznat se. Ačkoliv bychom je intuitivně hodnotili jako imperfektiva, jejich výsledky v experimentu tomu neodpovídaly. Mourelatos (1981) definuje stavová slovesa jako slovesa, která v sobě samých nezahrnují žádnou dynamiku. Mohou být produktem změny, mohou být osvojena, ale nic z tohoto není obsaženo přímo v nich samých. Právě absence dynamiky mohla ovlivnit výsledky pro tato slovesa.

Je třeba si uvědomit, že jistou dynamiku a potenciál změny je třeba uplatnit ve všech testovaných kontextech. V případě fázových sloves se zaměřujeme na začátek či konec děje/stavu. Při užití opisného futura předpokládáme jistou změnu pramenící z toho, že se o stavu vyjadřujeme v budoucím čase. A v případě vět s užitím až/než se také vztahujeme k momentu, kdy nastane určitý stav, což předpokládá předcházející změnu. Jinými slovy slovesa stavová je těžké podrobit těmto testům obouvidovosti, protože se chovají jako slovesa neaktuální. Slovesa neaktuální se budou vždy vzpírat perfektivním kontextům a v testovaných imperfektivních kontextech nebudou vykazovat jednoznačnou přijatelnost, protože je v testovacích větách vyžadována interpretace jisté změny děje, která se neslučuje s neaktuálností slovesa.

Některá slovesa v určitých kontextech fungovala a byla respondenty akceptována, konkrétní případy budou komentovány ve výsledcích pro jednotlivá slovesa. Je ovšem třeba brát v potaz, že jejich přijatelnost bude stavovou sémantikou ovlivněna.

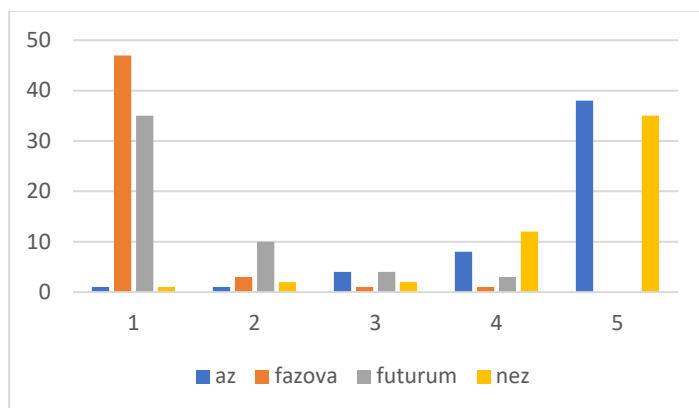
7. Výsledky prvního experimentu pro jednotlivá slovesa

Data získaná v experimentu přijatelnosti budou prezentována ve sloupcových grafech. Na ose x lze vidět jednotlivé stupně Lickertovy škály (1–5), které mohli respondenti v experimentu volit. Připomeňme si, že stupeň 1 byl v popisu

experimentu charakterizován jako věta zcela přijatelná, stupeň 5 byl charakterizován jako věta zcela nepřijatelná. Osa *y* pak reprezentuje počet respondentů. Z grafu tedy můžeme vyčíst počty respondentů, kteří zvolili jednotlivé stupně Lickertovy škály při hodnocení přijatelnosti. Odpovědi pro jednotlivé testované scénáře jsou barevně odlišené.

7.1 Slovesa, která dle výsledků nefungují jako slovesa obouvidová

7.1.1 Bodovat

Graf 1: Počty odpovědí pro jednotlivé experimentální scénáře pro sloveso bodovat

U slovesa *bodovat* můžeme sledovat poměrně jednoznačné výsledky ve prospěch přijímání nedokonavých kontextů i s poměrně nízkou variabilitou odpovědí, která značí interindividuální shodu.

Při porovnání testovacích vět pro perfektní a imperfektní kontexty (viz Příloha 3: Testovací věty pro první experiment) si můžeme všimnout, že více vět s imperfektními kontexty odkazuje na význam získávání bodů se zapojením sémantického okruhu sportu, které jsou o něco lépe akceptovány, než význam z jiného sémantického okruhu (*Student bude se svým návrhem bodovat na konferenci v Brně*). Dá se předpokládat, že tento rozdíl hrál v přijatelnosti zanedbatelnou roli, protože ani věta *Než Sparta boduje, nepodaří se jí dostat z posledního místa*, není respondenty přijímána.

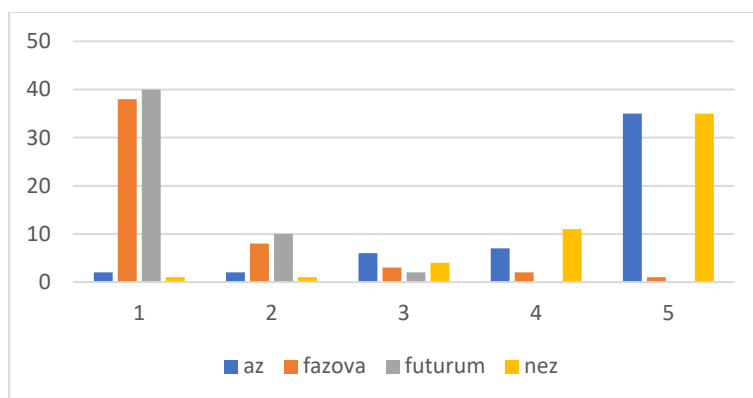
Předpokládáme, že je pro respondenty rušivá nutnost punktuální interpretace slovesa v perfektních kontextech. Můžeme vytušit, že respondenti v ději bodování vidí v určitém smyslu opakovanou činnost.

S ohledem k fungování slovesa *bodovat* jsou zajímavé údaje v SSČ a SSJČ. V obou těchto slovnících je jako první význam uváděno *hodnotit počtem bodů*, pouze v novějším SSČ se objevuje význam *získávat body*. Ani jeden z těchto

slovníků pak nereflktuje nejfrekventovanější význam tohoto slovesa (dle syn2015, ČNK), který by se dal popsat jako *uspět*. Užívání tohoto slovesa se tedy mírně proměnilo v čase a je možné, že sloveso funguje z hlediska slovesného vidu mírně odlišně.

Na základě těchto výsledků můžeme říci, že sloveso *bodovat* se v testovaných kontextech neprojevuje obouvidově a je akceptováno pouze v kontextech vyžadujících imperfektivní intepretaci slovesa.

7.1.2 Stačit

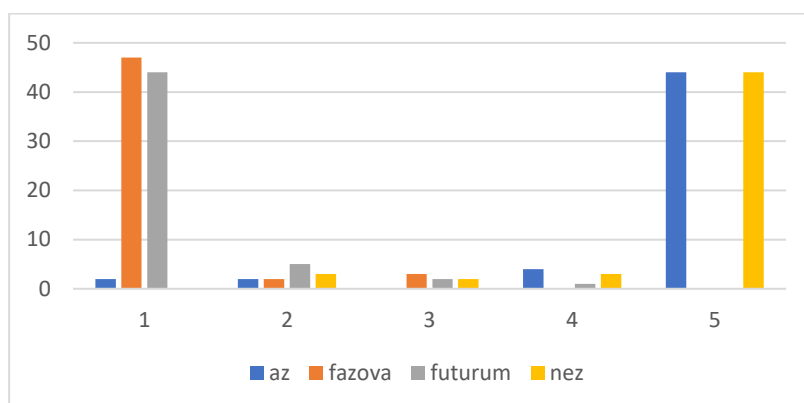

Graf 2: Počty odpovědí pro jednotlivé experimentální scénáře pro sloveso stačit

Sloveso *stačit* bylo v testovacích větách použito ve významu *vyhovovat požadavkům, dostačovat*. Přesvědčivě přijímáno bylo v imperfektivních kontextech a odmítáno v kontextech perfektivních. Můžeme tedy říci, že se sloveso *stačit* v testovacích větách nechovalo jako obouvidové. Výsledky korespondují s durativní sémantikou slovesa. Sloveso *stačit* by se dalo označit za sloveso stavové, což je sémantický příznak, který se těžko pojí s typickou terminativností dokonavých sloves.

Ačkoliv je sloveso *stačit* uváděno v SSČ i SSJČ jako funkční v dokonavých i nedokonavých kontextech, dle těchto výsledků je sloveso v tomto v současné době nejfrekventovanějším významu akceptováno mluvčími pouze v případě imperfektivních kontextů. Dle našich výsledků tedy můžeme označit sloveso *stačit* za nedokonavé.

7.1.3 Vštěpovat

Graf 3: Počty odpovědí pro jednotlivé experimentální scénáře pro sloveso vštěpovat

Dalším slovesem, které funguje téměř výhradně pouze v imperfektivních kontextech, je sloveso *vštěpovat*.

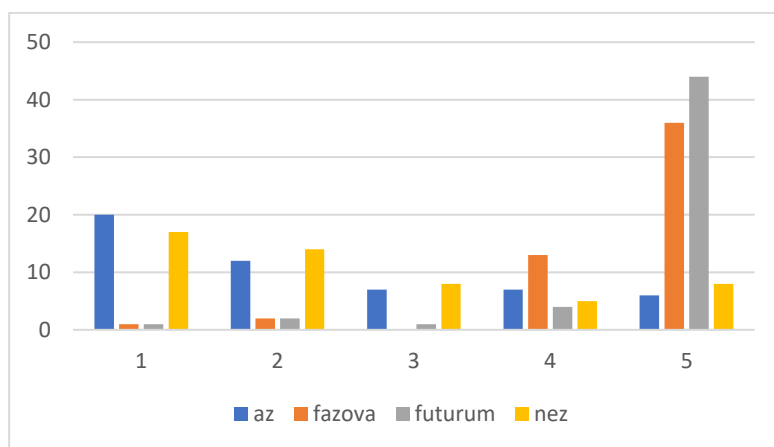
Zajímavé je, že v případě užití konstrukce *vštěpovat pravidla slušného chování* byly 2 věty s nedokonavými kontexty akceptovány všemi respondenty. Je vysoce pravděpodobné, že takto vysoká shoda u respondentů mohla být dána užitím prototypické konstrukce. Podíváme-li se do korpusu syn2015, vidíme totiž, že sémantická oblast, se kterou se sloveso *vštěpovat* prototypicky pojí, jsou morální hodnoty, která si má agens osvojit. Do této sémantické oblasti konstrukce *vštěpovat pravidla slušného chování* rozhodně patří. Ze souboru vět vyžadujících dokonavou interpretaci do této sémantické oblasti spadá konstrukce *místní obyvatelstvo si víru vštěpuje*, kde nemůžeme mluvit o tom, že by konstrukce z této sémantické oblasti prospěla přijatelnosti věty. Rozdíl mezi přijatelností bude tedy skutečně dán rozdíly v perfektivní či imperfektivní interpretaci. Sémantiku slovesa *vštěpovat* můžeme dle našeho názoru vnímat jako jistým způsobem opakovanou, protože obvykle nejde o děj, který by byl kontinuální a s jasným počátkem a koncem. Přijímání imperfektivních kontextů je tedy umožněno opakovaností v delším trvání.

Na základě takto odlišných výsledků bez vysoké variability v odpovědích můžeme usuzovat, že sloveso *vštěpovat* se v testovaných kontextech nechová jako obouvidové a jde o nedokonavé sloveso. Je otázkou, proč se sloveso v SSJČ řadilo mezi obouvidová slovesa. Nabízí se možnost, že bylo častěji užíváno v jiném významu, než tomu je v testovacích větách, a to *štěpováním připojit*. V takovém případě by nejspíš mohla fungovat i punktuální interpretace slovesa, která by umožnila přijímání perfektivních kontextů. Již v SSJČ, který má zaznamenávat slovní zásobu především z let 1935–1970, je význam *připojit štěpováním* označen

jako zřídka užívaný. Dovolila bych si předpokládat, že dnes se toto sloveso užívá méně často. V ČNK (syn2015) je 203 výskytů lemmatu *vštěpovat*, všechny svým kontextem vyjadřují význam učení, osvojování si.

V dnes frekventovaném významu *osvojit si* se tedy sloveso *vštěpovat* chová jako nedokonavé sloveso. Jeho obouvidovost uváděná v SSJČ mohla být dána užíváním druhého, méně frekventovaného významu *štěpováním připojit*.

7.1.4 Vyznat se

Graf 4: Počty odpovědí pro jednotlivé experimentální scénáře pro sloveso vyznat se

Slovesem *vyznat se* začíná pasáž o slovesech, která se chovají spíše jako slovesa dokonavá.

Nedokonavé kontexty byly většinou respondentů přesvědčivě odmítány. Na druhou stranu přijatelnost kontextů vyžadujících perfektní interpretaci není příliš výrazná. Srovnáme-li výsledky dvou testovaných kontextů, vidíme, že kontexty vyžadující imperfektivní interpretaci mají také mnohem menší variabilitu odpovědí než kontexty perfektní. Sloveso *vyznat se* je tedy v perfektních kontextech hodnoceno odlišně než v imperfektivních, ale ani v perfektních kontextech není přesvědčivě přijímáno.

Podíváme-li se na sloveso *vyznat se* v SSČ, vidíme, že je zařazeno do skupiny nedokonavých sloves, což jde zcela proti výsledkům experimentu. Oproti tomu ve Vallexu 3.0 je sloveso *vyznat se* ve významu orientovat se, rozumět označeno jako perfektní.

Zkusme si nyní okomentovat důvody této rozrůzněnosti řazení slovesa *vyznat se*. Podíváme-li se do ČNK (syn2015), nenajdeme jediný výskyt slovesa *vyznat* ve futurum. Najdeme ovšem množství výskytů slovesa v přítomnosti. Tato distribuce by

nasvědčovala příslušnosti slovesa k perfektivům, která mají neúplné časové paradigma, ve kterém je budoucnost vyjadřována přítomnými tvary. Distribučně by taková varianta přicházela v úvahu. Prostřednictvím dotazu [tag=„.....P.*“ & lemma=„vyznat“] byl zanalyzován vzorek 100 výskytů slovesa *vyznat se* v přítomnosti. Sloveso *vyznat se*, jakožto stavové sloveso, ve větách podle mého názoru ve své přítomné formě prototypicky vyjadřuje přítomnost a nikoliv budoucnost (např. *Tatínek pracuje u policie, vyzná se v zákonech; V Národní bezpečnostní agentuře se rozhodně vyznáte, Matte, řekl Desh.*) a jeho užití se liší od jiných dokonavých sloves, která fungují prototypičtěji (např. sloveso *napsat* a jeho přítomné formy v ČNK, syn2015: *Přiveďte mi, koho chcete, já mu napíšu nemocenskou. Potřeboval někoho, kdo za něj ten dopis napíše.*) Po formální stránce tedy vidové paradigma slovesa *vyznat se* jeví znaky dokonavého slovesa, chybějící vyjádření budoucnosti, ovlivněné stavovou sémantikou slovesa, ovšem činí sloveso odlišným od prototypických perfektiv.

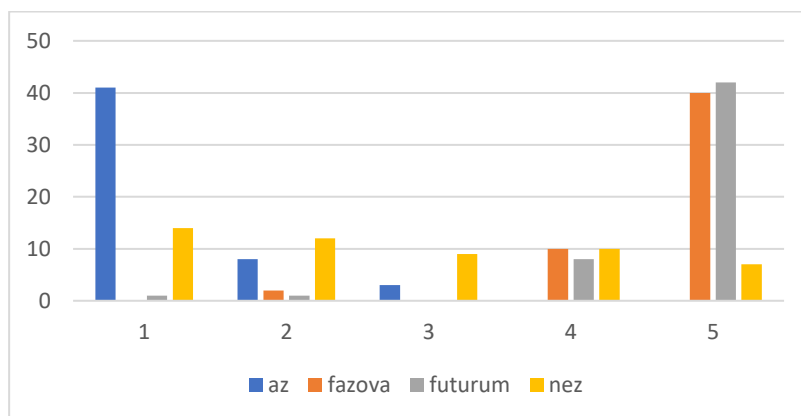
S ohledem k tomu, že sloveso *vyznat se* je z hlediska své imperfektivity testováno v kontextech vyžadujících akceptování jeho opisného futura, je třeba brát tento rozdíl fungování přítomné formy v potaz, protože neakceptováním těchto kontextů nemůžeme jednoznačně vyloučit imperfektivitu slovesa.

K analýze imperfektivity slovesa *vyznat se* nepřispějí výrazně ani věty s fázovými slovesy, protože pro stavové sloveso není prototypická orientace na počátek či konec děje. Z hlediska produkce rovněž nebyly takové příklady nalezeny, prostřednictvím dotazu [lemma=„přestat“][0,3][lemma=„vyznat“] *within <s />*, i se záměnou lemmatu za začít, nebyly v ČNK (syn2015) nalezeny žádné výskyty.

Právě stavová sémantika slovesa pravděpodobně ovlivnila i přijatelnost slovesa v perfektivních kontextech. Právě skutečnost, že nejde o punktuální sloveso a nelze v testovacích větách vyžadujících perfektivní interpretaci vidět takovou možnost, pravděpodobně zhoršovala přijatelnost slovesa v perfektivních kontextech.

Sloveso *vyznat se* by mělo na základě svého významu fungovat v imperfektivních kontextech, ovšem v testovacích větách není v podobných kontextech akceptováno. Je potřeba tedy brát v potaz, že v použitých testech obouvidovosti mohou stavová slovesa činit potíže a je třeba případné výsledky testu kriticky zhodnotit.

7.1.5 Stanovit

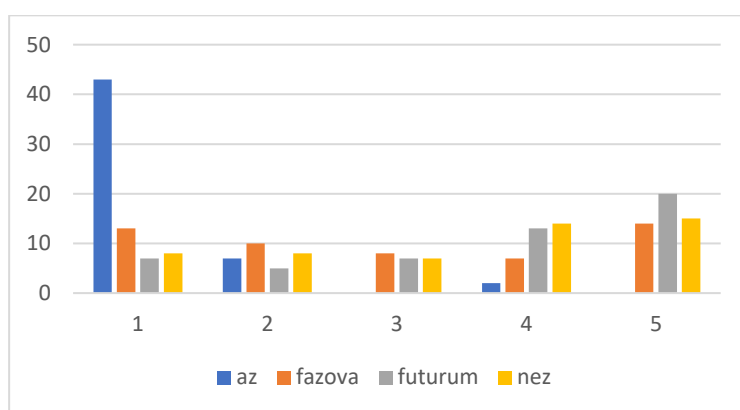

Graf 5: Počty odpovědí pro jednotlivé experimentální scénáře pro sloveso stanovit

Na základě výsledků experimentu můžeme říci, že sloveso *stanovit* v testovaných kontextech funguje jako sloveso dokonavé. V imperfektivních kontextech je přesvědčivě odmítáno. V perfektivních kontextech je přijímáno ve větách s vedlejší větou s *až*. V případě konstrukcí s *než* jsou výsledky velmi různorodé. Může to být dáno obecnou problematičností vět s konstrukcí s *než* posílenou užitím negace. V případě věty *Policisté očekávají nepokoje v pohraničí, než se stanoví nová hranice*, mohlo interpretaci věty komplikovat užití reflexivní formy ve vedlejší větě. S ohledem k celkovým výsledkům této konstrukce můžeme problémy s touto konstrukcí přehlédnout a sloveso *stanovit* považovat za dokonavé.

7.2 Slovesa obouvidová či slovesa s tendencí k obouvidovosti

7.2.1 Darovat

Graf 6: Počty odpovědí pro jednotlivé experimentální scénáře pro sloveso darovat

U slovesa *darovat* můžeme sledovat jeden výrazný jev, a to zcela odlišnou přijatelnost u dvou kontextů, které by oba měly poukazovat na perfektivní interpretaci. Konstrukce s *až* jsou respondenty velmi dobře přijímány, dokonce

s poměrně nízkou variabilitou odpovědí. Oproti tomu konstrukce s než jsou přijímány velmi špatně.

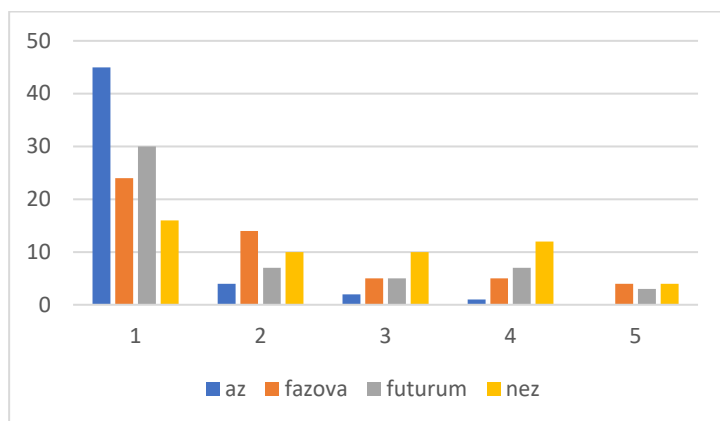
Vysvětlením by mohla být sémantika slovesa *darovat* a použití negace v testovacích větách. U negace se obecně prokazuje mírně horší přijatelnost, což se mohlo projevit i u těchto vět.

Větší vliv bychom mohli prisuzovat spíše sémantice slovesa *darovat*. Prototypická konstrukce je takováto: Aktant daruje Objekt Adresátovi (Vallex 3.0). Pokud se chceme zaměřit na nějaký časový úsek okolo aktu darování, usuzujeme, že je to obvykle situace následná, tedy jaká bude reakce. Málokdy se soustředíme na časový úsek před aktem darování. Proto mohou být věty s konstrukcí s než hůře akceptovány, protože se soustředí na oblast, které se v mysli a potažmo v jazyce tolik nevěnujeme. Punktuální sémantika slovesa, která umožňuje perfektní interpretaci slovesa, pravděpodobně nečiní respondentům potíže, protože přijatelnost konstrukcí s až je velice dobrá. Tato interpretace slovesa může být považována za primární.

V nedokonavých kontextech je sloveso *darovat* spíše nepřijímáno, ale variabilita je poměrně vysoká a několik respondentů přijímá i nedokonavé kontexty. Porovnáme-li dva testovací scénáře imperfektivních kontextů, můžeme vidět, že konstrukce s fázovými slovesy jsou přijímány o něco lépe. Porovnáme-li testovací věty, můžeme vyslovit hypotézu, že konstrukce s fázovými slovesy lépe zpřístupňují interpretaci opakování, které by mohlo činit pojetí slovesa jakožto slovesa s časovým trváním přijatelnějším. Věty s opisným futurem k opakování nenavádí tak dobře, což ve výsledku mohlo vést k horší přijatelnosti.

Na základě zdůvodnění horší přijatelnosti konstrukcí s než, výborné přijatelnosti konstrukcí s až a slabší přijatelnosti konstrukcí vyžadujících nedokonavou interpretaci, můžeme říci, že sloveso *darovat* je pravděpodobně lépe přijímáno jako dokonavé, ale v některých kontextech ho někteří mluvčí mohou akceptovat i v imperfektivních kontextech. Přijatelnost imperfektivních kontextů by mohla být dána především představou opakování děje.

7.2.2 Jmenovat (pověřit)

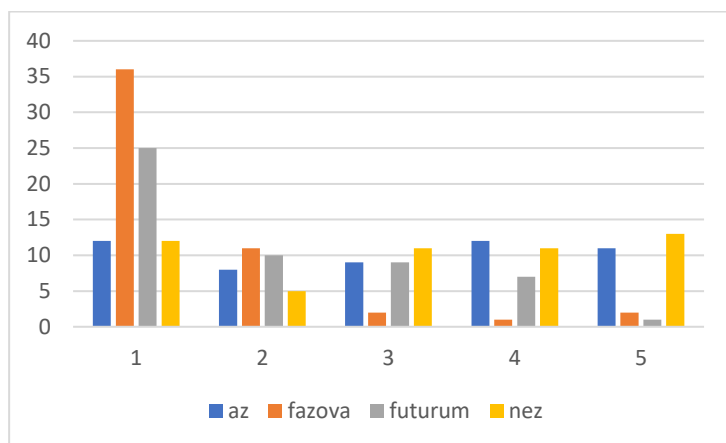

Graf 7: Počty odpovědí pro jednotlivé experimentální scénáře pro sloveso jmenovat (ve významu pověřit)

Jmenovat ve významu pověřit bylo respondenty převážně akceptováno ve větách s futurem, fázovými slovesy a s vedlejší větou uvozenou spojkou až. Spíše akceptováno bylo i ve větách s vedlejší větou uvozenou spojkou než, ovšem tento výsledek byl oslaben použitím jedné věty s negací a obecnou horší přijatelností těchto vět. V další diskuzi o fungování slovesa *jmenovat (pověřit)* bychom se tedy zdrželi další interpretace přijatelnosti souvětí s vedlejší větou uvozenou spojkou než, protože jejich horší přijatelnost přisuzujeme převážně jiným než vidovým faktorům.

Sloveso *jmenovat* funguje v případě vět vyžadujících perfektní interpretaci jako sloveso punktuální se směřováním ke koncové události, kterou je změna stavu pacientu. Ovšem v případě vět s imperfektivní interpretací je vnímáno jako durativní, případně jako opakovaně punktuální. Zda je imperfektivní kontext přijímán čistě na základě durativního, či opakovaně punktuálního chápání slovesa, bohužel nelze z testovacích vět poznat. S ohledem k nejlepší přijatelnosti vět s vedlejší větou uvozenou spojkou až se dá předpokládat, že je sloveso *jmenovat* prototypicky punktuální, ovšem některé kontexty umožňují jeho imperfektivní, potažmo durativní či opakovaně punktuální interpretaci.

7.2.3 Jmenovat (uvádět)

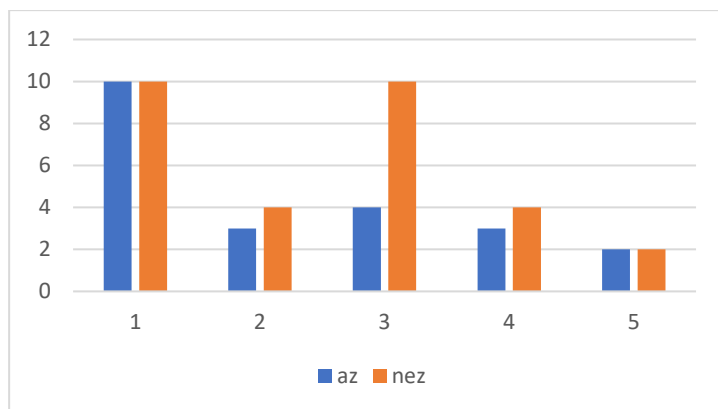
Graf 8: Počty odpovědí pro jednotlivé experimentální scénáře pro sloveso jmenovat (ve významu uvádět)

Jmenovat ve významu uvádět bylo spíše akceptováno ve větách s futurem a fázovými slovesy. V konstrukcích s až a než byly výsledky na první pohled vyrovnané. Vyrovnanost výsledků v konstrukcích s až a než je ale dána tím, že jednotlivé věty v rámci dvojice byly respondenty přijímány zcela opačně.

V případě věty s konstrukcí s než šlo pravděpodobně o neakceptování negace ve větě *Kampaň nebude věrohodná, než vedení jmenuje všechny finanční zdroje*. Dále mohla být tato věta hůře přijímána z důvodu mnoha abstraktních substantiv, která snižovala spolu s negací přehlednost věty a činila ji méně přijatelnou.

V případě věty s konstrukcí s až: *Jitka bude zaražená, až Pavel jmenuje chyby v její diplomce*, mohla být nepřijatelná vazba *jmenovat chyby* nebo věta jiným způsobem nekorespondovala se zkušeností respondentů.

Podíváme-li se pouze na zbylé 2 neproblematické věty, blíží se trend větám s futurem a fázovými slovesy.

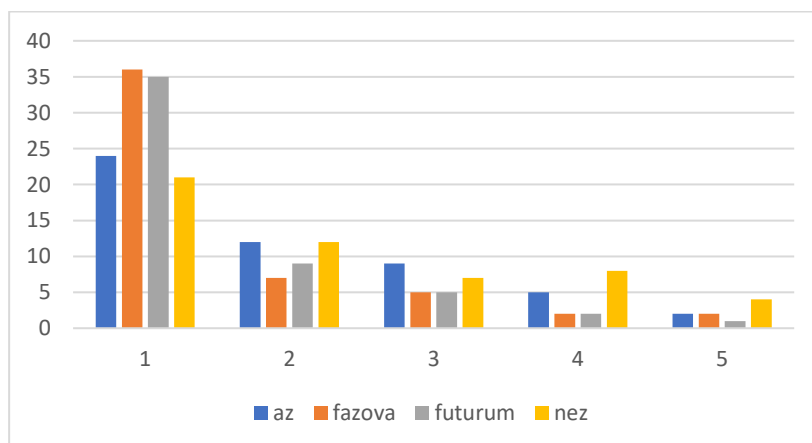

Graf 9: Počty odpovědí pro neproblematické testovací věty pro sloveso jmenovat (ve významu uvádět)

I přesto jsou ale akceptované věty s až a než hůře přijímané než věty s futurem a fázovými slovesy. Poukazuje na to aritmetický průměr odpovědí pro tyto věty (2,273 pro větu s konstrukcí s až a 2,467 pro větu s konstrukcí s než oproti průměrům 1,682, 1,367, 2,067 a 1,955 pro věty vyžadující imperfektivní interpretaci). *Jmenovat ve významu uvádět* je tedy o něco lépe akceptováno v testovacích větách, které vyžadují imperfektivní interpretaci.

Použité testovací věty pro imperfektivní kontexty nevynucují výhradně durativní interpretaci slovesa, umožňují i interpretaci opakování děje. Nelze tedy pouze z výsledků prvního experimentu rozhodnout, na základě kterého výkladu respondenti testovací věty akceptovali.

7.2.4 Korunovat

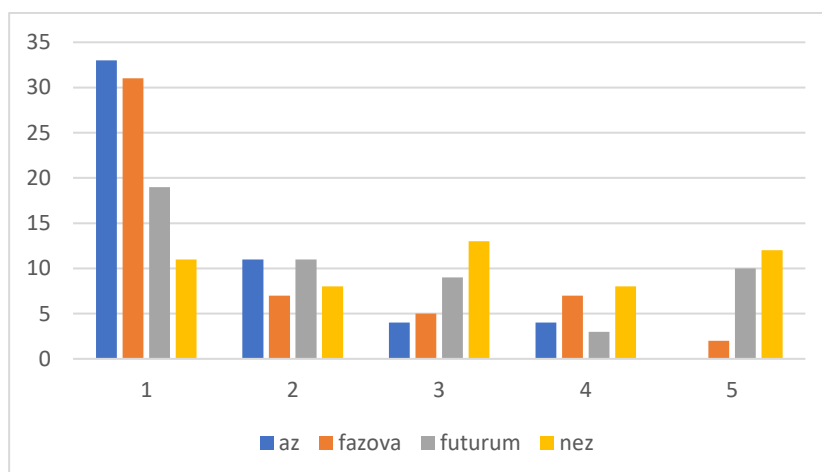
Graf 10: Počty odpovědí pro jednotlivé experimentální scénáře pro sloveso korunovat

Sloveso *korunovat* je pro respondenty spíše přijatelné ve všech čtyřech testovaných konstrukcích. Přesto je sloveso o něco méně akceptované v případě vět s perfektivním kontextem. Výsledkům se vymyká obzvláště věta *Poddaní musí přichystat okázalou slavnost, než biskup korunuje krále*. Podíváme-li se na všechny

věty z itemu, které vyžadují perfektní interpretaci, vidíme, že 3 z nich umožňují punktuální interpretaci slovesa. Ovšem problematická věta vyžaduje spíše durativní interpretaci (poddaní musí přichystat slavnost, zatímco probíhá korunovace), která nemusí být v perfektních kontextech tak běžná, což mohlo vést k její horší přijatelnosti.

Sloveso *korunovat* se tedy dle hodnocení respondentů v daných kontextech chová jako perfektnum i jako imperfektnum. Dle počtu odpovědí se zdá být pozice imperfektiva silnější. Sloveso *korunovat* je v tomto případě možno chápat jako durativní i umožňující interpretaci opakovaného děje, záleží na konkrétním kontextu. V případě perfektních kontextů je sloveso *korunovat* také přijatelné, pravděpodobně díky kontextu, který umožňuje jeho punktuální interpretaci.

7.2.5 Obětovat

Graf 11: Počty odpovědí pro jednotlivé experimentální scénáře pro sloveso obětovat

Pro sloveso *obětovat* jsou akceptovány všechny kontexty s výjimkou vět s konstrukcí s než, u kterých se odpovědi velice různí a vykazují spíše příklon k neakceptování testovacích vět. Ačkoliv se v rámci celého experimentu setkáváme s problematickostí těchto konstrukcí, měli bychom si případ tohoto konkrétního slovesa okomentovat, protože dle výsledků pro věty s konstrukcí s až jsou věty velmi dobře přijímány v perfektních kontextech a je záhodno tento rozdíl rádně zdůvodnit, abychom mohli přijmout fungování slovesa *obětovat* v perfektních kontextech.

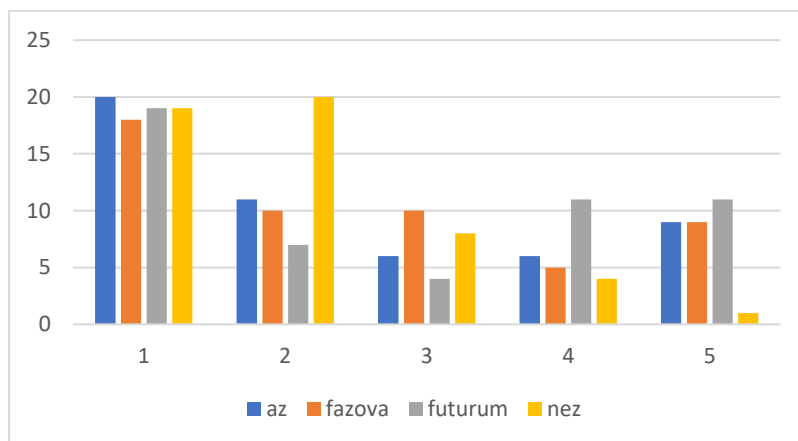
Věta *Poseidón bude sesílat bouře, než mu Athény obětují stádo ovcí*, vykazuje mírnou tendenci být spíše akceptovaná. Ovšem věta *Vesničané budou mít obavy, než šaman obětuje ovce bohům*, je pro respondenty spíše nepřijatelná. Mírně horší

přijatelnost první věty bych přisuzovala obecnému horšímu akceptování vět s touto konstrukcí v tomto experimentu. U druhé věty mohla svou roli sehrát vazba „vesničané budou mít obavy“, která mohla činit potíže při interpretaci, protože respondenti mohli očekávat doplnění přívlastku, který by specifikoval, co je předmětem obav, tento chybějící kontext mohl větu činit hůře přijatelnou. Ačkoliv jsou věty s konstrukcí s až přijímány a v případě konstrukcí s než se respondenti vyjadřovali interindividuálně velmi odlišně, dovolila bych si konstatovat, že respondenti akceptují perfektní interpretaci slovesa *obětovat*.

Velmi dobře jsou respondenty akceptovány věty s fázovým slovesem, což by potvrzovalo možnost imperfektivní interpretace slovesa. Zarážející ovšem je, že přijatelnost vět je signifikantně odlišná pro věty s opisným futurem. Může to být dáno skutečností, že mají uživatelé jazyka lépe uloženou konstrukci *obětuji* pro budoucnost a použití opisného futura jim tedy přijde rušivé.

S ohledem k fungování v perfektních i imperfektivních kontextech můžeme říci, že se sloveso chová obouvidově.

7.2.6 *Obětovat se*

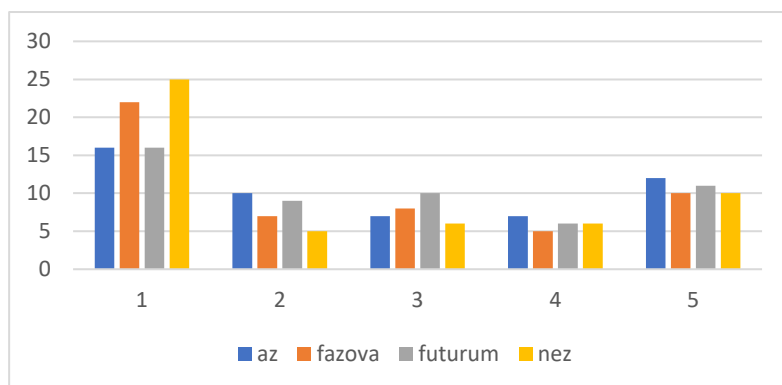
Graf 12: Počty odpovědí pro jednotlivé experimentální scénáře pro sloveso *obětovat se*

U slovesa *obětovat se* můžeme sledovat velikou interindividuální odlišnost odpovědí. Pro všechny typy testovacích vět platí, že jsou respondenty spíše přijímány, ale stále existuje poměrně velká část respondentů, která věty neakceptuje. Jedinou výjimkou je v tomto případě konstrukce s než, která je poměrně přesvědčivě přijímána většinou respondentů, ačkoliv vrchol grafu vidíme u odpovědi 2, která by se dala interpretovat jako spíše přijatelná. Konstrukce s až jsou také mírně lépe přijímány, ale rozdíl oproti větám s fázovým slovesem a opisným futurem není výrazný.

Mohli bychom tedy zobecnit, že věty se slovesem *obětovat se* jsou akceptovány jak v kontextech vyžadujících imperfektivní, tak perfektivní interpretaci, ovšem o něco lepší přijatelnost můžeme pozorovat v případě perfektivní interpretace. Neshoda mezi jednotlivými respondenty je v tomto případě poměrně velká a jsou jedinci, pro které nejsou tyto věty (a obzvláště ty vyžadující imperfektivní interpretaci) akceptovatelné. Podíváme-li se na sémantiku slovesa, koresponduje se získanými výsledky. Sloveso *obětovat se* může fungovat jako punktuální, čímž se umožňuje jeho perfektivní užití. V případě vhodného kontextu může být sloveso interpretováno i jako durativní (např. testovací věta *Moje maminka se přestala pro všechny přehnaně obětovat.*)

Při zběžném průzkumu fungování slovesa *obětovat se* v ČNK (syn2015) prostřednictvím dotazu `[lemma=„obětovat“][][word=„se“] within <s/>` s následným manuálním tříděním výsledků to působí, že perfektivní či imperfektivní interpretace tohoto slovesa je obvykle závislá na širším kontextu, který často přesahuje hranici jedné věty. Obvykle jde o imperfektivní kontexty, které jsou skutečně zřídka rozlišitelné pouze ze samotné věty.

7.2.7 Padělat

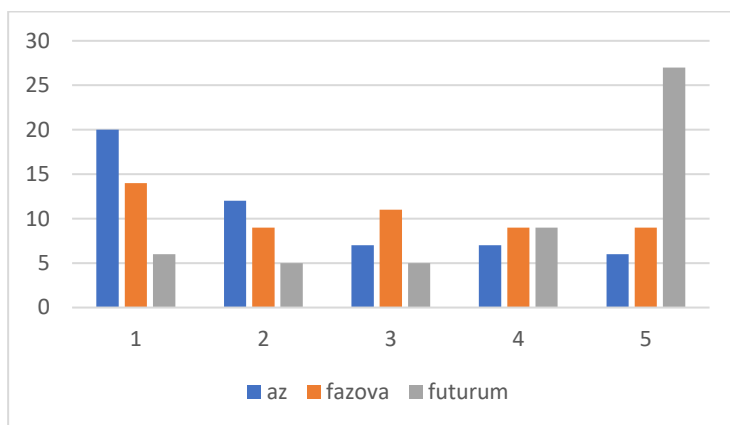

Graf 13: Počty odpovědí pro jednotlivé experimentální scénáře pro sloveso *padělat*

Sloveso *padělat* vykazuje vyšší interindividuální odlišnost. Ve všech testovaných kontextech je největší skupinou respondentů přijímáno, ale významný počet respondentů sloveso ve všech čtyřech kontextech zcela odmítá. Rozložení výsledků je pro všechny čtyři testované kontexty velice podobné, s ohledem k tomu můžeme konstatovat, že se sloveso v našich testovacích kontextech chová dle některých respondentů jako obouvidové. Je zde vidět jistá vyhraněnost respondentů, kdy největší část respondentů sloveso v jednotlivých kontextech akceptuje, ale zároveň je druhou nejčastější odpovědí naprosté odmítání slovesa v daných kontextech.

V případě perfektivních kontextů je přijímání vět umožněno punktuální interpretací slovesa. V případě imperfektivních kontextů by sloveso mohlo být v některých testovacích větách interpretováno jako čistě durativní, ale i prostřednictvím interpretace opakovanosti děje. S ohledem na odkaz na konkrétní situaci můžeme v případě testovací věty *Úředník bude padělat podpisy na vodou poničených dokumentech*, předpokládat, že vyvolávala spíše durativní interpretaci slovesa. V porovnání s ostatními testovacími větami byla tato přijímána o něco hůře. Můžeme tedy vyslovit předpoklad, že přijatelnost imperfektivních kontextů by mohla být usnadňována umožněním interpretace opakování děje.

7.2.8 Padnout

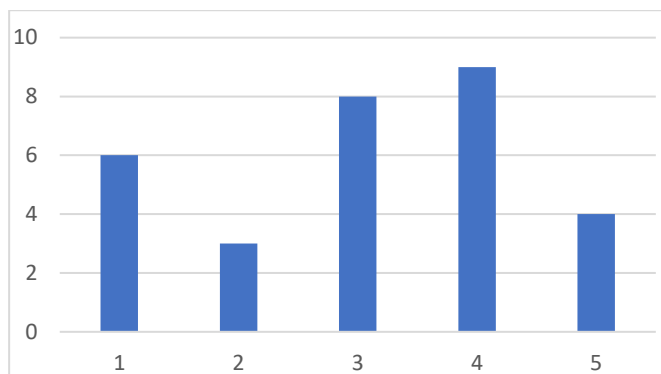

Graf 14: Počty odpovědí pro jednotlivé experimentální scénáře (bez konstrukcí s než) pro sloveso *padnout*

Pro sloveso *padnout* je příznačný především velký rozptyl odpovědí u jednotlivých respondentů. Sloveso nebylo bezproblémově přijímáno v žádném kontextu.

Komentář můžeme začít analýzou perfektivních kontextů. U vět s konstrukcí s než došlo k chybě při konstrukci jedné z testovacích vět a ta byla z výsledků vyřazena. Tato jediná testovací věta nebyla respondenty příliš dobře přijímána. Svůj podíl na tom mohlo mít i užití negace, která dělá větu komplexnější a komplikuje její interpretaci. Méně problematické konstrukce s až byly respondenty spíše přijímány, ale ani odpovědi odmítající tyto konstrukce nelze zanedbat. Intuitivně bychom považovali punktuální interpretaci slovesa *padnout* za přijatelnou. Nejednoznačné výsledky pro toto sloveso a určité potíže při interpretaci mohlo činit užití konstrukce *až šaty padnou*, která zkrátka nereprezentuje obvyklé užití tohoto slovesa. Pokud se *padnout* vyskytuje ve vedlejších větách s až, tak ve významu skončit, např. až padne režim (na základě výsledků dotazu

[word=„až“][[]]{0,4}[word=„padne“]within <s/> v ČNK, syn2015). A právě tento rozpor může věty činit neobvyklými. Ač by neměl být problém akceptovat punktuálnost slovesa, sémantika věty je neobvyklá, protože se na základě naší zkušenosti se světem obvykle nesoustředíme na bod v budoucnu, kdy šaty osobě padnou.

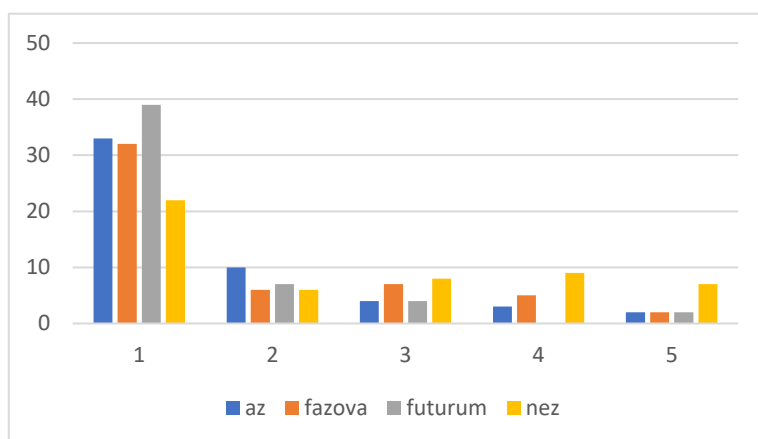
Graf 15: Počty odpovědí pro konstrukce s než se slovesem padnout

Ani imperfektivní kontexty nebyly respondenty jednoznačně přijímány, či odmítány. Výrazné je zamítání užití slovesa *padnout* v opisném futuru. Nejspíš zde respondenty ovlivňuje silný kontrast s ustálenější konstrukcí *šaty osobě padnou*, což ve výsledku činí věty nepřijatelnými. Na základě krátkých testovacích vět také není důvod snažit se pohlížet na sloveso prostřednictvím jiné než punktuální interpretace, která se obvykle nabízí. Trochu jiná je situace v případě vět s fázovými slovesy. Ve větě *Martinovi přestalo padnout oblečení po jeho starším bratrovi*, vidíme důvod, proč sloveso *padnout* interpretovat durativně, namísto punktuálně. Fázové sloveso přestat vnáší do sémantiky věty změnu, která vyžaduje durativní pojmání slovesa *padnout*, a tudíž jsou takové konstrukce pro některé respondenty přijatelné.

Výsledky pro sloveso *padnout* nejsou zdaleka jednoznačné. Se zapojením intuice považujeme za přirozenější jeho punktuální sémantickou interpretaci, která ústí v lepší fungování v perfektivních kontextech. V případě sémantické situace, která zobrazuje změnu, ale může fungovat i durativní interpretace, a tudíž sloveso *padnout* jako imperfektivum. Výsledky v tomto případě nejsou příliš přesvědčivé, protože sloveso *padnout* má v tomto významu poměrně omezenou valenci (ve Vallexu 3.0 je v případě tohoto významu označeno jako idiom), a tak působí rušivě v testovacích větách, které nevychází z běžného užití tohoto slovesa.

Další způsob, jak bychom mohli fungování slovesa *padnout* osvětlit, je pojmout ho jako stavové sloveso. Takové pojetí by osvětlovalo problematiku horší přijatelnosti v případě perfektivních kontextů a problematické užití v opisném futuru. Na druhou stranu se stavová sémantika slovesa příliš neztotožňuje s lépe přijímanou punktuální interpretací slovesa, která umožňuje jeho perfektivní fungování. Je ovšem možné, že právě tato kombinace – možnost vnímat sloveso jako punktuální (že v nějaký moment dojde k situaci, kdy někomu oděv přesně padne), ale i jako sloveso stavové – umožňuje vnímat sloveso *padnout* jako sloveso obouvidové. Výsledky ale nejsou zcela jednoznačné, protože použité testy obouvidovosti jsou těžko aplikovatelné na slovesa s neaktuální časovostí.

7.2.9 *Pasovat (pověřit)*

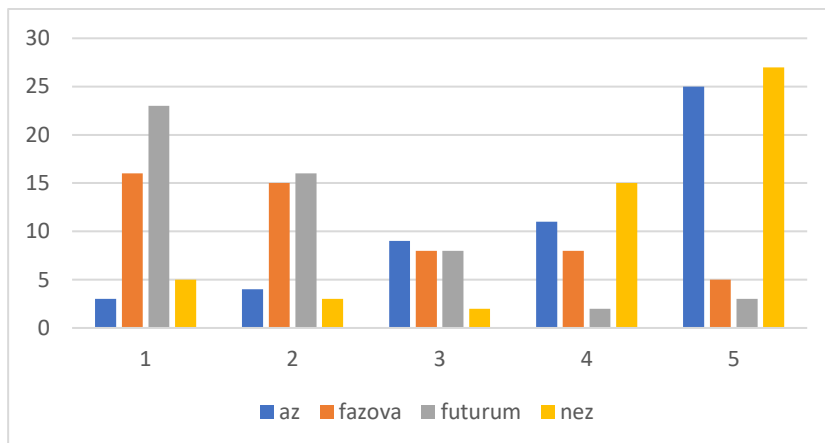
Graf 16: Počty odpovědí pro jednotlivé experimentální scénáře pro sloveso *pasovat* (ve významu *pověřit*)

Sloveso *pasovat* ve významu *pověřit* je respondenty spíše akceptováno ve všech použitých kontextech. Nejhůře akceptované jsou konstrukce s *než*, což je dáno použitím jedné věty s negací, která mírně zhoršuje přijatelnost. I přesto je u této konstrukce vidět trend ke stejně přesvědčivým výsledkům, jako mají ostatní testovací věty. Sloveso *pasovat* tedy v uvedených kontextech funguje dle respondentů jako perfektivum i imperfektivum.

Tato přijatelnost v obou kontextech bude dána skutečností, že v případě perfektivních kontextů funguje sloveso *pasovat* punktuálně, ale v případě imperfektivních kontextů je vnímáno jako durativní, případně jako opakovaně punktuální. Můžeme sledovat jistý náznak, že lepší přijatelnost umožňuje opakovaně punktuální interpretace, protože věta *Král začne pasovat hrdiny z vítězné bitvy do šlechtického stavu*, která vede čtenáře k durativní interpretaci na

základě nepřímého přívlastku z *vítězné bitvy*, má o něco horší přijatelnost než věty, ve kterých lze sloveso *pasovat* interpretovat obojím způsobem.

7.2.10 Pasovat (padnout)

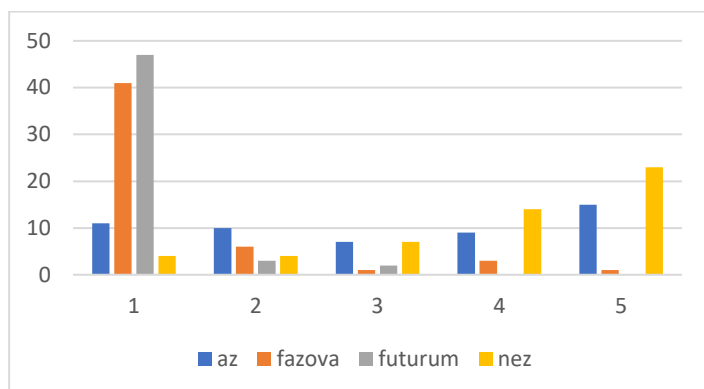
Graf 17: Počty odpovědí pro jednotlivé experimentální scénáře pro sloveso *pasovat* (ve významu *padnout*)

Sloveso *pasovat* ve významu *padnout* je respondenty akceptováno ve větách s opisným futurem či fázovým slovesem, což potvrzuje, že je uživateli jazyka přijímána durativnost, potažmo imperfektivita tohoto slovesa. Naopak není přijímáno ve větách s konstrukcemi s *až* a *než*, což popírá přijímání perfektivity slovesa, protože věty nebyly akceptovány v případech, kdy byla kontextem vyžadována punktuální interpretace slovesa.

Výsledky přesto nejsou zcela jednoznačné. V testovaném souboru sloves byla i slovesa, kde byl rozdíl zřejmější a oproti těmto výsledkům se respondenti častěji klonili ke krajním bodům na škále. Můžeme zde vidět, že akceptování slovesa je poněkud rozpačité – poměrně vysoké počty respondentů hodnotí věty stupněm 2 a vyšším. Důvodem by mohlo být, že sloveso *pasovat* můžeme interpretovat jako sloveso stavové. Sémantika slovesa by v tom případě činila interpretaci počátku děje méně přístupnou. Stavová sémantika slovesa by vysvětlovala i horší přijatelnost slovesa v kontextech s fázovými slovesy oproti konstrukcím s opisným futurem, ačkoliv tomu většinou bylo naopak.

Sloveso *pasovat* je tedy s ohledem k jeho případné obouvidovosti zajímavé především v případě významu *pověřit/povýšit*. Význam *sedět* se zdá být na základě experimentu přijatelnosti spíše imperfektivem, ale především stavovým slovesem, jehož interpretace se v testovacích větách jeví poněkud problematická z toho důvodu, že se obvykle neorientujeme na počátek či konec opisovaného stavu.

7.2.11 Pokutovat

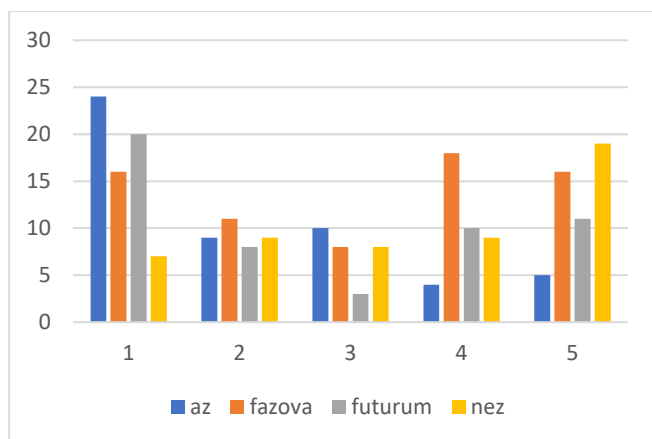

Graf 18: Počty odpovědí pro jednotlivé experimentální scénáře pro sloveso pokutovat

Sloveso *pokutovat* je akceptováno mluvčími především v nedokonavých kontextech, a to s poměrně vysokou shodou. Podíváme-li se na konkrétní testovací věty, vidíme, že umožňují jak durativní interpretaci, tak interpretaci určitého opakování děje. Je tedy možné, že sloveso *pokutovat* může být akceptováno v obou těchto kontextech.

Dokonavé kontexty jsou spíše nepřijímány, můžeme ale sledovat vyšší variabilitu odpovědí a celkem 20 respondentů se přiklání či spíše přiklání v případě vět s konstrukcí s až k jejich přijatelnosti. Pro akceptování perfektivních kontextů by byla v testovacích větách třeba punktuální interpretace slovesa *pokutovat*. Můžeme tedy říci, že někteří mluvčí češtiny jsou ochotni akceptovat sloveso *pokutovat* jako punktuální, a tudíž ho přijímají v perfektivních kontextech. Primární sémantika slovesa *pokutovat* ovšem bude durativní, případně opakovaně punktuální a lépe akceptovaná vidová situace je ta imperfektivní.

7.2.12 Přezimovat

Graf 19: Počty odpovědí pro jednotlivé experimentální scénáře pro sloveso přezimovat

U slovesa *přezimovat* jsou výsledky poměrně variabilní. Podívejme se nejprve na perfektivní kontexty. Věty s až jsou poměrně vysokým počtem respondentů akceptovány, ovšem nemalý počet účastníků experimentu něčím rušily. I s ohledem na větší odlišnost aritmetických průměrů odpovědí mezi dvěma testovacími větami se dá předpokládat, že odlišná přijatelnost bude dána i jinými vlivy, než je vidová charakteristika testovaného slovesa. Hůře přijímána byla věta *Návštěvníci skleníků uvidí vzácné motýly, až housenky úspěšně přezimují*. Komplikace při interpretaci mohly nastat pravděpodobně z toho důvodu, že si respondenti nespojili motýly a housenky, tedy že podmínky dvou vět v souvětí byly příliš vzdálené. Věta byla tudíž příliš komplexní a náročná pro interpretaci.

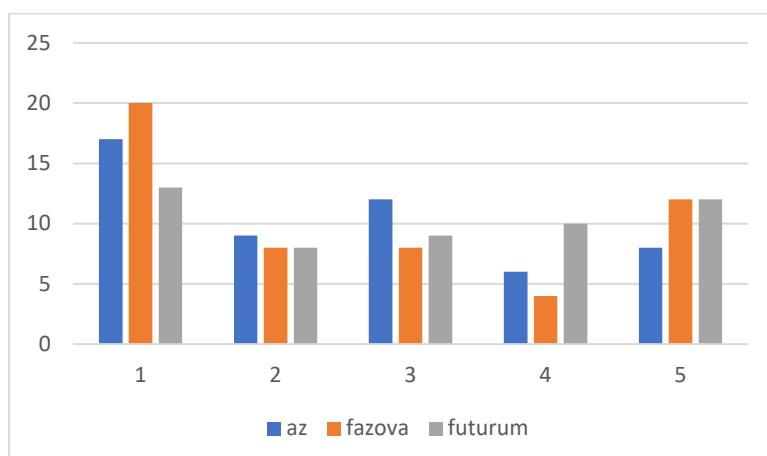
Přijatelnost vět s než je opět o něco nižší a opět ovlivněna nepřijatelností jedné věty s negací.

V souhrnu můžeme usuzovat, že perfektivní kontexty jsou pro respondenty obvykle přijatelné, ovšem s určitými výhradami, které nespočívají tolik v zamítání punktuální interpretace slovesa, jako v komplexnosti souvětí.

V případě užití fázového slovesa jsou věty spíše nepřijímány, při užití opisného futura nejvyšší počet respondentů věty akceptuje, ale významný počet je i odmítá. Věty umožňují jak opakovanou, tak výhradně durativní interpretaci. Na základě introspekce soudíme, že ve větách s opisným futurem je spíše vyvolávána interpretace opakovaného děje. Protože jsou tyto věty hůře přijímány, můžeme vyslovit předpoklad, že by sloveso mohlo být v imperfektivních kontextech akceptováno některými mluvčími češtiny na základě durativní interpretace slovesa.

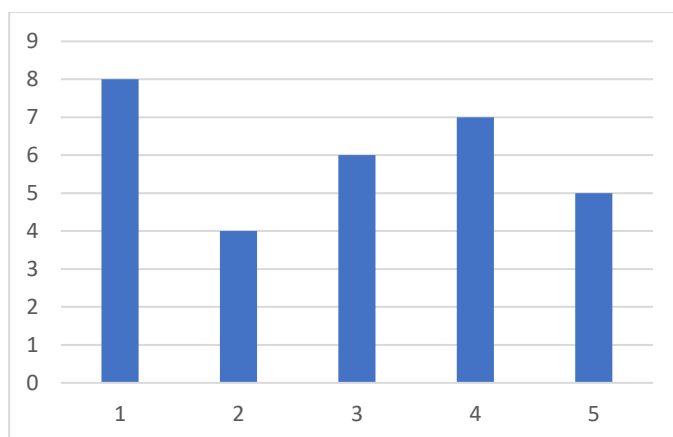
Můžeme tedy zobecnit, že sloveso *přezimovat* je o něco lépe akceptováno jako dokonavé a velmi různorodě přijímáno i odmítáno v imperfektivních kontextech. Na základě velmi variabilních odpovědí nemůžeme dojít k přesnějšímu zobecnění.

7.2.13 Soustředit

Graf 20: Počty odpovědí pro jednotlivé experimentální scénáře pro sloveso soustředit

Pro sloveso *soustředit* se průměrná odpověď u všech konstrukcí pohybovala okolo středového bodu škály a odpovědi měly velikou směrodatnou odchylku, tedy velikou variabilitu. Je třeba také vyřadit z výsledků jednu větu s konstrukcí s než, protože je v ní chybně užitá reflexivní *soustředit se*, které je testováno v jiném itemu. V Grafu 21 se můžeme podívat na výsledky pro větu, ve které bylo testované sloveso užitó správně.

Graf 21: Počty odpovědí pro jedinou správnou testovací větu se scénářem s konstrukcí s než

Pro všechny testované scénáře můžeme konstatovat, že je respondenti přibližně stejnou měrou přijímají i nepřijímají. Je tedy otázkou, jak sloveso *soustředit* sémanticky interpretovat a jak vysvětlit, že není jednoznačně přijímáno ani v perfektivních, ani v imperfektivních kontextech.

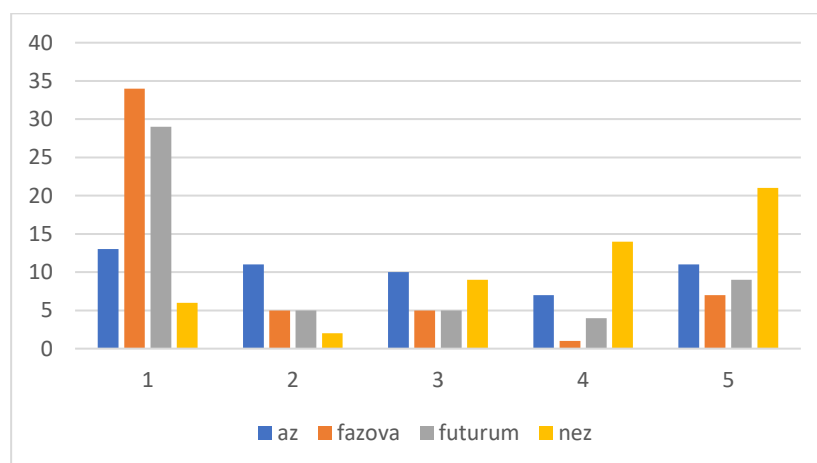
Nejlépe přijímaná je respondenty věta *Útok začne, až armáda soustředí vojáky na frontu*, s aritmetickým průměrem odpovědí 2,045. Na základě mého vlastního úsudku, výsledků této věty a slovníků (Vallex 3.0, Slovník spisovné češtiny

a Slovník spisovného jazyka českého) by mohla být perfektní interpretace slovesa tou prototypickou. Ve prospěch této úvahy můžeme uvést, že sloveso *soustředit* má svůj imperfektivní protějšek *soustřeďovat*. Věta *Doprava se zklidní, až se kamiony soustředí na obchvat*, má horší přijatelnost, ta by ale spíše než vidovou situaci mohla být způsobena nevhodnou deagentizací vedlejší věty. A v případě platné věty s konstrukcí *s než* se stále může projevat horší přijatelnost této konstrukce obecně.

Za problematické považujeme u slovesa *soustředit* rozhodnutí, zda funguje punktuálně či durativně.

Ani imperfektivní kontexty nejsou respondenty zcela zavrhané. Přijatelnost vět s imperfektivním kontextem je pravděpodobně umožněna tím, že nejde o punktuální sloveso, a tudíž může být akceptováno v perfektních i imperfektivních kontextech.

7.2.14 *Soustředit se*

Graf 22: Počty odpovědí pro jednotlivé experimentální scénáře pro sloveso *soustředit se*

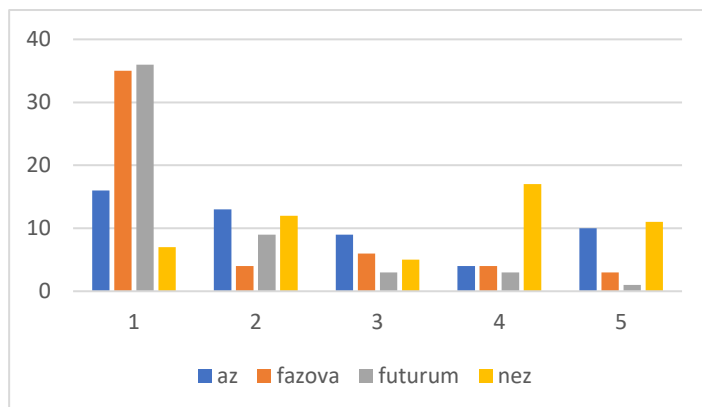
Sloveso *soustředit se* je respondenty přesvědčivě akceptováno jako imperfektum – je zřetelně přijatelnější ve větách s fázovými slovesy a opisným futurem. V případě konstrukcí *s než* a *až* jsou věty spíše neakceptovány. Výsledky jsou ovšem v případě konstrukcí *s než* a *až* hodně odlišné a je vidět neshoda mezi jednotlivými respondenty.

Na základě aritmetických průměrů můžeme říci, že v kontextech s fázovými slovesy je přijatelnost vyšší než v případě vět s opisným futurem (1,89 pro fázová slovesa oproti 2,24 pro opisné futurum). Zrovna v případě tohoto slovesa je natolik signifikantní rozdíl poměrně překvapivý. Podíváme-li se do korpusu ČNK syn2015

(dotaz: [lemma=„být“ & tag=„.....F.*“][][word=„soustředit“] within <s /> a následné manuální třídění), najdeme přibližně 170 dokladů užití slovesa *soustředit se* v opisném futurum. Důvodem pro horší přijatelnost by v případě testovacích vět mohlo být užití konstrukcí, které i přes užití opisného futura namísto fázového slovesa mohou vyvolávat interpretaci počátku děje, případně nejistotu danou absencí kontextu (*Hanka se bude soustředit pouze na svoje nemocné děti.*). V korpusových dokladech pro opisné futurum jsou typičtější příklady zahrnující celé trvání děje (např. *Workshop se bude plně soustředit na téma „udržitelné skládkování.“*).

Sloveso *soustředit se* je sloveso durativní. A ačkoliv je dle výsledků akceptovatelné i v perfektivních kontextech, kdy je vnímáno pravděpodobně jako změna, případně počátek trvání děje, v imperfektivních kontextech je podle výsledků typičtější. S ohledem k výsledkům experimentu můžeme usoudit, že se sloveso *soustředit se* chová na základě své durativnosti jako nedokonavé, v případě, že je ale kontextem zaměřena pozornost na změnu způsobenou počátkem děje soustředění se, je některými mluvčími akceptováno i jako dokonavé.

7.2.15 Varovat

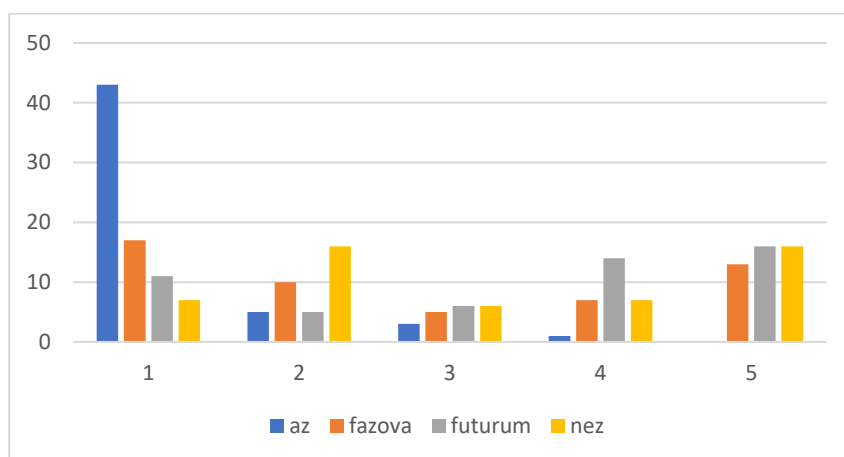

Graf 23: Počty odpovědí pro jednotlivé experimentální scénáře pro sloveso varovat

Sloveso *varovat* je většinou respondentů přijímáno v imperfektivních kontextech. Na základě introspekce bychom předpokládali, že převládá interpretace opakovaného děje slovesa, ačkoliv nemůžeme na základě znění testovacích vět vyloučit ani čistě durativní interpretaci slovesa a věty. V případě konstrukcí vyžadujících perfektivní interpretaci slovesa byly spíše přijímány věty s konstrukcí s až, ovšem významný počet respondentů věty neakceptoval. V těchto případech je od respondentů vyžadována punktuální interpretace slovesa, která evidentně působí

na mnohé účastníky experimentu rušivě. Do přijatelnosti dvou vět pravděpodobně zasáhlo také užití podmětu *někdo*, který mohl respondentům v případě souvětí bez kontextu komplikovat interpretaci věty. Perfektivní kontexty nejsou respondenty přijímány jednohlasně, ale pro některé mluvčí češtiny se zdá být puntuální interpretace slovesa *varovat* přijatelná.

7.2.16 Věnovat

Graf 24: Počty odpovědí pro jednotlivé experimentální scénáře pro sloveso věnovat

Sloveso *věnovat* bylo přesvědčivě přijímáno pouze v konstrukcích s *až*. V konstrukcích s *než* byla jedna testovací věta akceptována velmi málo (pravděpodobně svou roli sehrálo užití negace a přílišné zkrácení hlavní věty) a druhá věta byla spíše akceptována, ale rozptýl odpovědí byl opravdu veliký. Je možné, že v konstrukcích s *než* toto sloveso není s ohledem ke svému významu obvyklé, a proto nebyl výsledek přesvědčivý. Pokud se zaměříme na čas okolo samotného aktu věnování, je to obvykle čas následný, nikoliv předcházející, na který odkazuje spojka *než*.

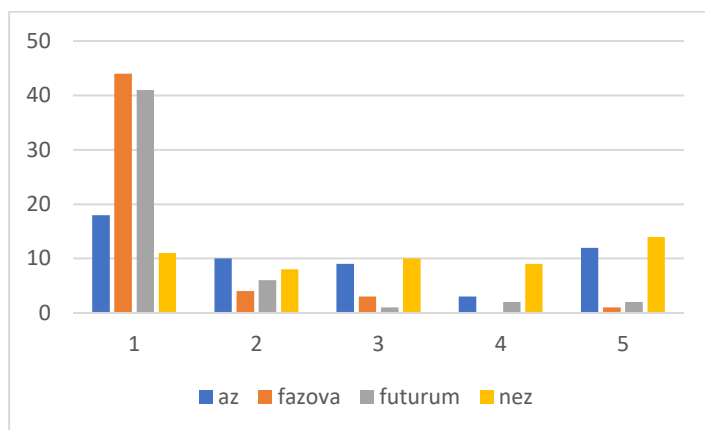
V korpusu ČNK syn2015 nebyl nalezen jediný výskyt podobné konstrukce (byly manuálně zkontrolovány výsledky dotazu: [word=„než“][*][word=„věnuji|věnuješ|věnuje|věnujeme|věnujete|věnují“] within <s />). Věty s konstrukcí s *až* (vyhledány obdobným dotazem) byly v syn2015 pouze dvě. Ku prospěchu této konstrukce tedy hovoří především výsledky experimentu přijatelnosti, data z korpusu můžeme brát jako orientační v tom smyslu, že nám potvrzují existenci ve větách s *až* ze strany produkce.

V případě vět s použitím *věnovat* spolu s fázovým slovesem jsou věty přijímány i nepřijímány zhruba stejným počtem respondentů. Variabilita je tedy vysoká a nedá

se mluvit o příklonu k přijatelnosti/nepřijatelnosti věty. Dost podobný stav je u vět s opisným futurem, kde je ovšem drobný příklon k odmítání těchto vět, který je pravděpodobně dán obecně slabší přijatelností vět s opisným futurem, protože konstrukce pro vyjádření budoucnosti mají mluvčí uloženy prostřednictvím prézentu dokonavého slovesa.

I na základě výsledků můžeme říci, že sloveso *věnovat* je přijímáno především jako perfektivní, což odpovídá jeho punktuálnosti. V případě užití v kontextech vyžadujících imperfektivní interpretaci lze význam verbální části interpretovat jako opakovaný děj. Nesoulad tohoto užití s prototypickou punktuálností slovesa *věnovat* mohl být důvodem nejednoznačných výsledků pro tyto věty.

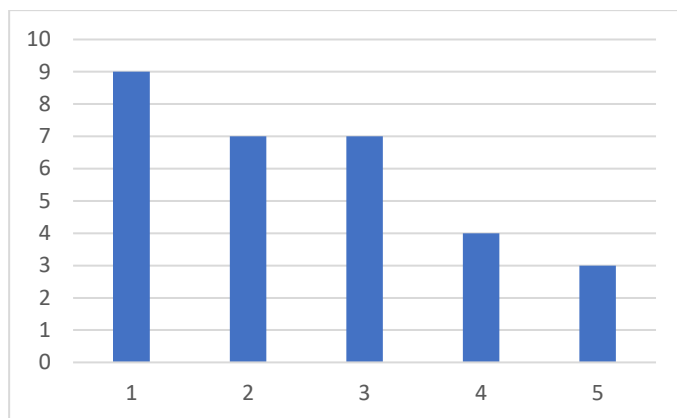
7.2.17 Zálohovat

Graf 25: Počty odpovědí pro jednotlivé experimentální scénáře pro sloveso zálohovat

Sloveso *zálohovat* je velmi dobře přijímáno v kontextech vyžadujících jeho imperfektivní interpretaci. Možnost akceptovat imperfektivní kontexty může být dána jak durativní, opakovaně punktuální interpretací slovesa, protože testovací věty nevyžadují pouze jednu z těchto možností.

U vět vyžadujících perfektivní interpretaci vidíme horší přijatelnost. Z další diskuze bych vyřadila větu s konstrukcí s *než* a negací, která evidentně činila respondentům potíže, a to kvůli negaci, která přijatelnost snižuje.

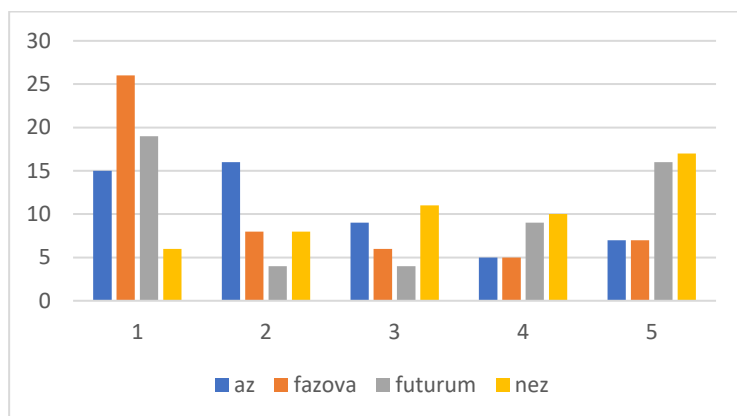
Graf 26: Počty odpovědí pro jedinou neproblematickou větu s konstrukcí s než

Soustředíme-li se pouze na věty s až a větu bez negace s konstrukcí s než (viz Graf 26), vidíme, že jsou respondenty nejčastěji akceptované, ale podstatná část respondentů je také zcela odmítá. Aritmetický průměr i medián mluví spíše ve prospěch přijatelnosti těchto konstrukcí. Ovšem rozptyl je dost veliký a interindividuální odlišnost je vysoká. Interpretovat sloveso *zálohovat* punktuálně tak, aby byla možná perfektivní interpretace věty, tedy činí podstatné části respondentů potíže.

Můžeme říci, že sloveso *zálohovat* je primárně akceptováno jako imperfektivum, na základě testovacích vět ale nemůžeme zhodnotit, zda na základě durativní interpretace či interpretace opakovaného děje. Jako perfektivum může být sloveso akceptováno některými mluvčími, podstatné skupině respondentů ale punktuální hodnocení slovesa činí potíže.

Důležité je poznamenat, že sloveso *zálohovat* bylo v našem experimentu pojímáno ve významu bezpečně uložit data. Podíváme-li se do SSČ a SSJČ, vidíme, že sloveso je tam pojato v jiném významu, a to dávat finanční zálohu. Toto užití neodráží distribuci současného užití slovesa *zálohovat*. Pokud si prohlédneme vzorek 50 výskytů lemmatu *zálohovat* v ČNK (syn2015), uvidíme, že všechny výskyty se vztahují k ukládání dat v počítačové terminologii. Sloveso tedy dnes pravděpodobně funguje jiným způsobem, než jak tomu bylo při tvorbě slovníkových hesel. Ve slovníkových heslech je sloveso pojímáno jako obouvidové, v dnešním užití zdá se je spíše imperfektivum pouze zřídka akceptovaným v perfektivních kontextech.

7.2.18 Zásobit

Graf 27: Počty odpovědí pro jednotlivé experimentální scénáře pro sloveso *zásobit*

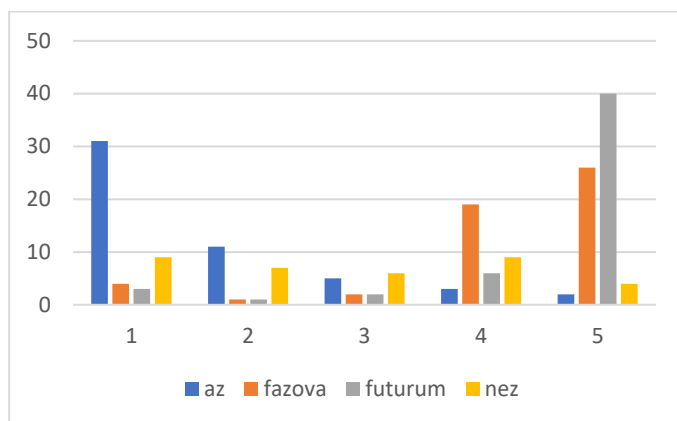
U slovesa *zásobit* můžeme vidět poměrně veliký rozptyl odpovědí, což vypovídá o velké interindividuální odlišnosti v akceptování tohoto slovesa.

Poměrně přesvědčivě jsou akceptovány kontexty s fázovými slovesy, které vyžadují nedokonavou interpretaci slovesa. Opisné futurum už ale u tohoto slovesa není tak dobře přijímáno. To může být dáno konkurencí s přítomnými tvary vyjadřujícími budoucnost.

Podíváme-li se na sémantiku slovesa *zásobit* v imperfektivních kontextech, je otázkou, zda imperfektivní interpretaci umožňuje durativnost či interpretace opakování děje. Testovací věty nevyhnují jednu nebo druhou interpretaci, navíc soudíme, že u tohoto slovesa je hranice mezi těmito dvěma typy interpretace méně zřetelná.

V případě perfektivních kontextů je přijatelnost mírně nižší, ale nejsou mluvčími češtiny zcela odmítány. V případě konstrukcí s *než* jsou věty spíše odmítány, horší přijatelnost těchto kontextů je pravděpodobně dána užitím negace a vysokou komplexitou souvětí. Podíváme-li se na konstrukce s *až*, je přijatelnost nižší než v případě vět vyžadujících imperfektivní interpretaci slovesa, ale je zde tendence spíše tyto kontexty akceptovat. V takových případech je sloveso *zásobit*, pravděpodobně na základě své teličnosti, akceptováno v perfektivních kontextech.

7.2.19 Zprostředkovat

Graf 28: Počty odpovědí pro jednotlivé experimentální scénáře pro sloveso zprostředkovat

Sloveso *zprostředkovat* je neakceptováno v imperfektivních kontextech. Obzvláště výrazné je odmítání slovesa v konstrukcích s opisným futurem. Dle toho můžeme usoudit, že není akceptována ani interpretace durativní, ani interpretace prostřednictvím opakování děje.

V případě konstrukcí vyžadujících perfektivní interpretaci jsou přesvědčivě přijímány věty s *az* na základě punktuální interpretace slovesa. Věty s *nez* mají opět o něco horší přijatelnost.

Důvody lze hledat v sémantice slovesa, na jejímž základě bychom se mohli prototypicky orientovat na události přicházející po zprostředkování, a nikoliv na události před ním, což může působit rušivě. Dále můžeme tušit vliv užití negace, a to jak v negaci slovesné, tak v negaci adjektivní.

Pokud přijmeme zdůvodnění horší přijatelnosti vět s *nez*, můžeme soudit, že sloveso *zprostředkovat* je akceptováno v perfektivních kontextech a odmítáno v kontextech imperfektivních. To, že je *zprostředkovat* zřídka přijímáno v nedokonavých kontextech, bychom mohli připsat i zaměňování tohoto slovesa za zprostředkovávat, protože respondenti mohou přehlédnout v takto dlouhém slově jednu slabiku.

8. Druhý experiment přijatelnosti

Druhý experiment přijatelnosti vychází z výsledků experimentu prvního a měl by vést k prohloubení chápání vidového fungování některých sloves.

8.1 Výběr dat

V druhém experimentu jsme se soustředili pouze na slovesa, která dle respondentů fungovala obouvidově, či která jevila tendence k obouvidovosti. Cílem druhého experimentu je přesnější identifikace sémantických rysů, které umožnily obouvidové fungování těchto sloves. Dále jsme se také omezili na slovesa, která fungují aktuálně, a tudíž jsou na ně aplikovatelné Veselého (2008) testy.

8.2 Struktura experimentu a testované hypotézy

Druhý experiment využívá stejných konstrukcí (tedy vět s opisným futurem, fázovými slovesy a s vedlejšími větami uvozenými až/než) jako experiment první. Pracuje s nimi ale trochu jiným způsobem. Dvojice (a v některých případech trojice) vět se obvykle liší pouze na jedné pozici. Prostřednictvím těchto dvojic a trojic vět je v jedné části experimentu testován vliv kontextu na přijatelnost vidu dokonavého (při užití vět s až/než) a nedokonavého (při užití vět s opisným futurem a fázovými slovesy). V další části je pozorován rozdíl mezi užitím sloves, která se od sebe liší v nějakém konkrétním rysu.

Respondenti ve druhém experimentu vidí všechny členy dvojic (a trojic) vět, abychom mohli sledovat rozdíly v přijatelnosti, které vznikají změnou na jedné pozici ve větě.

Účastníkům experimentu bylo předloženo k hodnocení celkem 99 testovacích vět a 24 vět výplňkových. Své hodnocení přijatelnosti respondenti opět vyjadřovali prostřednictvím výběru stupně přijatelnosti na Lickertově škále s pěti stupni a s krajními hodnotami 1 – věta zcela přijatelná a 5 – věta zcela nepřijatelná. Druhý experiment byl rovněž realizován on-line prostřednictvím webového nástroje Ibox Farm (<http://spellout.net/ibexfarm/>).

8.2.1 Rozdíl v interpretaci durativního děje a opakovaného děje v imperfektivních kontextech

Vybraná slovesa byla testována z hlediska interpretace v imperfektivních kontextech. Vyslovujeme hypotézu, že interpretace slovesa v imperfektivních kontextech je ovlivněna jeho doplněním přímým předmětem, konkrétně číslem přímého předmětu. Zatímco přímý předmět v plurálu obvykle umožňuje jak interpretaci určitého opakování děje, tak interpretaci čistě durativní, přímý předmět v singuláru by měl interpretaci omezovat spíše na durativní. Interpretace

opakovanosti v rámci konkrétního děje by pak mohla usnadňovat interpretaci slovesa jakožto slovesa nedokonavého i v případě, že máme potíže přijmout durativitu slovesného děje.

Předpokládáme tedy, že věty s imperfektivními kontexty s přímým předmětem v plurálu budou respondenty lépe akceptovány než tytéž věty s přímým předmětem v singuláru.

V prvním experimentu přijatelnosti byla v imperfektivních kontextech na pozici objektu obvykle použita slovesa v plurálu, která umožňovala jak opakovanou, tak durativní interpretaci. To nám umožňovalo posoudit, zda je možná jakákoliv imperfektivní interpretace. Nyní by ale bylo zajímavé rozlišit, zda je pro některá slovesa vůbec možná durativní interpretace. Z hlediska fungování obouvidových sloves by mohlo toto testování napovědět, zda jsou imperfektivní interpretace některých sloves možné díky interpretaci opakovanosti děje.

Pro tuto část experimentu byla vybrána tranzitivní slovesa, která v prvním experimentu vykazovala alespoň tendence k obouvidovosti, a pro která je možné rozlišit doplnění v singuláru a plurálu. Byly vytvořeny testovací soubory se dvěma dvojicemi vět, přičemž jednotlivé věty ve dvojici se mezi sebou lišily pouze v čísle přímého předmětu, pokud není u komentáře ke konkrétnímu slovesu uvedeno jinak. Jedna dvojice vět využívala testovací věty s fázovým slovesem a druhá dvojice využívala opisného futura.

Jako příklad si můžeme uvést testovací soubor pro sloveso darovat:

Adéla začíná darovat svůj obraz městské galerii.

Adéla začíná darovat své obrazy městské galerii.

Kateřina bude mladší sestře darovat svou oblíbenou hračku.

Kateřina bude mladší sestře darovat své oblíbené hračky.

Věty s přímým předmětem v plurálu v tomto experimentu fungují jako věty kontrolní – umožňují jak interpretaci čistě durativní, tak interpretaci určitého opakování děje. Věty s přímým předmětem v singuláru pak můžeme označit za věty testovací, jelikož jejich prostřednictvím testujeme, zda sloveso může být akceptováno jako durativní, tedy že má jeho děj nějaké trvání i bez opakování.

Všimněme si, že v případě vět s fázovým slovesem bylo užito slovesa začínat oproti slovesu začít z minulého experimentu. Toto sloveso lépe směřuje čtenáře k aktuální interpretaci děje, a tudíž můžeme jeho prostřednictvím lépe testovat, zda je sloveso přijatelné v čistě durativních kontextech.

Při tvorbě vět je třeba se při užití singuláru omezit na faktický singulár a vyvarovat se užití singuláru kolektivních substantiv jako je například vláda. Ačkoliv jde z hlediska gramatického o singulár, jde ve skutečnosti o skupinu jednotlivců, kterou bychom z hlediska významu mohli vnímat obdobně jako plurál.

Intranzitivní slovesa nebylo možno testovat tímto způsobem. Ze sloves, která vykazovala tendence k obouvidovosti, je intranzitivním slovesem pouze sloveso přezimovat. V případě tohoto slovesa byl využit podobný přístup jako u sloves tranzitivních s tím rozdílem, že k rozlišení mezi kontextem vyžadujícím výhradně durativní interpretaci a kontextem umožňujícím interpretace obě byla využita odlišná příslovečná určení času. Ve všech ostatních větných členech se jednotlivé věty ve dvojicích shodovaly.

8.2.2 Porovnání přijatelnosti sloves, která by mohla přináležet do vidové dvojice (trojice)

Třebaže Veselý (2010) definuje obouvidová slovesa jako homonymní vidový pár, existují obouvidová slovesa, pro která bychom mohli najít jiná slovesa, která by mohla být ve vidové opozici k jednomu z Veselého(2010) homonymních vidových sloves. V jednom případě (pro sloveso zásobit) můžeme nalézt dokonce protějšek do vidového páru k variantě slovesa dokonavého i nedokonavého (zazásobit jako protějšek k imperfektivnímu zásobit a zásobovat jako protějšek k perfektivnímu zásobit). Ne všechna slovesa v testovaném výběru mají další vidové varianty, která bychom mohli považovat za součást vidové dvojice obouvidového slovesa. Některá ovšem ano a v druhém experimentu jsme sledovali, jak moc se liší jejich přijatelnost v kontextech vyžadujících perfektivní či imperfektivní interpretaci. Využity byly stejné testovací scénáře jako v prvním experimentu s tím rozdílem, že jsme se omezili na kontexty, které přicházejí v úvahu pro vidový protějšek vidově vyhraněné formy obouvidového slovesa (např. dvojice zásobit a zazásobit byla testována pouze v perfektivních kontextech, protože testovat, zda může sloveso zazásobit fungovat jako imperfektivum, by bylo bezpředmětné).

8.2.3 Porovnání reflexiv a nereflexivních sloves s abstraktním předmětem

Poslední část druhého experimentu vychází z rozdílů mezi reflexivy a jejich nereflexivními protějšky. Hledáme-li vztah mezi těmito dvojicemi, je třeba si uvědomit, že zatímco nereflexivní slovesa jsou tranzitivní a obsazení pozice přímého předmětu hraje roli v jejich interpretaci (jak testujeme prostřednictvím srovnání užití singuláru a plurálu při analýze durativity obouvidových sloves), slovesa reflexivní jsou intransitivní, protože akuzativ se zde realizuje prostřednictvím zájmena se. V případě reflexiv by tedy faktickým předmětem byl vždy agens.

V případě těchto dvojic sloves hraje svou roli nikoliv číslo předmětu, ale skutečnost, zda je substantivum abstraktní či konkrétní. Toto testování má svůj význam i z toho důvodu, že prototypickými kolokacemi testovaných sloves (věnovat, soustředit a obětovat) v korpusu ČNK syn2015 jsou právě abstrakta jako pozornost či čas. Při testování těchto sloves v ostatních experimentech jsme se drželi jejich doplnění konkrétem, tak jako ve zbytku testu. Takový testovací scénář ale nereflektuje prototypické fungování těchto sloves. Naše hypotéza zní, že slovesa s doplněním abstraktním substantivem na pozici přímého předmětu fungují podobně jako reflexiva. V testovacích větách jsou porovnávány právě tyto dvě varianty. Testovací věty jsou pro jednotlivé testovací scénáře identické, liší se pouze užitím reflexiva či nereflexivního slovesa s doplněním abstraktním substantivem (abstraktní substantiva byla vybrána na základě frekvence kolokací v korpusu ČNK syn2015). Předpokládáme, že by se výsledky pro tyto dvě varianty neměly výrazně lišit.

Velmi zajímavé by bylo i porovnání s doplněním konkrétním substantivem, abychom mohli sledovat rozdíl mezi dvojicí reflexivum a nereflexivní sloveso s abstraktem a potenciálně odlišným nereflexivním slovesem s konkrétem. Tento test by bohužel nebylo možné provést prostřednictvím záměny jedné pozice ve větě, protože konkrétní doplnění vyžadují zcela jiný kontext. Již uvědomění si tohoto faktoru přispívá k přesvědčení o rozdílu fungování obouvidového slovesa s abstraktem a konkrétem. Pro zběžné porovnání lze použít výsledky pro nereflexivní slovesa z prvního experimentu, kde byly věty konstruovány doplněním pozice předmětu konkrétním substantivem.

8.3 Účastníci druhého experimentu přijatelnosti

Druhého experimentu přijatelnosti se zúčastnilo 51 rodilých mluvčích češtiny, z toho 35 žen a 16 mužů. Respondenti byli ve věku od 20 do 63 let. Průměr věku účastníků byl 34,16 roku, medián věku byl 29, na čemž můžeme vidět, že většina účastníků byla v mladším věku. Většina účastníků byli absolventi vysokých škol, nejčastěji šlo o osoby s dosaženým magisterským vzděláním (26 osob), 9 respondentů uvedlo jako nejvyšší dosažené vzdělání středoškolské, z toho 7 ale v současné době studuje a dá se předpokládat, že nejspíše vysokou školu. Pouze 5 respondentů uvedlo, že oborem jejich vysokoškolského studia je filologický nebo příbuzný obor. 25 respondentů druhého experimentu se účastnilo i experimentu prvního.

9. Výsledky druhého experimentu přijatelnosti

Ve druhém experimentu jsme testovali několik hypotéz. Hypotéza vlivu čísla přímého předmětu na interpretaci imperfektivy slovesa se zdá být u podstatné části sloves platná, jak si podrobněji ukážeme v komentářích k jednotlivým slovesům. Obecně jsou slovesa v imperfektivních kontextech s přímým objektem v plurálu lépe akceptovaná než ta s přímým objektem v singuláru. Hypotéza o umožnění imperfektivní interpretace prostřednictvím interpretace opakování se potvrzuje u sloves, která primárně fungují jako perfektiva a je u nich neobvyklá durativní interpretace slovesa (slovesa *věnovat* a *darovat*).

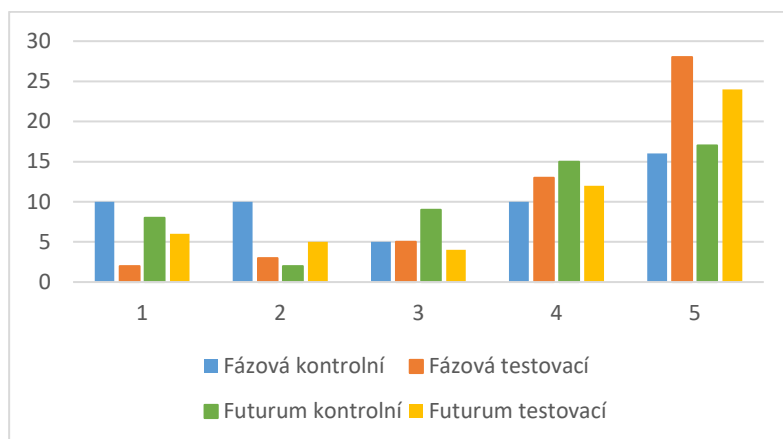
Testování sloves ve vidových párech, z nichž jeden z členů je jedním z homonymních členů obouvidové dvojice, napomohlo formulování dalších poznatků o fungování některých obouvidových sloves a přispělo k úsudkům o obouvidovosti či neobouvidovosti sloves z prvního experimentu.

Při srovnání reflexivních sloves s nereflexivními s abstraktem v přímém předmětu se potvrdila hypotéza o podobném fungování v rámci těchto dvojic. Velice dobře se předpoklad potvrzuje u sloves *věnovat* a *soustředit*, pro sloveso *obětovat* nejsou výsledky natolik přesvědčivé a je zřejmé, že některé sémantické či lexikální odlišnosti způsobují mírně odlišné fungování tohoto slovesa. Zatímco mezi konstrukcemi *věnovat pozornost* a *soustředit pozornost* a slovesy *věnovat se* a *soustředit se* můžeme perspektivou kognitivní lingvistiky vidět vztah synekdochy (pozornost je částí celku, který je pak v případě reflexiva reprezentován zájmenem *se*), v případě slovesa *obětovat* nebude tento vztah tak přímočarý.

Výsledky druhého experimentu jsou reprezentovány prostřednictvím obdobných sloupcových grafů, jaké jsme použili v prvním experimentu.

9.1 Rozdíl v interpretaci opakovaného děje a durativního děje v imperfektivních kontextech

9.1.1 Darovat

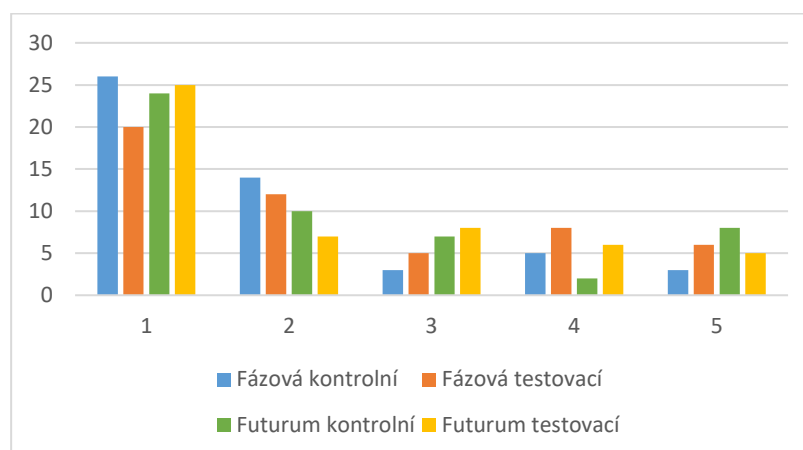
Graf 29: Rozdíly v přijatelnosti spojení slovesa darovat s přímým objektem v sg. (oranžová a žlutá) a v pl. (modrá a zelená)

V prvním experimentu byly lépe přijímány věty s fázovým slovesem, o kterých jsme usuzovali, že činí sloveso *darovat* přístupnějším interpretaci opakovaného děje. Tudíž jsme chtěli otestovat hypotézu, že pokud je sloveso *darovat* interpretované jako imperfektivum, tak je to na základě interpretace opakování děje. Durativní interpretace slovesa je dle této hypotézy obvykle problematická.

Porovnáme-li toto sloveso s jinými testovanými slovesy v druhém experimentu, není příliš přesvědčivě akceptováno jako imperfektivum. Pokud ale některými respondenty akceptováno je, tak primárně v kontextech s objektem v plurálu, což mluví ve prospěch výše zmíněné hypotézy o imperfektivní přijatelnosti slovesa *darovat* především prostřednictvím interpretace opakovaného děje, kterou umožňuje právě plurál přímého předmětu.

Rozdíl mezi testovanými kontexty je v případě slovesa *darovat* lépe vidět u kontextů s fázovým slovesem, které vyžadují aktuální interpretaci slovesa.

9.1.2 Jmenovat (pověřit)

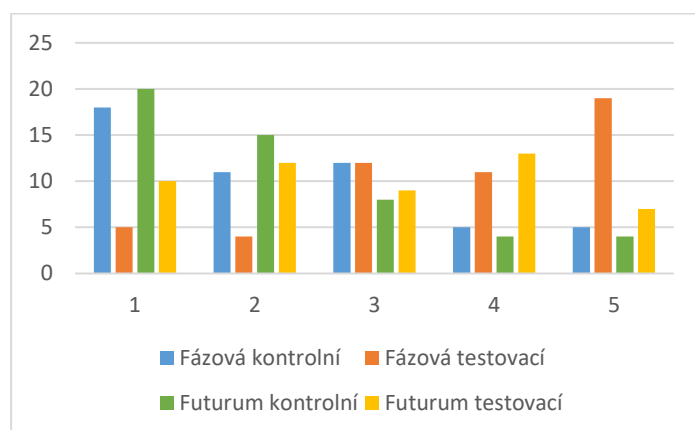
Graf 30: Rozdíly v přijatelnosti spojení slovesa *jmenovat* (pověřit) s přímým objektem v sg. (oranžová a žlutá) a v pl. (modrá a zelená)

Podle našeho názoru lze sloveso *jmenovat* vnímat v imperfektivních kontextech dvojím způsobem. Buď funguje jako sloveso výhradně durativní – jeho význam se tedy zaměřuje na trvání děje (na celý akt jmenování někoho někým se začátkem, průběhem a koncem), nebo můžeme sloveso *jmenovat* vnímat jako punktuální, tak jako v perfektivních kontextech, ale s tím rozdílem, že nám kontext umožňuje vidět jistou opakovanost. Řekneme-li tedy, že agens začne *jmenovat* patiens, znamená to, že agens získal pravomoc *jmenovat* všechny budoucí patienty (např. na základě své funkce). A právě tato interpretace by mohla být omezená na testovací věty oproti větám kontrolním (viz kapitola 8.2.1).

U slovesa *jmenovat* ve významu pověřit nevidíme signifikantní rozdíl mezi testovacími a kontrolními větami. Větné konstrukce bývají přijatelné pro kontexty, které umožňují mimo jiné i interpretaci opakovaného děje i pro kontexty vyžadující výhradně durativní čtení. Pro respondenty je tedy evidentně přijatelná představa trvání děje jmenování.

I s ohledem k výsledkům z prvního experimentu jde o sloveso, které je přesvědčivě akceptováno v obou vidových situacích a odpovídá tedy představě obouvidového slovesa.

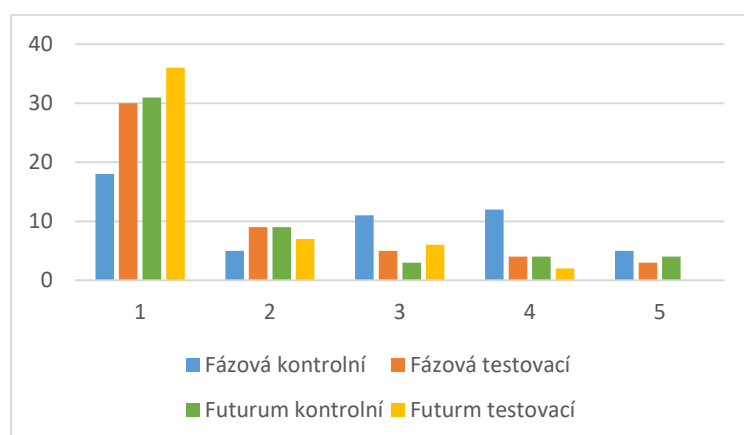
9.1.3 Jmenovat (uvádět)

Graf 31: Rozdíly v přijatelnosti spojení slovesa jmenovat (uvádět) s přímým objektem v sg. (oranžová a žlutá) a v pl. (modrá a zelená)

Výsledky pro sloveso *jmenovat* (ve významu *uvádět*) jsou již na první pohled odlišné od slovesa *jmenovat* (ve významu *pověřit*). Sloveso velmi dobře funguje v kontrolních větách, které umožňují interpretaci opakování děje, zatímco v kontextech umožňujících pouze durativní interpretaci jsou přijímány znatelně méně. Velmi dobře to lze pozorovat především v kontextech s fázovým slovesem, které posilují aktuální časovost slovesa. Otázkou zůstává, zda v tomto případě není opakovanost již ve významu samotného slovesa. Funguje-li sloveso tak, že jeho dění můžeme rozdělit na menší celky, které jsou si velice podobné, je zřejmé, že bude těžko fungovat s doplněním přímým předmětem v singuláru, který by omezil význam slovesa pouze na jeden z úseků děje, namísto na celek.

9.1.4 Korunovat

Graf 32: Rozdíly v přijatelnosti spojení slovesa korunovat s přímým objektem v sg. (oranžová a žlutá) a v pl. (modrá a zelená)

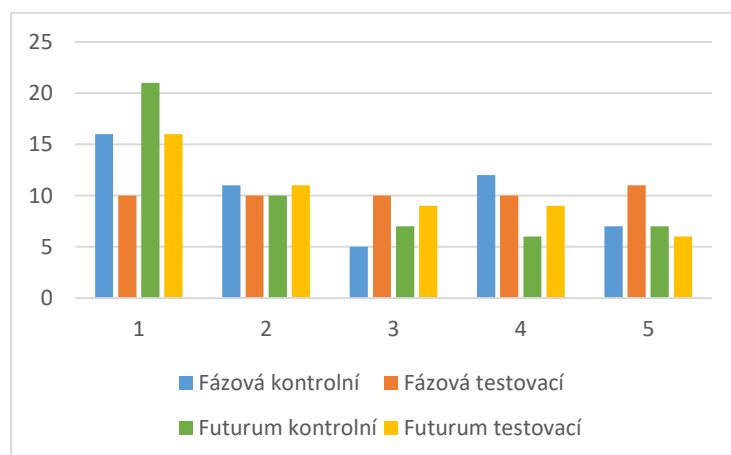
Pro začátek můžeme o slovesu *korunovat* říci, že je pro většinu respondentů přijatelné v imperfektivních kontextech, což odpovídá výsledkům prvního

experimentu. Kontexty s předmětem v singuláru jsou evidentně akceptovány, což prokazuje možné durativní čtení slovesa *korunovat*. Trochu překvapivé je, že kontrolní věty, obzvláště v případě vět s fázovým slovesem, jsou hůře přijímané.

Tento jev si vysvětlujeme jako důsledek konfliktu informace z testovacích vět se znalostí světa. Věty totiž uvádí plurál substantiva král. Ovšem z naší zkušenosti je král obvykle pouze jeden. Věta *Nové španělské krále bude korunovat arcibiskup místo papeže*, je tedy hůře přijatelná s plurálem, protože na základě naší zkušenosti je v čele evropských zemí pouze jeden král. Obzvláště výrazný efekt konfliktu se zkušeností je v případě vět s fázovým slovesem. Ve větě výše bychom mohli akceptovat neaktuální zvykovou interpretaci – že všechny krále, kteří budou někdy v budoucnu korunováni, bude *korunovat* arcibiskup. Ovšem věta *Arcibiskup začíná korunovat švédské krále*, nás navádí spíše k aktuálnímu čtení věty, tedy že je v tuto chvíli korunováno několik švédských králů, což vede k velikému konfliktu s naší znalostí světa, a tudíž tato věta vykazuje horší přijatelnost.

Ani tento problém s kontrolními větami ale nenarušuje závěr, že sloveso *korunovat* může být vnímáno jako durativní. Se závěry k jeho možné přijatelnosti prostřednictvím interpretace opakování děje v aktuální temporalitě musíme být opatrní, ale předpokládáme, že mírně slabší přijatelnost není dána samotným slovesem a vidovou situací.

9.1.5 Obětovat

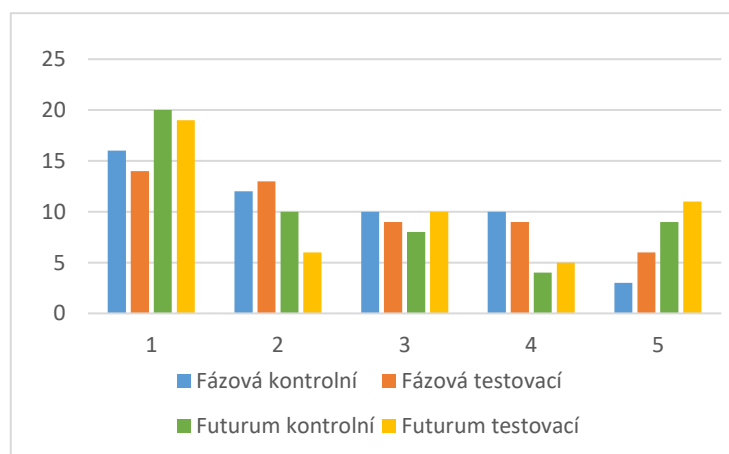
Graf 33: Rozdíly v přijatelnosti spojení slovesa *obětovat* s přímým objektem v sg. (oranžová a žlutá) a v pl. (modrá a zelená)

Sloveso *obětovat* se hodně různí v odpovědích jednotlivých respondentů. Je o něco lépe přijímáno v kontextech, které se neomezují tak striktně na aktuální čtení slovesa, tedy v kontextech s opisným futurem. Rozdíly mezi testovacími

a kontrolními větami jsou spíše mírné. Závěr bychom se tedy odvážili formulovat takový, že sloveso *obětovat* je o něco lépe akceptováno v kontextech, které umožňují jak opakované, tak čistě durativní čtení slovesa. Mnozí čtenáři ale přijímají i kontexty vyžadující pouze durativní čtení. Je zajímavé, že přijatelnost v kontextech vyžadujících durativní čtení je poměrně různorodá. Můžeme tedy říci, že se chápání slovesa *obětovat* poměrně výrazně liší u jednotlivých mluvčích.

Abychom vyloučili, že je poměrně veliký rozptyl odpovědí dán křížením více faktorů, podívali jsme se, jak moc jsou jednotliví respondenti koherentní ve svých hodnoceních jednotlivých testovacích scénářů, pro které bychom očekávali podobné hodnocení. Když jsme sledovali rozdíl mezi odpověďmi jednotlivých respondentů v obou kontextech s doplněním v sg., byl aritmetický průměr odpovědí 1,098 se směrodatnou odchylkou 1,034. Respondenti tedy byli ve svých odpovědích poměrně koherentní a rozličnost odpovědí by skutečně mohla být dána odlišným vnímáním slovesa *obětovat* mezi jednotlivými respondenty.

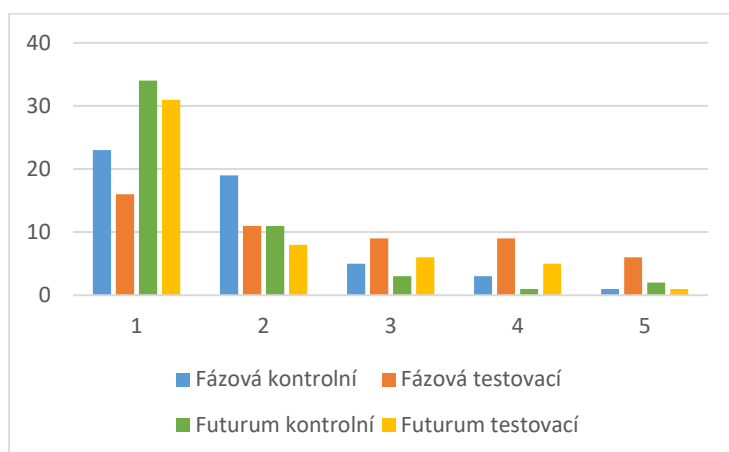
9.1.6 Padělat

Graf 34: Rozdíly v přijatelnosti spojení slovesa *padělat* s přímým objektem v sg. (oranžová a žlutá) a v pl. (modrá a zelená)

Ve výsledcích pro sloveso *padělat* vidíme srovnatelné výsledky pro kontexty s plurálem i singulárem přímého předmětu, což vede k závěru, že je pro podstatnou část respondentů durativní interpretace tohoto slovesa možná. Přijatelnost tohoto slovesa v imperfektivních kontextech není jednohlasná a bezproblémová, jak můžeme vidět na vyšším rozptylu odpovědí a nezanedbatelných počtech mluvčích, kteří tyto kontexty zcela odmítají. S ohledem k výsledkům prvního experimentu můžeme říci, že sloveso *padělat* funguje v obou vidových situacích, a podstatná část mluvčích vnímá sloveso *padělat* jako sloveso reprezentující děj s trváním.

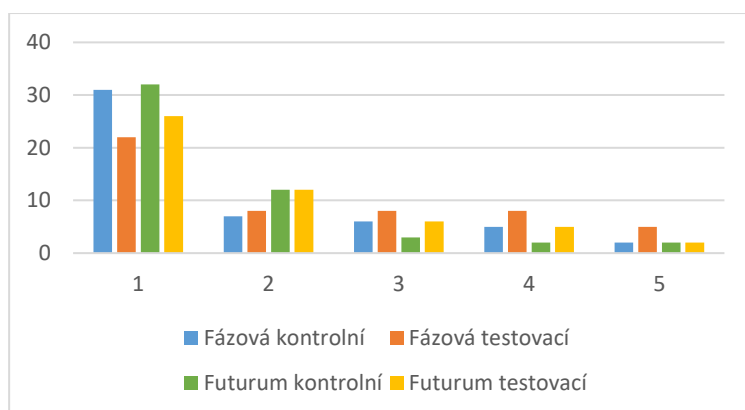
9.1.7 Pasovat (pověřit)

Graf 35: Rozdíly v přijatelnosti spojení slovesa pasovat s přímým objektem v sg. (oranžová a žlutá) a v pl. (modrá a zelená)

Sloveso *pasovat* je o něco lépe přijímáno v kontrolních kontextech, durativní interpretace slovesa činí některým mluvčím větší potíže, obzvláště s užitím fázového slovesa, které si vynucuje aktuální čtení věty. Obecně je sloveso *pasovat* v obou kontextech akceptováno a potvrzuje se i hypotéza z prvního experimentu o lepší akceptovatelnosti kontextů vyžadujících interpretaci opakovanosti, tudíž kontextů vyjadřujících spíše zvykovost než aktuální děj.

9.1.8 Pokutovat

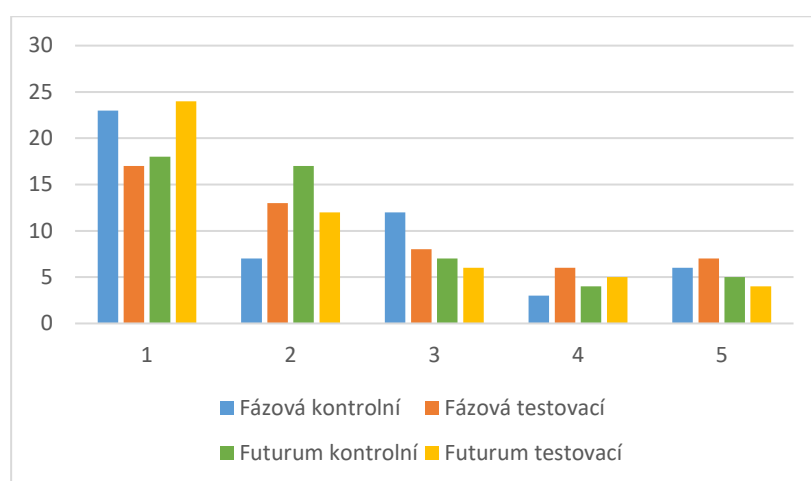

Graf 36: Rozdíly v přijatelnosti spojení slovesa pokutovat s přímým objektem v sg. (oranžová a žlutá) a v pl. (modrá a zelená)

Sloveso *pokutovat* je velice dobře akceptováno ve všech testovaných kontextech. Je zde poměrně pěkně viditelný rozdíl v přijatelnosti kontextů s objektem v plurálu a singuláru, kde volnější plurálové kontexty umožňují lepší přijatelnost. Čistě durativní interpretace slovesa je ovšem také velice dobře možná. A můžeme konstatovat, že možnost interpretace opakovaného děje činí sloveso *pokutovat* přijatelnějším.

V případě tohoto souboru vět je zřejmá koherence mezi oběma testovacími scénáři – mezi větami s fázovými slovesy i větami s opisným futurem. Věta s opisným futurem je totiž dost konkrétní, její interpretace směřuje ke konkrétní situaci dané konkretizováním objektu (*Strážník bude pokutovat norské turisty rušící noční klid*). Oba typy testovacích vět testují sloveso v aktuálním kontextu, a jsou tudíž podobně hodnoceny. V případě dalších podobných experimentů by bylo vhodné věty s opisným futurem co nejvíce konkretizovat, pokud chceme, aby byly interpretovány aktuálně.

9.1.9 Varovat

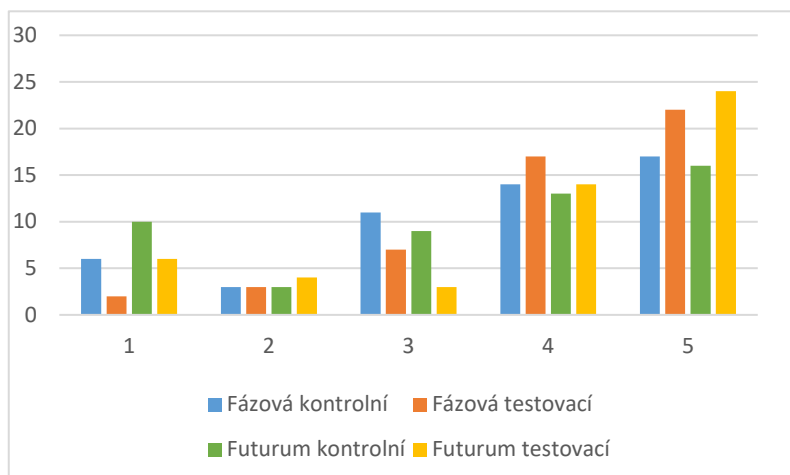

Graf 37: Rozdíly v přijatelnosti spojení slovesa *varovat* s přímým objektem v sg. (oranžová a žlutá) a v pl. (modrá a zelená)

Na základě výsledků slovesa *varovat* ve druhém experimentu se ukázal být mylný úsudek z komentáře k prvnímu experimentu. Sloveso *varovat* bylo akceptováno jak v kontextech s předmětem v plurálu, tak v kontextech s předmětem v singuláru, a je tudíž pro významnou část mluvčích přijatelné jako sloveso durativní.

Výsledky slovesa *varovat* se lišily mezi větami s opisným futurem a fázovým slovesem. V tomto případě šlo pravděpodobně opět spíše o rozdíl daný zkušeností s fungováním světa, kde musíme vyhodnotit jako mírně problematickou větu *Reportérka začíná varovat zákazníka před škodlivým výrobkem*, která mohla být problematická s ohledem k tomu, že reportéři obvykle oslovují větší skupiny adresátů. V případě věty s opisným futurem byla dokonce lépe přijímána věta se singulárem v přímém předmětu, což by mohlo znamenat, že změna čísla v přímém předmětu v tomto případě nehrála žádnou roli v přijatelnosti a sloveso je bez potíží akceptováno i jako sloveso durativní.

9.1.10 Věnovat

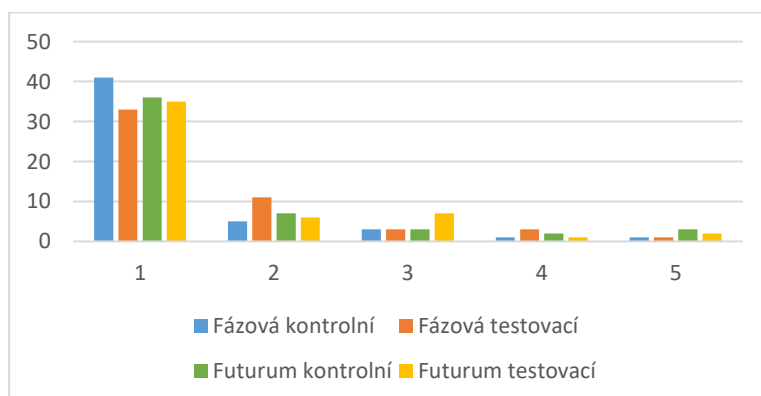

Graf 38: Rozdíly v přijatelnosti spojení slovesa věnovat s přímým objektem v sg. (oranžová a žlutá) a v pl. (modrá a zelená)

Sloveso *věnovat* je v imperfektivních kontextech obecně přijímáno hůře a cílem tohoto experimentu bylo ověřit, zda je jeho případná imperfektivní interpretace skutečně dána především interpretací opakování děje, nebo zda mohou někteří respondenti vnímat sloveso *věnovat* jako sloveso durativní.

Dle výsledků můžeme na první pohled vidět potvrzení horší přijatelnosti slovesa *věnovat* v imperfektivních kontextech. Dále je možné sledovat i potvrzení hypotézy, že pokud je toto sloveso akceptováno jako nedokonavé, je to dáno spíše možností sledovat v něm opakování, protože je zřejmé, že kontexty umožňující jak čistě durativní, tak opakovaně punktuální interpretaci, u souhlasných odpovědí převládají.

9.1.11 Zálohovat

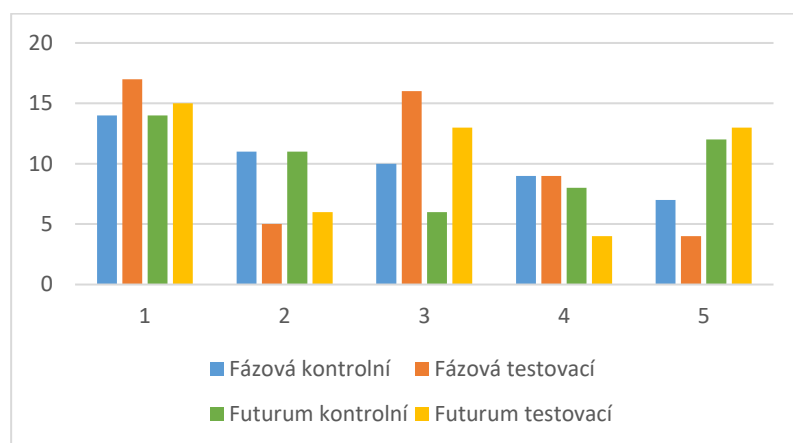

Graf 39: Rozdíly v přijatelnosti spojení slovesa zálohovat s přímým objektem v sg. (oranžová a žlutá) a v pl. (modrá a zelená)

Sloveso *zálohovat* je velice dobře přijímáno ve všech větách ze souboru. Tento výsledek odpovídá i výsledkům prvního experimentu, kde bylo toto sloveso

výrazně akceptováno v imperfektivních kontextech. S ohledem k počtu souhlasných odpovědí nejsou rozdíly mezi testovacími a kontrolními větami příliš výrazné a můžeme říci, že toto sloveso je mluvčími obvykle akceptováno nejen prostřednictvím interpretace opakovaného děje, ale i prostřednictvím durativní interpretace.

9.1.12 Zásobit

Graf 40: Rozdíly v přijatelnosti spojení slovesa zásobit s přímým objektem v sg. (oranžová a žlutá) a v pl. (modrá a zelená)

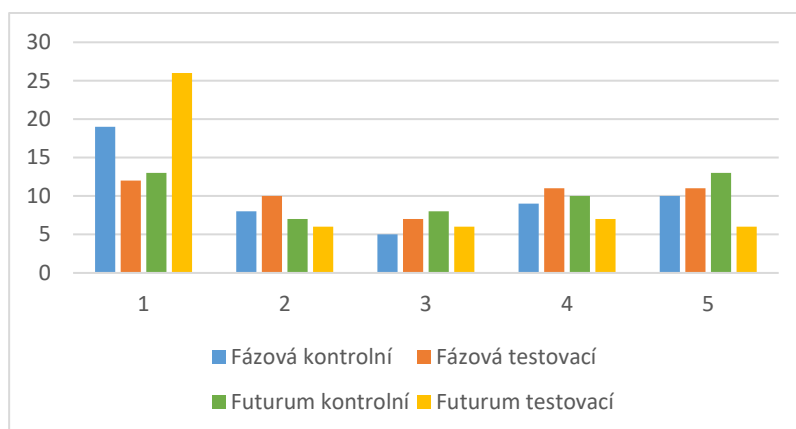
Tak jako byla v prvním experimentu zřejmá poměrně veliká interindividuální odlišnost v hodnocení tohoto slovesa, je z těchto výsledků zřejmé, že ani s rozlišením, zda je sloveso většinou přijímáno jako durativní, to nebude tak jednoduché. Obecně lze říci, že je sloveso *zásobit* v kontextech vyžadujících durativní interpretaci spíše akceptováno, ale nikoliv jednoznačně. Je otázkou, zda sloveso *zásobit* nemá určité nutné opakování ve své vnitřní struktuře, podobně jako sloveso *jmenovat* (ve významu *uvádět*), které, pokud ho přijmeme, umožňuje imperfektivní interpretaci slovesa.

U slovesa je také poměrně velké množství odpovědí pro testovací věty ve středu škály, což je poměrně neobvyklý jev. Nabízíme možné vysvětlení, a to že testovací věty s předmětem v singuláru nutně vyžadují durativní interpretaci děje, která může být umožněna mísením se slovesem *zásobovat*, které by tuto interpretaci umožňovalo.

Závěrem tedy shrnuji, že přijímání slovesa jakožto durativního je pro významnou část respondentů možné, ale dost velký počet respondentů tuto interpretaci ruší nebo ji zcela odmítají. Obecně je hodnocení tohoto slovesa velice

interindividuálně odlišné a je možné, že se do hodnocení promítá ještě nějaký další faktor, který způsobuje rozmanitost výsledků.

9.1.13 Přezimovat

Graf 41: Rozdíly v přijatelnosti slovesa přezimovat v kontextech, které prostřednictvím odlišného příslovečného určení času ve větě směřují respondenty k opakované (modrá a zelená) nebo durativní (oranžová a žlutá) interpretaci

Sloveso *přezimovat* je intransitivní, pro jeho otestování tudíž nemohla být ve druhém experimentu užitá stejná metoda jako pro slovesa ostatní. V testovacích větách bylo tedy použito příslovečné určení času směřující interpretaci k durativitě slovesa (v listopadu/letos), v kontrolních větách byla příslovečná určení směřující větu k interpretaci opakovaného děje (pravidelně). Dalším rozdílem oproti testovacím souborům pro jiná slovesa ve druhém experimentu bylo užití slovesa začít namísto začínat. V případě užití výše uvedených příslovečných určení určených k nasměrování na durativní čtení slovesa by totiž spojení se slovesem začínat naopak vedlo k interpretaci děje jako opakovaného (např. *Medvěd začal/začíná v listopadu přezimovat v nedaleké jeskyni*).

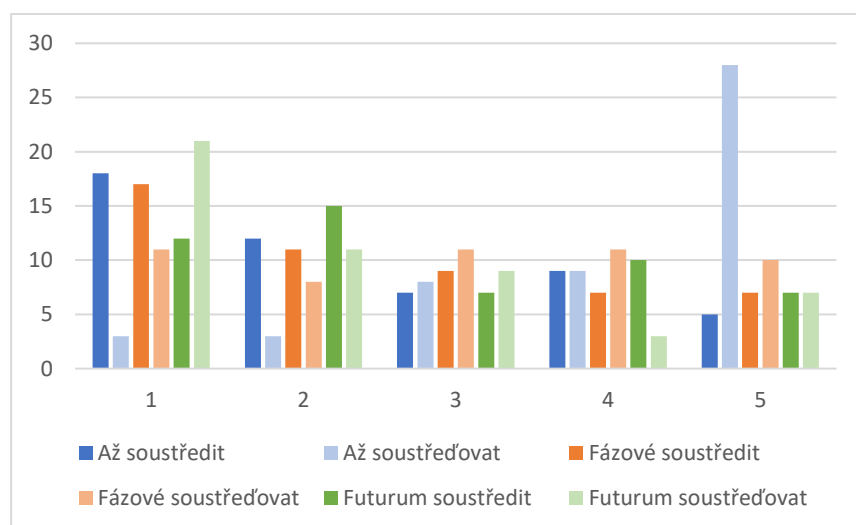
Je potřeba si uvědomit, že tato testovací metoda se od užití plurálu či singuláru liší tím, že rozděluje věty na ty interpretovatelné pouze prostřednictvím opakování děje a ty interpretovatelné pouze durativně, zatímco v případě ostatních sloves umožňují kontrolní věty oba výklady.

V první řadě můžeme říci, že sloveso bylo ve všech větách poměrně dobře akceptováno, ale významný počet respondentů věty i odmítal. Ačkoliv se pro jednotlivé scénáře liší počty odpovědí, které věty zcela akceptují, nejde pravděpodobně o odraz testovaného protikladu, a to i s ohledem k tomu, že se odlišují výsledky pro věty s užitím fázového slovesa a opisného futura. Možným důvodem k této odlišnosti může být opět konflikt se zkušeností se světem, kdy

pravidelnost v přezimování v hromadě listí není akceptovatelná, protože blíže neurčenou hromadu listí nepovažujeme za něco stálého, k čemu by se měl ježek vracet. Nemůžeme tedy formulovat preferenci jednoho z typů imperfektivní interpretace slovesa *přezimovat*, ale můžeme říci, že obě tyto varianty jsou pro významnou část mluvčích možné.

9.2 Porovnání přijatelnosti sloves, která by mohla náležet do jedné vidové dvojice/trojice

9.2.1 Soustředit a soustřeďovat

Graf 42: Porovnání přijatelnosti sloves *soustředit* a *soustřeďovat* v kontextech testujících vidovou situaci slovesa

Perfektivní forma slovesa *soustředit* tvoří možný vidový pár se slovesem *soustřeďovat*.

V první řadě můžeme okomentovat přijatelnost sloves v perfektivních kontextech. Dvojice sloves zde působí téměř jako vidový pár, kde *soustřeďovat* je imperfektivem a *soustředit* perfektivem. To by odpovídalo i výsledkům prvního experimentu a následnému komentáři, že je sloveso *soustředit* pravděpodobně primárně perfektivním slovesem.

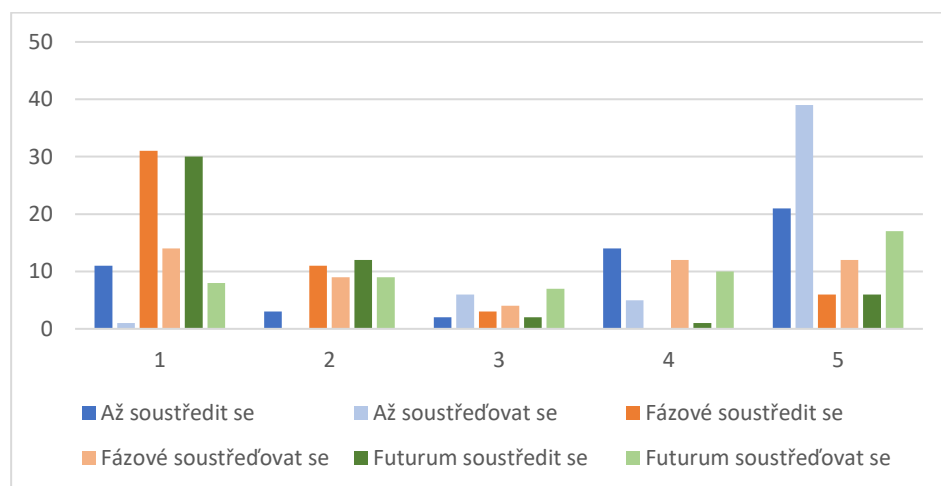
Odlišné a problematičtější jsou ale výsledky v imperfektivních kontextech. Ačkoliv je sloveso *soustřeďovat* prokazatelně imperfektivem, jeho přijatelnost je u vět s fázovým slovesem dokonce mírně horší než pro obouvidové *soustředit*. Tento efekt bychom přisuzovali neobvyklosti slovesa *soustřeďovat*.

Na základě jednoduché korpusové analýzy slovesa *soustřeďovat* v korpusu ČNK syn v6 vidíme tendence k úbytku užívání tohoto slovesa. Vyhledali jsme si

výskyty lemmatu *soustředovat* a seřadili jsme zdrojové texty dle roku vydání na základě relativní frekvence. Položky pro roky s absolutní frekvencí menší než 10 jsme vyřadili, protože jde o roky, pro které je v korpusu tak málo textů, že je i relativní frekvence nepříliš vypovídající. Je vidět, že v 90. letech 20. století a dříve byla relativní frekvence slovesa *soustředovat* zdatelně vyšší než okolo roku 2010 (konkrétní výsledky v Příloze 2). A právě menší frekvence užívání slovesa mohla způsobit horší přijatelnost, protože sloveso mohlo být pro respondenty jednoduše neobvyklé. V případě testovacích vět s opisným futurem spojení *bude soustředit* konkuruje obvyklejšímu vyjádření budoucnosti prezentním tvarem, a má proto o něco horší přijatelnost.

Vliv na obouvidovost slovesa *soustředit* by tedy hypoteticky mohla mít skutečnost, že sloveso *soustředit* obsazuje i imperfektivní paradigma slovesa *soustředovat*, jehož užívání slábne.

9.2.2 Soustředit se a soustředovat se

Graf 43: Porovnání přijatelnosti sloves *soustředit se* a *soustředovat se* v kontextech testujících vidovou situaci slovesa

Perfektivní forma slovesa *soustředit se* by mohla tvořit vidovou dvojici, se slovesem *soustředovat se*. Ve druhém experimentu bylo porovnáno, jak odlišně respondenti tato slovesa vnímají.

Úvodem okomentuji imperfektivní kontexty, které jsou méně problematické. Sloveso *soustředovat se* jako jasné imperfektivum nebylo téměř vůbec akceptováno ve větách s konstrukcí s *až*. Na druhou stranu ani jeho potenciální vidový protějšek *soustředit se* nebyl v těchto kontextech příliš dobře přijímán. Pouze několik

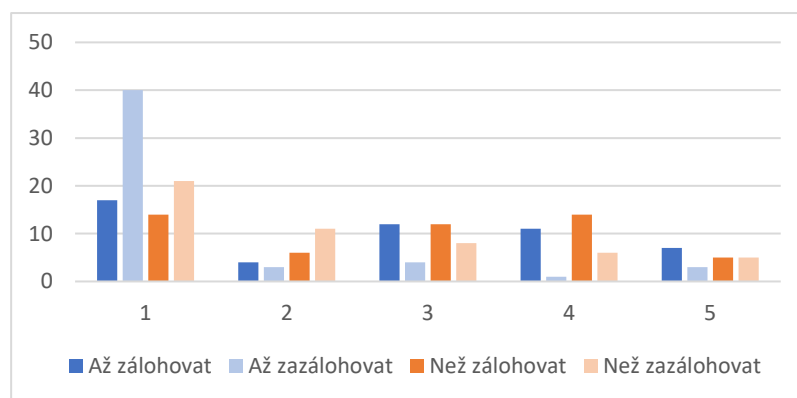
respondentů označilo tyto jeho perfektivní konstrukce za přijatelné, ale většina mluvčích je neakceptovala.

Při srovnání se slovesem *soustředit se* se nabízí hypotéza, že sloveso *soustředit* s doplněním konkrétního objektu je sloveso telické, směřující k nějakému cíli. Kdežto sloveso *soustředit se* je sloveso atelické s atributem trvání děje. Ačkoliv je zde rozdíl pouze v reflexivitě, z hlediska sémantiky času se sloveso promění poměrně výrazně, a to ústí v takto výrazný rozdíl v přijatelnosti perfektivních kontextů.

Právě rozdíl v trvání děje, chceme-li v durativitě, se promítá i do přijatelnosti slovesa *soustředit se* v imperfektivních kontextech, kde je přesvědčivě přijímáno. Oproti tomu sloveso *soustřed'ovat se*, ačkoliv by dle mého chápání mělo být spíše imperfektivem, je respondenty spíše odmítáno.

Sloveso *soustředit se* tedy přejímá imperfektivní paradigma ještě výrazněji, než je tomu u slovesa *soustředit*. A je otázkou, zda i imperfektivita slovesa *soustředit se* neovlivnila užívání a vidové fungování slovesa *soustředit*.

9.2.3 Zálohovat a zazálohovat v perfektivních kontextech

Graf 44: Porovnání přijatelnosti sloves zálohovat a zazálohovat v kontextech vyžadujících perfektivní interpretaci prostřednictvím testovacích konstrukcí s až a než

Ještě před komentářem k samotným slovesům *zálohovat* a *zazálohovat* bychom rádi upozornili na skutečnost, že toto testování pomohlo potvrdit problematičnost konstrukcí s vedlejší větou uvozenou spojkou než. Tato konstrukce byla mnohem hůře přijímána i při užití slovesa, které je zcela zřejmě dokonavé (*zazálohovat*).

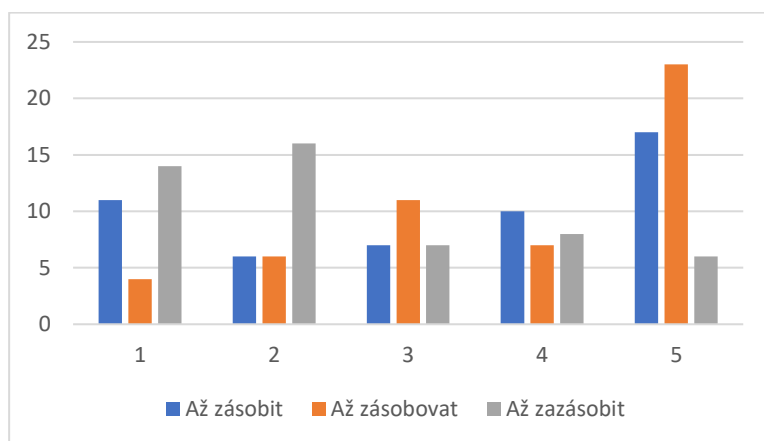
Porovnáme-li přijatelnost těchto dvou sloves, vidíme, že sloveso *zazálohovat* je v perfektivních kontextech mnohem lépe akceptováno než sloveso *zálohovat*. Ačkoliv je sloveso *zálohovat* uváděno jako obouvidové, není tedy evidentně jeho

pozice v perfektním paradigmatu srovnatelná s paradigmatem dokonavého slovesa.

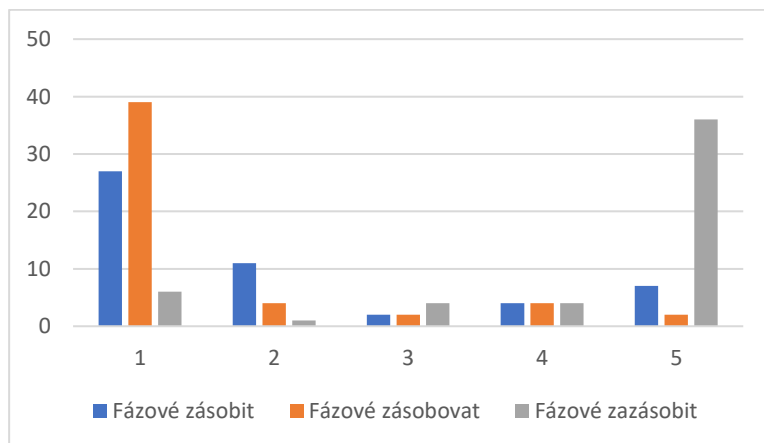
Ačkoliv sloveso *zazálohovat* nenalezneme v SSČ a SSJČ, můžeme jeho aktivní produkci sledovat v korpusu (syn2015: 32 výskytů slovesa *zazálohovat* a 274 výskytů slovesa *zálohovat*; syn v6: 202 výskytů slovesa *zazálohovat* a 3558 výskytů slovesa *zálohovat*) a také můžeme na základě tohoto testování ověřit jeho přijatelnost z hlediska recepce.

U tohoto slovesa proběhla od doby, kdy byly vytvářeny slovníky SSČ a SSJČ, změna významu od zálohování skleněných lahví a dávání finanční zálohy k zálohování dat. Nabízela by se možnost, že v současnosti užívaný význam slovesa nově umožňuje užití varianty s prefixem pro perfektní kontexty. V takovém případě by bylo možné sledovat, zda nedochází k proměnám vidového paradigmatu slovesa *zálohovat* tak, jak to Lebed'ová (1980) popsala u sloves cizího původu.

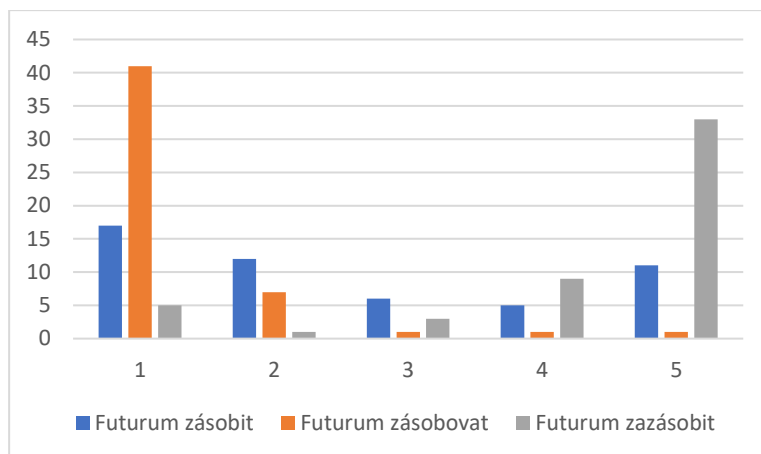
9.2.4 Zásobit, zásobovat a zazásobit

Graf 45: Slovesa zásobit, zásobovat a zazásobit v perfektním kontextu s konstrukcí s až

Graf 46: Slovesa zásobit, zásobovat a zazásobit v imperfektivním kontextu s fázovým slovesem

Graf 47: Slovesa zásobit, zásobovat a zazásobit v imperfektivním kontextu s opisným futurem

Podíváme-li se na testovanou trojici sloves, mohlo by to působit, že máme jedno sloveso dokonavé, jedno nedokonavé a jedno obouvidové. To je sice pravda, ale je třeba si uvědomit, že pozice slovesa *zazásobit* není příliš silná. V celém korpusu syn v6 jsou pouze 4 výskyty tohoto lemmatu. Jde o sloveso marginální, a to vysvětluje i jeho ne zcela jednoznačnou přijatelnost v perfektních kontextech, ačkoliv je evidentně dokonavé. Samotný lexém je zde rušivý, nikoliv jeho užití v daném kontextu.

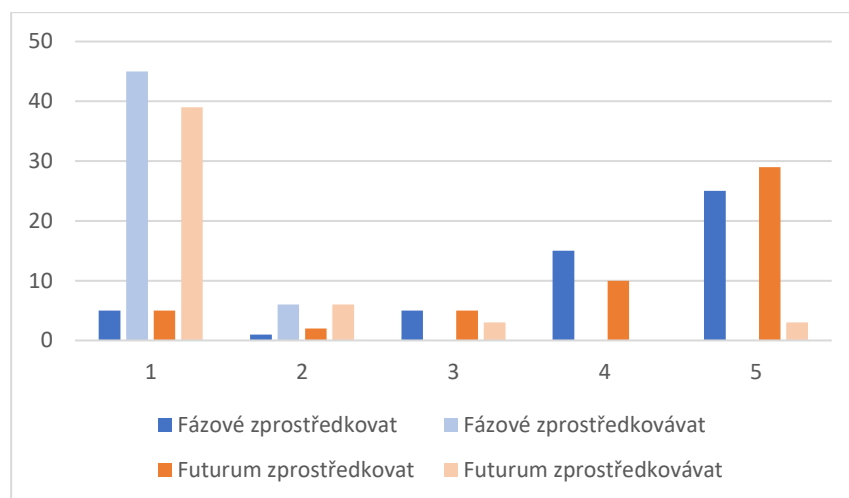
V dalším komentáři se tedy budeme zabývat již pouze slovesy *zásobit* a *zásobovat*, která jsou obě poměrně frekventovaná a obvyklá. Ani jedno z těchto sloves není příliš dobře přijímáno v perfektních kontextech, lépe řečeno *zásobovat* je přesvědčivě odmítáno a *zásobit* je přijímáno jako perfektivum pouze některými respondenty. V imperfektivních kontextech zcela zřetelně lépe fungovalo sloveso *zásobovat* a sloveso *zásobit* bylo mírně hůře přijímáno ve větách s opisným futurem, kde pravděpodobně konkurovalo obvyklejšímu vyjádření budoucnosti přítomným tvarem.

Je velice zajímavé, že vedle sebe fungují dvě slovesa, která jsou dle testovacích vět primárně imperfektiva a mají stejný kořen. Nabízí se otázka, zda bývá sloveso *zásobit* užíváno v perfektních kontextech a zda je v některých kontextech telické.

V korpusu syn v6 byl analyzován vzorek 50 výskytů lemmatu *zásobit*. 36 % slovních tvarů jsme vyhodnotili jako slovesa telická, a tudíž by mohla spadat spíše k perfektivnímu paradigmatu slovesa *zásobit*. Z tohoto hlediska je obouvidovost slovesa *zásobit* opodstatněná. V testovacím kontextu sice přijímání v perfektním kontextu není tak zřejmé, ale pravděpodobně jde o ne tak častý kontext. Ve vidové dvojici *zásobit* – *zásobovat* tedy sloveso *zásobit* skutečně zastává funkci perfektiva,

které je ale méně časté a pravděpodobně se objevuje u telických sloves. Mimo to ale velice dobře funguje i v imperfektivních kontextech.

9.2.5 Zprostředkovat a zprostředkovávat

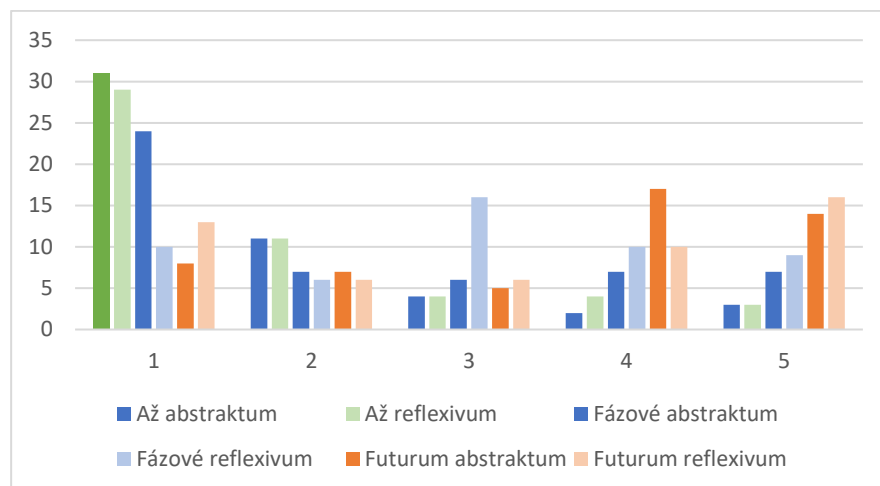

Graf 48: Porovnání přijatelnosti sloves zprostředkovat a zprostředkovávat v kontextech vyžadujících imperfektivní interpretaci prostřednictvím testovacích konstrukcí s fázovým slovesem a opisným futurem

Vzhledem k tomu, že jsme si uvědomili existenci slovesa *zprostředkovávat*, které by dobře doplňovalo vidovou dvojici *zprostředkovat* – *zprostředkovávat*, a s ohledem k výsledkům prvního experimentu, které naznačovaly, že sloveso *zprostředkovat* funguje jako dokonavé, jsme ve druhém experimentu porovnali fungování těchto dvou sloves v imperfektivních kontextech. To vesměs potvrdilo výsledky z prvního experimentu, na základě kterých se sloveso *zprostředkovat* jevílo jako nefunkční v imperfektivních kontextech. Pouze velmi malý počet respondentů akceptoval sloveso *zprostředkovat* v kontextech, ve kterých jim jednoznačně nedokonavé *zprostředkovávat* nečinilo potíže. Navzdory skutečnosti, že se sloveso *zprostředkovat* někdy objevuje jako příklad obouvidového slovesa (např. David (1993)), je zřejmé, že ho mluvčí v testovaných větách nepřijímají jako sloveso nedokonavé. Na základě srovnání s jasně imperfektivním protějškem můžeme tento závěr poměrně spolehlivě připsat vidovému chování slovesa a vyloučit případné jiné vlivy.

9.3 Porovnání reflexiv a nereflexivních variant s abstraktním předmětem

9.3.1 Obětovat se a konstrukce obětovat čas/život

Graf 49: Výsledky experimentu přijatelnosti vět se slovesem *obětovat se* (sloupce pojmenované reflexivum) a s konstrukcí *obětovat čas/život* (sloupce pojmenované abstraktum)

Z hlediska role kontextu bylo sloveso *obětovat se* srovnáváno se slovesem *obětovat* s doplněním přímého předmětu abstraktním substantivem (viz kapitola 8.2.3).

Komentář k výsledkům experimentu přijatelnosti pro sloveso *obětovat se* a konstrukce *obětovat čas/život* můžeme začít jednoznačnými výsledky perfektivních kontextů. Obě tyto varianty jsou respondenty velice dobře přijímány, a tudíž dobře fungují jako perfektiva. Porovnáme-li tento výsledek se slovesem *obětovat* s konkrétem v přímém předmětu, vidíme, že je chování obdobné.

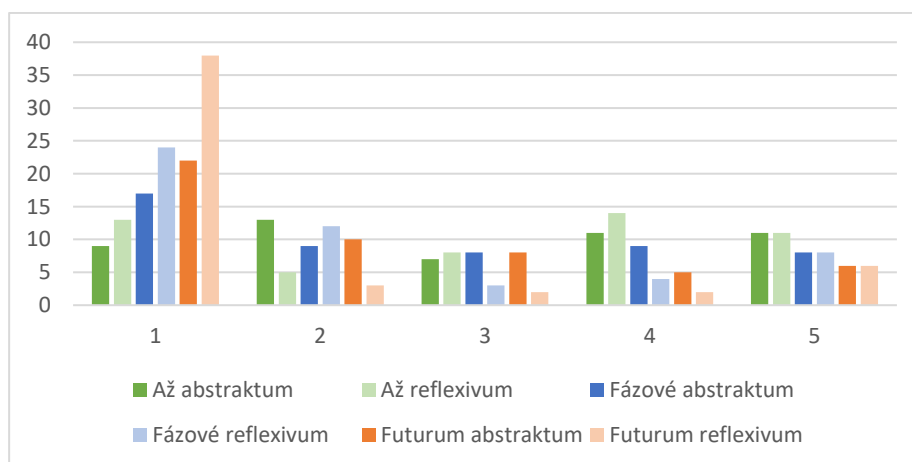
U imperfektivních kontextů již můžeme vidět rozdíl v přijatelnosti. V kontextech s fázovými slovesy je mnohem lépe akceptována věta s abstraktním předmětem. V testovacích větách s opisným futurem jsou obě varianty spíše neakceptovány.

U vět s opisným futurem soudíme, že jde o příliš abstraktní věty, které jsou málo specifické, a mohou tedy vyvolávat potíže při interpretaci. Pro lepší přijatelnost jim chybí širší kontext.

U vět s fázovým slovesem bude situace trochu náročnější. Věta s abstraktním předmětem je pozměněna více než na jedné pozici, takže je zde větší rozdíl mezi testovacími větami. Už na základě potřebného zásahu do tvorby vět příslovečným určením, aby věta fungovala obdobně jako věta s reflexivem, soudíme, že sloveso

obětovat funguje ve vztahu k reflexivu trochu jinak, než je tomu u sloves *soustředit* a *věnovat*. Zatímco u sloves *věnovat* a *soustředit* funguje velice dobře reflexivní *se* jako paralela k abstraktnímu objektu, zde se zdá být situace problematictější. Podstatným rozdílem mezi slovesy může být frekvence reflexivního slovesa v komunikaci. Při porovnání vzorků po 50 výskytech pro všechna tři lemmata (*soustředit*, *věnovat* a *obětovat*) v korpusu *syn2015*, ČNK, jsme zjistili, že reflexivum pro sloveso *obětovat* je znatelně vzácnější než pro zbylá dvě slovesa. Horší přijatelnost reflexiva *obětovat se* v porovnání a dalšími dvěma testovanými slovesy může být tedy dána skutečností, že jde o vzácnější užití, které může respondenty rušit při čtení věty.

9.3.2 Soustředit se a konstrukce soustředit pozornost

Graf 50: Výsledky experimentu přijatelnosti vět se slovesem *soustředit se* (sloupce pojmenované reflexivum) a s konstrukcí *soustředit pozornost* (sloupce pojmenované abstraktum)

Sloveso *soustředit se* a konstrukce *soustředit pozornost* fungují dost podobně. Nejvýraznější rozdíl je patrný ve větách s opisným futurem, kde vidíme lepší přijatelnost reflexivního *soustředit se*. I tak ale obě varianty kopírují podobný model – většina respondentů větu zcela akceptuje a menší počty respondentů hodnotí větu na ostatních bodech škály, v případě konstrukce *soustředit pozornost* je dominance přijatelnosti méně výrazná. Soudíme, že svou roli tu mohla hrát konstrukce *soustředit se na práci*, která je velice často užívaná, kdežto konstrukce *soustředit pozornost na práci*, je dobře možná a použitelná, ale ne typická jako konstrukce předchozí. V korpusu *syn v6* můžeme nalézt 757 výskytů konstrukcí typu *soustředit se na práci* (otestováno dotazem: [lemma=„soustředit“][word=„se“][{0,2}[word=„na“][{0,2}[word=„práci“]), kdežto konstrukci *soustředit pozornost na práci* nalezneme v korpusu *syn v5* pouze čtyřikrát

(otestováno

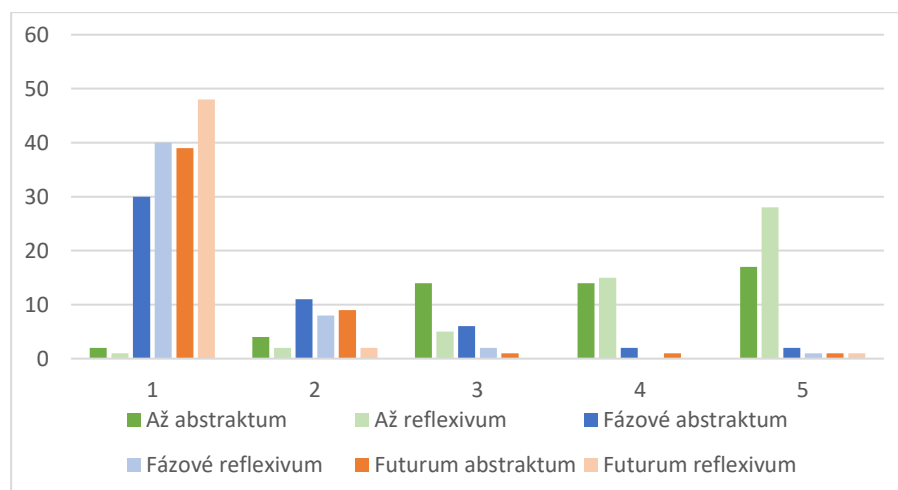
dotazem:

[lemma=„soustředit“][word=„pozornost“][{0,2}[word=„na“][{0,2}[word=„prac
i“]).

Obecně jsou věty se slovesem *soustředit se* mírně lépe přijímané, ale nejde o veliký rozdíl. Rozdíl může být dán výše zmíněnou prototypičností užití slovesa *soustředit se*.

Sloveso *soustředit se* a konstrukce *soustředit pozornost* jsou primárně přijatelné v imperfektivních kontextech. V kontextech perfektivních jsou akceptovány o něco méně. Zatímco o slovesu *soustředit*, když bylo doplněno konkrétem v přímém předmětu, usuzujeme, že je primárně spíše perfektivem, zde je tomu naopak. Rozdíl není tak výrazný, jako tomu je u slovesa *věnovat*, i přesto je zřejmý význam kontextu pro interpretaci vidu slovesa.

9.3.3 Věnovat se a konstrukce věnovat pozornost

Graf 51: Výsledky experimentu přijatelnosti vět se slovesem *věnovat se* (sloupce pojmenované reflexivum) a s konstrukcí *věnovat pozornost* (sloupce pojmenované abstraktum)

Porovnáme-li přijatelnost slovesa *věnovat se* a konstrukce *věnovat pozornost*, tak vidíme, že v testovacích větách fungují z hlediska přijatelnosti velice podobně. Jsou přijímány věty s imperfektivními kontexty a odmítány ty perfektivní.

Když tyto výsledky porovnáme s výsledky z prvního experimentu pro sloveso *věnovat*, vidíme, že jsou výsledky zcela opačné. To odpovídá třeba i popisu sloves *věnovat* a *věnovat se* v SSČ a SSJČ, kde je sloveso *věnovat* označeno jako dokonavé a zřídka nedokonavé a sloveso *věnovat se* jako nedokonavé a zřídka dokonavé. Tento test nám ale potvrdil, že sloveso *věnovat* může fungovat z hlediska vidu obdobně jako sloveso *věnovat se*, pokud je doplněno abstraktním substantivem na pozici objektu. Že nejde o marginálii je patrné ze skutečnosti, že substantivum

pozornost je nejfrekventovanější kolokací k slovesu věnovat v korpusu ČNK syn v6. Také nám tento výsledek poukazuje na roli kontextu ve vztahu k vidovému chování slovesa.

10. Shrnutí poznatků o jednotlivých slovesech

Prostřednictvím testů přijatelnosti jsme zjistili, že některá slovesa v testovaných kontextech vůbec nefungují jako slovesa obouvidová a u další poměrně veliké skupiny sloves se dá mluvit o obouvidovosti, ale nikoliv absolutní v tom smyslu, že by obě vidová paradigmatata fungovala stejně přesvědčivě. V takových případech je jeden vid dominantní a pouze někteří respondenti jsou ochotní akceptovat i druhý vid. Je otázkou, jak se k takovýmto slovesům postavit ve vztahu k představě, kterou prezentuje například Veselý (2010), že jde o dvě samostatná paradigmatata, která tvoří vidovou dvojici. Jedno z těchto vidových paradigmat by nebylo plně akceptovatelné pro všechny mluvčí.

Jak už jsme si uvedli v teoretické části, Komárek (1984) uvádí, že základním videm obouvidových sloves je vid nedokonavý. S tím lze souhlasit do té míry, že je tomu tak u většiny sloves. Můžeme ovšem vidět dva příklady českých obouvidových sloves, která jsou primárně dokonavá, a to slovesa věnovat a darovat. U obou těchto sloves mechanismus přijatelnosti druhého vidu funguje pravděpodobně prostřednictvím přijatelnosti děje jakožto opakovaného punktuálního děje, což byl mechanismus, který byl testován v druhém experimentu přijatelnosti.

Lepší přijatelnost se pak projevuje prostřednictvím možné opakovatelnosti děje i v případě sloves, u kterých jinak nedokonavé kontexty nejsou tak problematické jako pro tato slovesa, která skutečně fungují téměř výhradně punktuálně.

Tato opakovanost mírně připomíná Comrieho (1976) pojetí habituálnosti a Kopečného (1962) neaktuální násobená slovesa s tím rozdílem, že v tomto případě rozhodně nemůžeme použít atribut neaktuálnosti.

Dále se nám podařilo ověřit, že skutečně existují česká slovesa, která fungují obouvidově. Zkusíme-li si popsat prototypické sémantické parametry, které umožňují jejich obouvidovost, vidíme, že obvykle popisují děje orientované ke koncovému bodu, ale zároveň je lze interpretovat jako děje s trváním. Ideální je,

pokud je možné trvání děje akceptovat i zcela zanedbat. Z hlediska morfologického je typickým rysem příslušnost k VI. infinitivní třídě.

Obouvidové	Spíše dokonavé	Spíše nedokonavé	Výhradně nedokonavé	Výhradně dokonavé
jmenovat (pověřit)	věnovat	soustředit se	stačit	vyznat se
jmenovat (uvést)	darovat	pasovat (sedět)	vštěpovat	stanovit
soustředit		varovat	bodovat	zprostředkovat
pasovat (pověřit)		pokutovat		
korunovat		zálohovat		
obětovat				
přezimovat				
obětovat se				
padnout				
zásobit				
padělat				

Tabulka 4: Rozdělení sloves do skupin dle hodnocení přijatelnosti

11. Závěr

V této práci jsme otestovali fungování 24 českých sloves, o nichž se v literatuře běžně uvádí, že jsou obouvidová, prostřednictvím dvou experimentů hodnocení přijatelnosti. Podařilo se nám na základě toho identifikovat slovesa, která nejsou českými mluvčími akceptována jako obouvidová, a rozlišili jsme některé rysy, které jsou pro obouvidová slovesa typické. Dále se nám podařilo pojmenovat mechanismus, kterým mohou být i některá primárně dokonavá slovesa akceptována v kontextech vyžadujících jejich imperfektivní interpretaci, a to prostřednictvím interpretování jejich děje jako opakovaného. Z hlediska proměny vidového fungování se podařilo identifikovat některá slovesa, pro která se v posledních desetiletích změnilo jejich nejfrekventovanější významové užití, což se mohlo projevit na jejich vidu (např. sloveso *vštěpovat* či *zálohovat*).

Přínosem této práce by mohly být i některé poznatky o testech obouvidovosti tak, jak je navrhl Veselý (2008). Na základě zkušeností z těchto experimentů můžeme upozornit na některé problematické aspekty těchto testů, které je třeba brát v potaz při tvorbě testovacích vět. Pro experiment přijatelnosti se ukázaly být poměrně nevhodné věty s konstrukcí s než. Možná mohou fungovat jako orientační nástroj pro introspektivní hodnocení slovesa, ale v experimentech přijatelnosti mají obecně velmi špatnou přijatelnost. Další věc, se kterou je třeba počítat, jsou lišící se výsledky pro věty s opisným futurem a s fázovými slovesy. K větší vyrovnanosti

těchto dvou testovacích konstrukcí může sloužit vyšší konkrétnost vět s opisným futurem, která zesiluje aktuální čtení věty.

Posledním důležitým bodem je několik poznatků o kontextu, který má vliv na sémantiku slovesa, a tudíž i na interpretaci celé věty. Důležitou pozicí ve větě je přímý předmět u tranzitivních sloves. Zde hraje roli číslo předmětu, a to nejen číslo gramatické, ale i faktické. Obecně jsou lépe přijatelné věty s předmětem v plurálu, který umožňuje i interpretaci opakovaného děje, která může být u některých obouvidových sloves potřebná k jejich přesvědčivému přijetí v imperfektivních kontextech. Dále je třeba uvážit, zda má být na pozici předmětu substantivum konkrétní nebo abstraktní, protože abstraktní substantiva mohou pozměnit význam slovesa. Podařilo se nám prokázat, že některá abstrakta přibližují slovesa *soustředit*, *věnovat* a *obětovat* jejich reflexivním variantám.

V analýze českých obouvidových sloves stále zůstává prostor pro další zkoumání. Jednou jednoduchou modifikací by mohlo být testování přijatelnosti, ve kterém by respondenti hodnotili slovesa na větší škále (např. umístěním kurzoru na liště s hodnotami 0–100), což by pak umožnilo lepší kvantifikaci výsledků. V tomto experimentu byla výsledná data diskrétní, což komplikovalo jejich statistické zpracování. Rozdělením škály na menší části bychom dosáhli dat, která by lépe odrážela spojitá data umožňující kvantifikaci.

Dalším bodem, který by bylo zajímavé ověřit, je interpretace opakovanosti děje u sloves, u kterých může být významným faktorem pro akceptování imperfektivních kontextů. Bylo by zajímavé ověřit, zda si respondenti opakovanost děje skutečně představují, a to třeba i explicitním dotazem.

Z Veselého (2008) testů nebyly v této práci využity testy dokonavosti s vedlejší větou uvozenou spojkou *když*, které od respondenta vyžadují rozhodnutí, zda může být věta interpretována dvojím způsobem. I tato konstrukce by mohla být využita k testování slovesného vidu, musel by však být využit jiný mechanismus experimentu, než je prosté hodnocení přijatelnosti.

Další prostor k analýzám obouvidovosti bychom mohli spatřovat v podrobnější analýze interindividuální odlišnosti vnímání obouvidových sloves. V této práci byla tato odlišnost sledována u jednotlivých sloves, ale nebyl prostor ke globálnějšímu zhodnocení.

Zkratky

ČNK – Český národní korpus

SSČ – Slovník spisovné češtiny

SSJČ – Slovník spisovného jazyka českého

Seznam použité literatury

COMRIE, Bernard, 1976. *Aspect*. Cambridge: Cambridge University Press.

CROFT, William, 2012. *Verbs: Aspect and Causal Structure*. Oxford: Oxford University Press. ISBN 9780199248582.

DAVID, Milan, 1993. *Základy české morfologie: (učební texty s cvičeními pro studující učitelství 1. stupně ZŠ na pedagogických fakultách)*. České Budějovice: Jihočeská univerzita. ISBN 80–7040–093–5.

DIVJAK, Dagmar a Catherine CALDWELL-HARRIS, 2015. Frequency and entrenchment. DABROWSKA, Ewa a Dagmar DIVJAK, ed. *Handbook of Cognitive Linguistics*. Walter de Gruyter GmbH & Co, s. 53–75.

DOKULIL, Miloš, 1958. K otázce morfologických protikladů (Kritika předpokladu binárních korelací v morfologii češtiny). *Slovo a slovesnost*. **19**(2), 81–103.

FILIP, Hana, 1999. *Aspect, Eventuality Types and Nominal Reference*. New York: Routledge.

GLADNEY, Frank. Y., 1982. Biaspectual verbs and the syntax of aspect in Russian. *The Slavic and East European Journal*, 26, s. 202–215.

HAVRÁNEK, Bohuslav, ed. 1960. *Slovník spisovného jazyka českého*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.

JINDRA, Vojtěch, 2008. Vývojová dynamika obouvidových sloves cizího původu na základě korpusových dat. *Slovo a slovesnost*. **69**(3), 192–210.

KOMÁREK, Miroslav, 1986. Vid. KOMÁREK, Miroslav, Jan KOŘENSKÝ, Jan PETR a Jarmila VESELKOVÁ. *Mluvnice češtiny (2) Tvarosloví*. Praha: Academia, s. 179–187.

KOMÁREK, Miroslav, 2002. Ke vztahu mezi videm a tzv. způsoby slovesného děje. In HLADKÁ, Zdeňka, KARLÍK, Petr (eds.). *Čeština – univerzália a specifika 4*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 135–139.

KOPEČNÝ, František, 1962. *Slovesný vid v češtině*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.

KOPEČNÝ, František, 1965. K pojmu „neaktuálnost“ ve vidové soustavě českého slovesa. *Slovo a slovesnost*, **26**(1), s. 23–26.

KROUPOVÁ, Libuše, FILIPEC, Josef, ed., 2005. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Vyd. 4. Praha: Academia. ISBN 80–200–1347–4.

KŘEN, M., CVRČEK, V., ČAPKA, T., ČERMÁKOVÁ, A., HNÁTKOVÁ, M., CHLUMSKÁ, L., JELÍNEK, T., KOVÁŘÍKOVÁ, D., PETKEVIČ, V., PROCHÁZKA, P., SKOUMALOVÁ, H., ŠKRABAL, M., TRUNEČEK, P., VONDŘIČKA, P., ZASINA, A.: *SYN2015: reprezentativní korpus psané češtiny*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>

KŘEN, M., CVRČEK, V., ČAPKA, T., ČERMÁKOVÁ, A., HNÁTKOVÁ, M., CHLUMSKÁ, L., JELÍNEK, T., KOVÁŘÍKOVÁ, D., PETKEVIČ, V., PROCHÁZKA, P., SKOUMALOVÁ, H., ŠKRABAL, M., TRUNEČEK, P., VONDŘIČKA, P., ZASINA, A.: *Korpus SYN, verze 6 z 18. 12. 2017*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2017. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>.

LEBEĐOVÁ, Světlana, 1980. K ztrátě obouvidovosti u sloves cizího původu v současné češtině. *Slovo a slovesnost*, **41**(4), s. 279–285.

LEBEĐOVÁ, Světlana, 1984. Spojování sloves cizího původu s českými předponami. *Naše řeč*, **67**(3), s. 117–121.

LOPATKOVÁ, M., KETTNEROVÁ, V., BEJČEK, E., VERNEROVÁ, A., ŽABOKRTSKÝ, Z., 2016. Valenční slovník českých sloves VALLEX. Nakladatelství Karolinum, Praha, 698 pp.

NÜBLER, Norbert, BISKUP, Petr, KRESIN Susan, 2017. Vid. In: KARLÍK Petr, Marek NEKULA, Jana PLESKALOVÁ (eds.), *CzechEncy – Nový*

encyklopedický slovník češtiny.

URL: <https://www.czechency.org/slovník/VID> (poslední přístup: 2. 4. 2018)

NÜBLER, Norbert, 2017. Determinovanost. In: KARLÍK Petr, Marek NEKULA, Jana PLESKALOVÁ (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny.*

URL: <https://www.czechency.org/slovník/DETERMINOVANOST> (poslední přístup: 1. 5. 2018)

NÜBLER Norbert, 2017. Způsob slovesného děje. In: KARLÍK Petr, Marek NEKULA, Jana PLESKALOVÁ (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny.*

URL: https://www.czechency.org/slovník/ZPŮSOB_SLOVESNÉHO_DĚJE (poslední přístup: 19. 3. 2018)

MOURELATOS, Alexander P. D., 1981. Events, processes, and states. *Syntax and semantics*, **14**, 191–212.

PIPERSKI, Alexander, 2016: *Between imperfective and perfective: quantitative approaches to the study of Russian biaspectual verbs*. URL <https://www.academia.edu/21426579/Between_imperfective_and_perfective_quantitative_approaches_to_the_study_of_Russian_biaspectual_verbs>.

POLDAUF, Ivan, 1964. Souhrnný pohled na vid v nové češtině. *Slovo a slovesnost*. **25**(1), 46–56.

VENDLER, Zeno, 1957. Verbs and times. *The Philosophical Review*. **66**(2), 143–160.

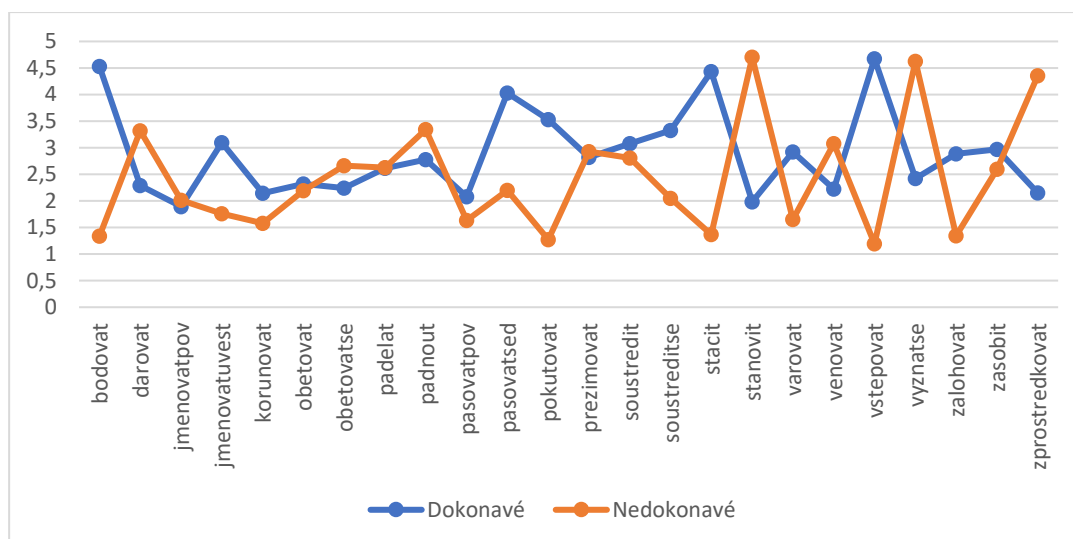
VESELÝ, Luboš, 2008. Testy pro zjišťování vidové hodnoty vidového paradigmatu slovesa (indikátory slovesného vidu). *Slovo a slovesnost*. **69**, 211–220.

VESELÝ, Luboš, 2010. Ke slovesnému vidu v češtině. *Naše řeč*. **93**(3), 113–124.

VEY, Marc, 1958. O slovesné aktuálnosti a jejím vyjadřování v českém jazyce. *Slovo a slovesnost*. **19**(3), 182–189.

Přílohy

Příloha 1: Rozdíl průměrů pro slovesa z prvního experimentu
v dokonavých a nedokonavých kontextech

Tabulka 5: Rozdíl průměrů v dokonavých a nedokonavých kontextech

Příloha 2: Frekvence slovesa soustřeďovat v korpusu

Rok vydání	Abs. frekvence	Rel. frekvence (i.p.m.)
1995	813,00	20,83
1992	447,00	19,88
1991	179,00	19,75
1996	1320,00	18,20
1983	22,00	17,79
1981	10,00	17,62
1964	12,00	16,91
1993	380,00	16,14
1994	477,00	16,11
1997	1303,00	15,03
1990	31,00	13,29
1998	1524,00	12,72
1999	1802,00	12,70
1989	10,00	12,04
2000	1626,00	11,67
2001	1502,00	10,84
1985	11,00	9,71
2002	1332,00	9,60
1971	10,00	9,18
2003	1261,00	8,55
1987	12,00	7,77

2005	1868,00	6,62
2004	1710,00	6,38
2006	1720,00	6,30
2015	1440,00	5,75
2007	1590,00	5,63
2016	1239,00	5,27
2014	1433,00	4,96
2010	1670,00	4,94
2008	1394,00	4,91
2013	1451,00	4,74
2009	1253,00	4,72
2012	1460,00	4,59
2011	1377,00	4,49

Tabulka 6: Frekvence slovesa soustřeďovat v korpusu syn v6 a jeho úbytek z hlediska relativní frekvence

Příloha 3: Testovací věty pro první experiment

Jmenovat (pověřit)

Prezident České republiky začne jmenovat ministry jednotlivých rezortů.

Předsednictvo Českého rozhlasu začne jmenovat členy přestupkové komise.

Francouzský prezident bude jmenovat generály pro zahraniční mise.

Ředitel rozvíjející se firmy bude jmenovat své zástupce.

Zaměstnancům nastanou krušné časy, až ředitel jmenuje členy kontrolní komise.

Až prezident jmenuje členy vlády, nastane období velkých změn.

Ostravská diecéze nebude mít představitele, než arcibiskup jmenuje nové biskupy.

Vláda chce prosadit kontroverzní zákon, než prezident jmenuje nové ministry.

Jmenovat (uvádět)

Mirek začal rodičům jmenovat své neoblíbené školní předměty.

Kolega začal jmenovat problémy, které bychom měli odstranit.

Učitel bude žákům jmenovat příklady vymírajících rostlinných druhů.

Adéla bude v závěru představení jmenovat autory, kteří ji inspirovali.

Porota bude překvapená, až obžalovaný jmenuje své komplice.

Jitka bude zaražená, až Pavel jmenuje chyby v její diplomce.

Ředitel si dá panáka, než jmenuje výzvy pro rok 2018.

Kampaň nebude věrohodná, než vedení jmenuje všechny finanční zdroje.

Věnovat

Babička přestala věnovat svým vnoučatům k narozeninám peníze.

Kristýna začala věnovat dárky dětem z dětského domova.

Dobrovolníci budou věnovat babičkám z domovů důchodců květiny.

Milionář bude věnovat národní galerii cenná umělecká díla.

Mirkovi se uleví, až ukradené peníze věnuje na dobročinné účely.

Napětí v pohraničí poleví, až vláda věnuje Polsku sporné oblasti.

Než Martina věnuje dětem potkany, nedají jí děti pokoj.

Tereza nepokročí, než jí rodiče věnují peníze na šicí stroj.

Soustředit

Humanitární organizace začala soustředit dobrovolníky do centrální Afriky.

Velitel začal soustředit vojáky do centra bitevního pole.

Policie bude soustředit agresivní demonstranty na blízké náměstí.

Optická čočka bude soustředit všechny paprsky do konkrétního bodu.

Útok začne, až armáda soustředí vojáky na frontu.

Doprava se zklidní, až se kamiony soustředí na obchvat.

Lukostřelci se musí připravit, než nepřítel soustředí vojáky pod hradbami.

Než se úřady soustředí na příčiny, nebude mise úspěšná.

Soustředit se

Hokejisté Liberce se přestali soustředit na své protivníky.

Karel se začal ve svém výzkumu soustředit na domestikovaná zvířata.

Nová dirigentka se bude soustředit na předvánoční koncerty.

Hanka se bude soustředit pouze na svoje nemocné děti.

Až se Ondřej soustředí na studium, zvládne všechny zkoušky.

Až se firma soustředí na vývoj, začne se zboží prodávat.

Viktor bude ve stresu, než se soustředí pouze na studium.

Soupeři budou mít navrch, než se hráči soustředí na útok.

Pasovat (pověřit)

Král začne pasovat hrdiny z vítězné bitvy do šlechtického stavu.

Artuš začne pasovat výjimečně schopné vojáky na rytíře.

Rakouský císař bude pasovat úspěšné vojevůdce na rytíře.

Při závěrečné slavnosti bude mistr pasovat učně na příslušníky cechu.

Majitelé panství budou respektováni, až budou pasováni do šlechtického stavu.

Voják bude moci jednat samostatně, až ho pasují na rytíře.

Než vojáka pasují na rytíře, nebude ho brát nikdo vážně.

Knížata nebudou poddanými respektována, než je král pasuje na šlechtice.

Pasovat (sedět)

Staré přihrádky po dědovi přestaly pasovat do nové knihovničky.

Košile po strýcovi přestaly Adamovi i Matějovi pasovat.

Evě budou dlouhé sukně pasovat vzhledem k její vysoké postavě.

Střihy svetrů, co jsou v módě, budou Janovi výborně pasovat.

Marek skončí s dietou, až mu pasují kalhoty po bratrovi.

Štěpán přestane s broušením, až tyč pasuje do vyvrtané díry.

Než Kláře pasují její starší sukně, bude je nosit Adéla

Švadlena bude šaty upravovat, než Žanetě přesně pasují.

Korunovat

Biskupové přestali korunovat české krále v katedrále svatého Víta.

Biskupové a posléze arcibiskupové začali korunovat velkomoravská knížata.

Pražský arcibiskup bude korunovat české krále ve Vladislavském sále.

Ve filmové pohádce bude knížata korunovat dvorní šašek.

Dlouhé bezvládní skončí, až biskup korunuje nového krále.

Až biskup korunuje nové krále, atmosféra ve společnosti se uvolní.

Než arcibiskup korunuje české krále, bude mít šlechta rozhodující slovo.

Poddaní musí přichystat okázalou slavnost, než biskup korunuje krále.

Obětovat

Kněží přestali v chrámu obětovat beránky svému bohu.

Domorodý kmen přestal pod tlakem moderní civilizace obětovat zvířata bohům.

Vesničané budou obětovat úlovky z honů bohyni Artemis.

Pasácci budou rituálně obětovat kůzlata bohu lesa a lovu.

Až šaman obětuje jestřáby, vezmou ho bohové na milost.

Začne pršet, až vesničané obětuji ovce bohu deště.

Poseidón bude sesílat bouře, než mu Athény obětuji stádo ovcí.

Vesničané budou mít obavy, než šaman obětuje ovce bohům.

Obětovat se

Štěpánka se začala pro svou práci až příliš obětovat.

Moje maminka se přestala pro všechny přehnaně obětovat.

Prarodiče se budou pochopitelně obětovat pro svou rodinu.

Kapitán se bude obětovat za členy týmu, kteří porušili pravidla.

Až se Milan obětuje pro práci, nebude mít volný čas.

Represe v Protektorátu přestanou, až se atentátníci obětuji.

Karel chce cestovat po světě, než se obětuje pro rodinu.

Kouzelník bude muset publikum přemlouvat, než se někdo obětuje.

Padnout

Martinovi přestalo padnout oblečení po jeho starším bratrovi.

Anně bohužel přestala padnout její oblíbená barevná sukně.

Klobouk ve výloze bude podle mého názoru Kateřině padnout.

Šaty po babičce budou Marii padnout k novým botám.

Jitka přestane hubnout, až jí sukně přesně padne.

Až halenka zákaznici přesně padne, bude střih dokonalý.

Mírka nebude spokojená, než jí svatební šaty padnou.

Katka nepřestane hubnout, než se vejde do velikosti L.

Stačit

Slabý počítač přestal Martinovi na hraní náročnějších her stačit.

Malý třípokojový byt přestal rozrůstající se rodině stačit.

Pět hodin práce bude Petrovi stačit pro získání dostatku financí.

Menší krajíc chleba bude Anežce k večeři stačit.

Míša bude spokojená, až jí stačí hodina na uběhnutí 10 km.

Detektivové zajásají, až jim stačí jediný pohled k odhalení pachatele.

Petra musí vyházet zbytečnosti, než jí stačí prostor ve skříni.

Společnost se musí naučit hospodařit, než jí stačí zásoby vody.

Vyznat se

Pašeráci se začali v Severním moři neobyčejně vyznat.

Noví studenti se začali vyznat ve městě a jeho barech.

Účastníci dějepisné olympiády se budou vyznat v historii.

Absolventi studia fyziky se budou vyznat i v matematice.

Studenti pochopí počítání pravděpodobnosti, až se vyznají v kombinatorice.

Eliška se zúčastní orientačního běhu, až se vyzná v mapování.

Anežku čeká spousta práce, než se v tématu vyzná.

Lída bude používat GPS, než se ve městě vyzná.

Stanovit

Úřad začne stanovit limity pro výskyt nežádoucích účinků.

Škola přestala stanovit bodové hranice pro úspěšné vykonání přijímacích zkoušek.

Rada pro televizní vysílání bude stanovit nové poplatky.

Městské zastupitelstvo bude stanovit pravidla pro parkování v centru města.

Až univerzita stanoví podmínky pro přijetí, budou mít studenti jasno.

Závodníci se začnou připravovat, až atletický svaz stanoví termín mistrovství.

Není třeba připravovat dokumentaci, než banka stanoví své požadavky.

Policisté očekávají nepokoje v pohraničí, než se stanoví nová hranice.

Zásobit

Veverky se začaly pečlivě zásobit na tuhou zimu.

S rozvojem velkoobchodů se města přestala zásobit na zimní období.

Přehradní nádrže budou zásobit pitnou vodou okolní města.

Úrodné oblasti v nížinách budou zásobit většinu evropských států pšenicí.

Až obchodník zásobí své klienty, vrátí se mu vložené úspory.

Veverky zazimují, až se na zimu řádně zásobí.

Rodiny na samotách nebudou klidné, než se na zimu zásobí.

Epidemie nebudou vymýceny, než se oblasti zásobí dostatkem čisté vody.

Vštěpovat

Dědeček začal svým vnoučatům vštěpovat pravidla slušného chování.

Učitel začal žákům vštěpovat základy zeměpisu České republiky.

Jítka bude studentům biologie vštěpovat základy domácího včelařství.

Rodiče budou svým dětem vštěpovat pravidla slušného chování.

Až si Markéta zákonitosti dostatečně vštěpuje, zkusí je na příkladech.

Malý čaroděj si kouzla vyzkouší, až si dostatečně vštěpuje zaklínadla.

Marie nepůjde spát, než si učivo dostatečně vštěpuje.

Věrozvěstové oblast neopustí, než si místní obyvatelstvo víru vštěpuje.

Padělat

Podvodník začal zdarma padělat cestovní pasy válečným migrantům.

Zaměstnanci jablonecké mincovny přestali padělat mince z nové edice.

Podvodník bude padělat doklady celé svojí rodině.

Úředník bude padělat podpisy na vodou poničených dokumentech.

Karel se pokusí přejít hranice, až podvodník padělá jeho doklady.

Špioni budou moci poslat dopisy dále, až padělají porušené pečeti.

Než Pavel padělá své doklady, bude se muset ukrývat.

Jiří nemůže podat přihlášku, než padělá svá vysvědčení.

Varovat

Špion začal varovat své kolegy před dalšími útoky.

Učitel přestal varovat starší žáky před návykovými látkami.

Ministerstvo bude varovat občany před riziky řízení v opilosti.

Ústav pro kontrolu léčiv bude varovat před nežádoucími účinky léků.

Domorodci přestanou s podvodníky spolupracovat, až je někdo varuje.

Špioni se stáhnou ze svých pozic, až je CIA varuje.

Libor nepoužíval opalovací krém, než ho Lenka varovala před rakovinou.

Zákazníci budou kupovat nekvalitní potraviny, než je někdo varuje.

Bodovat

Fotbalový tým Sigma Olomouc začal v zápasech bodovat.

Tým z konce tabulky začal v zápasech bodovat.

Čeští hokejisté snad budou bodovat v nadcházejících zápasech.

Student bude se svým návrhem bodovat na konferenci v Brně.

Až zpěvák boduje u posluchačů, stoupne mu sláva do hlavy.

Jiří se definitivně rozhodne, až jeho favorit boduje v debatách.

Než Sparta boduje, nepodaří se jí dostat z posledního místa.

Firma nechystá vývoz do dalších zemí, než boduje v Rusku.

Darovat

Michal začal darovat hračky dětem z dětského domova.

Petr začal Janě darovat ekologické květiny v květináči.

Sběratel bude městské galerii darovat vzácná umělecká díla.

Městská knihovna bude školním knihovnám darovat vyřazené knihy.

Malý Kuba bude šťastný, až mu Adam daruje svoje hračky.

Městský okruh bude dokončen, až Novákovi darují městu své pozemky.

Hana nevezme Jaroslava na milost, než jí daruje květiny.

Veřejnost umělecká díla neuvidí, než je sběratelé darují galeriím.

Pokutovat

Policista začal pokutovat řidiče parkující mimo vyhrazená místa.

Strážník přestal pokutovat výtržníky porušující noční klid v centru města.

Policie bude viníky pokutovat dle sazebníku v nové vyhlášce.

Vedení firmy bude pracovníky pokutovat za pozdní příchody.

Ondřej začne jezdit pomaleji, až ho pokutují za rychlou jízdu.

Kateřina přestane jezdit na černo, až ji revizoři pokutují.

Demonstranti se budou bouřit, než je policie pokutuje.

Řidiči na dálnicích budou neukáznění, než je policie pokutuje.

Zálohovat

Tomášův počítač přestal zálohovat rozpracované soubory na sdílený disk.

Kolega začal zálohovat soubory se svými grafickými návrhy.

Michal bude zálohovat své fotografie na externím disku.

Jitka bude zálohovat své soubory na internetovém úložišti.

Věra si nainstaluje nový systém, až zálohuje všechna svá data.

Radek může vypnout počítač a vyrazit, až zálohuje své soubory.

Nevypínej počítač, než zálohuješ všechny své pracovní soubory.

Radim nepřestane být nervózní, než zálohuje data na externí disk.

Zprostředkovat

Dodavatel přestal restauraci na Kavkazu zprostředkovat základní potraviny.

Česká televize začala divákům zprostředkovat záznamy z koncertů symfonického orchestru.

Rozhlas bude zprostředkovat komentáře reportérů ze různých koutů Británie.

Redaktorka bude divákům zprostředkovat rozhovory s držiteli Nobelovy ceny.

Předseda zahájí tiskovou konferenci, až mu zpravodaj zprostředkuje novinky.

Trhy budou rozmanitější, až dobrovolníci zprostředkují kontakty na místní zemědělce.

Než zpravodaj zprostředkuje vyšetřovatelům svoje kontakty, policie nepokročí ve vyšetřování.

Fanoušci budou neklidní, než jim televize zprostředkuje nejnovější záběry.

Přezimovat

Medvědi přestali přezimovat v tatranském údolí postihovaném lavinami.

Netopýři přestali přezimovat v turisty velmi oblíbené jeskyni.

Ježci budou přezimovat pod kupami starého listí v zahradách.

Medvědi budou přezimovat v oblasti s mírnějšími podmínkami.

Návštěvníci skleníků uvidí vzácné motýly, až housenky úspěšně přezimují.

Úspěšnost motýlů s mutací bude zřejmá, až první generace přezimuje.

Než medvědi přezimují, musí se výprava dostat pryč z údolí.

Jakub nebude stáčet med, než jeho úly přezimují první zimu.

Příloha 4: Testovací vety pro druhý experiment

Hlavní část – testování opakovanosti/durativnosti u imperfektivních variant

Jmenovat (pověřit)

Předseda senátu začíná jmenovat ministra do funkce.

Předseda senátu začíná jmenovat ministry do funkce.

Český arcibiskup bude jmenovat premiéra do funkce.

Český arcibiskup bude jmenovat premiéry do funkce.

Jmenovat (uvádět)

Kolega začíná na poradě jmenovat problém.

Kolega začíná na poradě jmenovat problémy.

Účetní bude jmenovat největší položku loňského rozpočtu.

Účetní bude jmenovat největší položky loňského rozpočtu.

Věnovat

Babička začíná věnovat pečlivě vybraný dárek svému vnoučkovi.

Babička začíná věnovat pečlivě vybrané dárky svému vnoučkovi.

Kouzelník bude věnovat vyčarovaný balónek dítěti v první řadě.

Kouzelník bude věnovat vyčarované balónky dětem v první řadě.

Pasovat (pověřit)

Artuš začíná na Kamelotu pasovat udatného bojovníka na rytíře.

Artuš začíná na Kamelotu pasovat udatné bojovníky na rytíře.

Král bude pasovat nejlepšího rytíře do šlechtického stavu.

Král bude pasovat nejlepší rytíře do šlechtického stavu.

Korunovat

Arcibiskup začíná korunovat švédského krále.

Arcibiskup začíná korunovat švédské krále.

Nového španělského krále bude korunovat arcibiskup místo papeže.

Nové španělské krále bude korunovat arcibiskup místo papeže.

Obětovat

Vesničan začíná obětovat svou nejstarší ovci bohu úrody.

Vesničan začíná obětovat své nejstarší ovce bohu úrody.

Šaman bude obětovat právě chyceného tetřeva svým bohům.

Šaman bude obětovat právě chycené tetřevy svým bohům.

Zásobit

Václav začíná zásobit svůj horský penzion dřevem na zimu.

Václav začíná zásobit své horské penziony dřevem na zimu.

Dodavatel bude zásobit vzdálenou horskou chatu.

Dodavatel bude zásobit vzdálené horské chaty.

Padělat

Michal začíná padělat svůj doklad.

Michal začíná padělat své doklady.

Václav bude padělat omluvenku do školy.

Václav bude padělat omluvenky do školy.

Varovat

Reportérka začíná varovat zákazníka před škodlivým výrobkem.

Reportérka začíná varovat zákazníky před škodlivým výrobkem.

Špion bude varovat svého kolegu před dvojitým agentem.

Špion bude varovat své kolegy před dvojitým agentem.

Darovat

Adéla začíná darovat svůj obraz městské galerii.

Adéla začíná darovat své obrazy městské galerii.

Kateřina bude mladší sestře darovat svou oblíbenou hračku.

Kateřina bude mladší sestře darovat své oblíbené hračky.

Pokutovat

Přísný revizor začíná pokutovat černého pasažéra.

Přísný revizor začíná pokutovat černé pasažéry.

Strážník bude pokutovat norského turistu rušícího noční klid.

Strážník bude pokutovat norské turisty rušící noční klid.

Zálohovat

Markéta začíná zálohovat důležitý soubor na externí disk.

Markéta začíná zálohovat důležité soubory na externí disk.

Správce sítě bude zálohovat včerejší videozáznam na disk.

Správce sítě bude zálohovat včerejší videozáznamy na disk.

Přezimovat (opakovanost/durativnost prostřednictvím příslovečného určení)

Medvěd začal v listopadu přezimovat v nedaleké jeskyni.

Medvěd začal pravidelně přezimovat v nedaleké jeskyni.

Ježek bude letos přezimovat v hromadě listí.

Ježek bude pravidelně přezimovat v hromadě listí.

Vidové dvojice a trojice

Zálohovat x zazálohovat v perfektních kontextech

Jakub půjde domů, až zálohuje svůj soubor na internetové úložiště.

Jakub půjde domů, až zazálohuje svůj soubor na internetové úložiště.

Spisovatel dokončí rozepsaný odstavec, než zálohuje soubor na disk.

Spisovatel dokončí rozepsaný odstavec, než zazálohuje soubor na disk.

Zprostředkovat x zprostředkovávat v imperfektivních kontextech

Česká televize bude zprostředkovat záznamy z olympiády na internetu.

Česká televize bude zprostředkovávat záznamy z olympiády na internetu.

Tajný agent začal Rusku zprostředkovat informace o české vládě.

Tajný agent začal Rusku zprostředkovávat informace o české vládě.

Soustředit x soustředovat (v imperfektivních kontextech omezeno na konkrétní předmět)

Až včely soustředí zásoby v centrální části úlu, můžou se úly zazimovat.

Až včely soustředí zásoby v centrální části úlu, můžou se úly zazimovat.

Tibet začal soustředovat turisty pouze do některých částí země.

Tibet začal soustředit turisty pouze do některých částí země.

Firma bude soustředovat své zboží do skladů na kraji města.

Firma bude soustředit své zboží do skladů na kraji města.

Soustředit se x soustředovat se

Pes se určitě probudí, až se Veronika soustředí na práci.

Pes se určitě probudí, až se Veronika soustředí na práci.

Tomáš se začal ve svém výzkumu soustředit na kmenové buňky.

Tomáš se začal ve svém výzkumu soustřeďovat na kmenové buňky.

Novinář se bude soustředit na výsledky z olympijských her.

Novinář se bude soustřeďovat na výsledky z olympijských her.

Zásobit x zásobovat x zazásobit

Některá zvířata se kvůli změnám klimatu přestala zásobit na zimu.

Některá zvířata se kvůli změnám klimatu přestala zásobovat na zimu.

Některá zvířata se kvůli změnám klimatu přestala zazásobit na zimu.

Dobrovolníci budou zásobit krmelce v hloubi lesa.

Dobrovolníci budou zásobovat krmelce v hloubi lesa.

Dobrovolníci budou zazásobit krmelce v hloubi lesa.

Petrova směna skončí, až zásobí poslední tři hospody.

Petrova směna skončí, až zásobuje poslední tři hospody.

Petrova směna skončí, až zazásobí poslední tři hospody.

Otestování fungování abstraktních a konkrétních substantiv na pozici přímého předmětu u některých sloves

Věnovat

Marika uspěje u závěrečných zkoušek, až věnuje pozornost studiu.

Marika uspěje u závěrečných zkoušek, až se věnuje studiu.

Redaktorka začala věnovat pozornost zprávám ze severu Afriky.

Redaktorka se začala věnovat zprávám ze severu Afriky.

Učitel bude věnovat pozornost především slabším žákům.

Učitel se bude věnovat především slabším žákům.

Soustředit

Národní hokejový tým selepší, až soustředí pozornost na útok.

Národní hokejový tým selepší, až se soustředí na útok.

Magazín začne soustředit pozornost na korupční skandály.

Magazín se začne soustředit na korupční skandály.

Michal bude soustředit pozornost výhradně na práci.

Michal se bude soustředit výhradně na práci.

Obětovat

Černokněžník děti propustí, až pro ně jejich matka obětuje život.

Černokněžník děti propustí, až se pro ně jejich matka obětuje.

Ladislav začal obětovat všechnen čas svým nemocným rodičům.

Ladislav se začal obětovat pro své nemocné rodiče.

Milada bude obětovat život pro pravdu.

Milada se bude obětovat pro pravdu.